

การยี่ตรงยนต์ขงกลางตามพระราชบัญญัติจราชรทางบก พ.ศ. 2522

มาตรา 78 วรรค 2

นางสาวทรศนีย์ เรืองศิลป์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชา นิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ISBN 974-14-2721-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONFINED CARS AS PHYSICAL EVIDENCE UNDER THAILAND'S TRAFFIC ACT(2522)

TITLE 78 SECTION 2

Miss. Tassanee Ruangsilp

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic year 2549

ISBN 974-14-2721-2

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การยี่ตรงยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522
มาตรา 78 วรรค 2

โดย

นางสาวทรงศนีย์ เรืองศิลป์

ภาควิชา

นิติศาสตร์

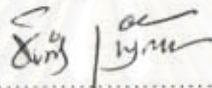
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

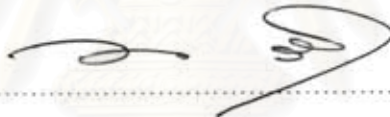
รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตติพันธ์ เต็มบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมราวดี อังค์สุวรรณ)

พรรณนีย์ เรื่องศิลปะ : การยึดรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2. (CONFINED CARS AS PHYSICAL EVIDENCE UNDER THAILAND'S TRAFFIC ACT(2522) TITLE 78 SECTION 2) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส, อ.ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ 112 หน้า. ISBN 947-14-2727-2.

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มีลักษณะเป็นกฎหมายเทคนิค กล่าวคือ กฎหมายดังกล่าวนั้นถูกบัญญัติขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จึงได้มีการกำหนดสภาพบังคับเอาไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยมาตรา 78 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ได้นำเอาโทษยึดทรัพย์และริบทรัพย์ซึ่งเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งมากำหนดเป็นบทลงโทษเอาไว้

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดโทษดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองเอาไว้ จึงมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจรัฐเข้าไปจำกัดสิทธิการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของปัจเจกชน และเป็นการเพิ่มภาระให้กับเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถคันก่อเหตุ ทั้งที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถอาจมิได้ทราบถึงเหตุในการกระทำความผิดนั้นเลย ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักกรรมสิทธิ์อันเป็นหลักการที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ โดยในการยึดรถยนต์ของกลางนั้นจะต้องมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างเพียงพอ มิเช่นนั้นแล้วเจ้าพนักงานก็ไม่ควรใช้อำนาจในการยึดรถยนต์ของกลางดังกล่าวเอาไว้ อีกทั้ง ควรมีการวางระเบียบปฏิบัติในการยึดรถยนต์ของกลางเพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้ถือปฏิบัติอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังเห็นว่าไม่ควรนำมาตรการให้รถยนต์ของกลางต้องตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมายมาใช้ในบทบัญญัติดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนและเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างเหมาะสมและได้สัดส่วนมากที่สุด

ภาควิชา.....นิติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....นิติศาสตร์..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2549..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4686242434 : MAJOR LAWS

KEY WORD: CONFINED CARS

TASSANEE RUANGSILP : CONFINED CARS AS PHYSICAL EVIDENCE UNDER THAILAND'S TRAFFIC ACT(2522) TITLE 78 SECTION 2. THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF. VIRAPHONG BOONYOBHAS THESIS COADVISOR : ASSOC.PROF.TWEKIAT MENAKANIST, 112 pp. ISBN 974-14-2727-2.

Under Thailand Traffic Act(2522) this act purpose was to properly organize the society's well being and for the intention of the act it self. Special conditions are made for this act under title 78 section 2 (act2522) , which states that property maybe seized if any legal case was issued.

From studies shows that determining this kind of penalty will limit freedom of using there own possession. Which in a way limits an individual right to make full use any confiscated vehicle in which may not concern with the actual owner. Therefore an adjustment to the act must be made to insure that the owners maybe able to use the confiscated vehicle if no further inspections are needed. Moreover, the seized vehicle should not become the property of state. So that there will be justice to the citizen

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department LAWS
Field of study LAWS
Academic year 2549

Student's signature..R. tassanee.....
Advisor's signature.....V. Boonyobhas.....
Co-advisor's signature.....Twekiat Menakanist.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากผู้เขียนได้รับความกรุณาจาก ท่านรองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส และ ท่านรองศาสตราจารย์ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ที่ได้ กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านทั้งสองได้ให้คำแนะนำตลอดจนแนวคิดอันเป็น ประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงขอ กราบ ขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์ ที่กรุณารับเป็นประธาน กรรมการวิทยานิพนธ์ รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์อมราวดี อังค์สุวรรณ และ พลตำรวจตรีเจตน์ มงคล ทัตติ ที่ได้กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่าง ยิ่งต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณสำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือจากครอบครัว รวมทั้งพี่ๆ และเพื่อนผู้ใกล้ชิดทุกท่าน

สุดท้ายนี้หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป ผู้เขียนขอยกความดีให้แก่ บูรพาจารย์ทุกท่านที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และขอมอบเป็นกตเวทิตาแต่บิดา มารดาของผู้เขียน หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีส่วนบกพร่องผู้เขียนขออภัยไว้เอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 แนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล.....	6
1. แนวความคิดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคล.....	6
1.1 ความหมายของ “กรรมสิทธิ์”.....	6
1.2 ความหมายของ “ทรัพย์สิน” และ “ทรัพย์สิน”.....	8
1.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักสากล.....	9
2. หลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล.....	11
2.1 หลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนตามหลัก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	11
2.2 การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	12
3. ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สิน.....	13
4. การพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนโดยอำนาจรัฐ.....	16
4.1 การ “ยึด” ทรัพย์สินของกลาง.....	16
4.1.1 ความหมายของ “ของกลาง” ในคดีอาญา.....	16
4.1.2 ความมุ่งหมายในการยึดทรัพย์สินทางอาญา.....	17
4.1.3 หลักเกณฑ์การยึดทรัพย์สินตามกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา.....	21

4.2	หลักการริบทรัพย์ของกลาง.....	25
4.2.1	ความหมายของการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา.....	25
4.2.2	วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา.....	26
4.2.3	หลักเกณฑ์การริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา.....	29
บทที่ 3	การยึดทรัพย์ของกลางและการตกเป็นของรัฐตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522	
	มาตรา 78 วรรค 2.....	39
1.	หลักกฎหมายเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ของกลางและการตกเป็นของรัฐของทรัพย์ ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78.....	39
1.1	ความหมายของ “ของกลาง” ตามพระราชบัญญัติ จราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2.....	40
1.2	หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยึดทรัพย์ของกลางตาม พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2.....	41
1.3	การตกเป็นของรัฐตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2.....	46
2.	ข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่ให้ผู้ต้องหาต้องรับโทษในทางอาญา.....	53
2.1	เหตุผลที่ต้องมีข้อสันนิษฐานของกฎหมาย.....	53
2.2	ความหมายของข้อสันนิษฐาน.....	55
2.3	ประเภทของข้อสันนิษฐาน.....	55
2.3.1	ข้อสันนิษฐานตามข้อกฎหมาย.....	56
2.3.2	ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง.....	59
2.4	ข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา.....	59
2.4.1	แนวความคิดที่เห็นว่าสามารถบัญญัติ ข้อสันนิษฐานความผิดไว้ในกฎหมายอาญาได้.....	61

2.4.2 แนวความคิดที่เห็นว่าไม่สามารถบัญญัติ

ข้อสันนิษฐานความผิดไว้ในกฎหมายอาญาได้.....64

บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับแนวทางในการยึดรอยนต์ของกลางและการตกเป็น

ของรัฐตามมาตรา 78 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522.....70

1. กระบวนการยึดรอยนต์ของกลาง.....72

2. การให้ถือว่าผู้ขับขี่เป็นผู้กระทำความผิดโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมาย.....82

3. ปัญหาการตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย.....89

3.1 การให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด

หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ.....90

3.2 กรณีความสัมพันธ์ระหว่างโทษริบทรัพย์กับเจตนา

ในการกระทำความผิด.....94

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....98

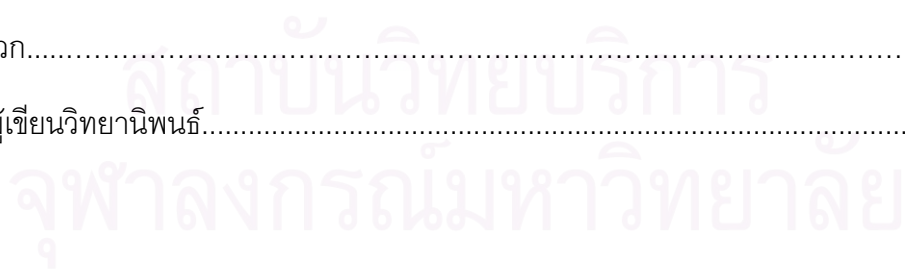
1. บทสรุป.....98

2. ข้อเสนอแนะ.....101

รายการอ้างอิง.....104

ภาคผนวก.....108

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....111

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 48 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ได้บัญญัติรับรองสิทธิการมีและใช้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิที่จะใช้ จำหน่าย ได้ดกผลในทรัพย์สิน รวมทั้งมีสิทธิติดตามเอาคืนและขัดขวางต่อการเกี่ยวข้องอันมิชอบด้วยกฎหมาย แต่อำนาจของเจ้าของกรรมสิทธิ์ดังกล่าวก็อาจถูกจำกัดได้โดยข้อจำกัดของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ อย่างไรก็ตามการจะจำกัดสิทธิการใช้ประโยชน์ของเจ้าของทรัพย์สินได้นั้นต้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติโดยรวมเท่านั้น

กฎหมายเกี่ยวกับการจราจรเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิการมีและใช้ทรัพย์สินของเจ้าของทรัพย์สินด้วยเช่นกัน โดยในที่นี้จะขกกล่าวถึงเฉพาะพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์การยึดและริบรถยนต์ของกลางไว้ดังนี้

มาตรา 78 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “ผู้ขับขี่หรือขี่ หรือควบคุมสัตว์ในทางซึ่งจะก่อให้เกิด ความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะมีความผิดของผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุม สัตว์หรือไม่ก็ตาม ต้องหยุดรถ หรือสัตว์ และให้ความช่วยเหลือตามสมควร และพร้อมทั้งแสดงตัวและ แจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที กับต้องแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล และที่อยู่ของตน และ หมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย”

มาตรา 78 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไป หรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิดและให้ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วัน เกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด และให้ตกเป็นของรัฐ”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า มาตรา 78 วรรคแรก เป็นบทบัญญัติซึ่งบังคับให้ผู้ ขับขี่ ผู้ขี่ ผู้ควบคุมสัตว์ จะต้องให้ความช่วยเหลือตามสมควร และจะต้องแสดงตัวรวมทั้งแจ้งเหตุต่อ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที กับแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ของตน และหมายเลขทะเบียนแก่ผู้ ที่ได้รับความเสียหาย ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ในทาง ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล

หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะความเสียหายนั้นจะเกิดจากความผิดของผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ หรือไม่ก็ตาม โดยหากผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสหรือตาย บุคคลนั้นก็จะต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 อีกด้วย¹

มาตรา 78 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการไว้สองส่วน คือ ส่วนแรกที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิดและให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่” อันเป็นการใช้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่ไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือได้ตัวผู้ขับขี่ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะป้องกันมิให้ผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นแล้วหลบหนีไม่ให้การช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับบาดเจ็บ อีกประการหนึ่งเพื่อต้องการเร่งรัดให้เจ้าของรถติดตามเอาตัวผู้ขับขี่มาแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อจะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี ทั้งนี้ เพราะเจ้าของรถหรือผู้ครอบครองรถยนต์จะเกรงกลัวว่ารถของตนจะตกเป็นของแผ่นดิน ดังนั้นเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์พยายามให้ข้อมูลในการติดตามตัวผู้ขับขี่ที่หลบหนีไป เพื่อพนักงานจะได้นำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีได้ แต่ในทางตรงกันข้ามบทบัญญัติดังกล่าวกลับเป็นการแทรกแซงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ทั้งนี้เพราะเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถในมาตรานี้มิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วย ประกอบกับในบางครั้งเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่เกิดเหตุก็ไม่มีโอกาสล่วงรู้เลยว่ารถของตนได้มีผู้นำไปขับขี่จนเกิดเหตุขึ้น เช่น กรณีผู้ให้เช่าซื้อรถ หรือรถผู้ถูกขโมยไป เป็นต้น ดังนั้นการที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าพนักงานมีอำนาจในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุและการกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องมาแสดงตนภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม อีกทั้ง การกระทำความผิดตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 นั้น เป็นเพียงการกระทำความผิดโดยประมาท จึงไม่น่าจะถือว่าผู้ขับขี่ได้นำไปใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งหากพิจารณาบทบัญญัติในเรื่องการริบทรัพย์สินตามหลักกฎหมายอาญาแล้วจะพบได้ว่า การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 นั้น เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะสั่งริบหรือไม่ก็ได้ โดยทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งริบได้นั้นจะต้องเป็น ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำ

¹มาตรา 160 “ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 78 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 78 เป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายสาหัสหรือตาย ผู้ไม่ปฏิบัติตามต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับตั้งแต่ห้าพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความผิด และการกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำโดยเจตนา ศาลจึงจะสามารถสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นได้² ดังนั้นเมื่อรถยนต์ของกลางไม่ใช่ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด จึงไม่ต้องด้วยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32, 33 และ ประมวลกฎหมายแพ่งลาภินิหารมาตรา 1327 แต่อย่างไรก็ดี รัฐจึงไม่อาจที่จะริบหรือให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของรัฐได้ เพราะหากมีการริบหรือให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินก็จะเท่ากับเป็นการลงโทษเจ้าของทรัพย์สินทั้งที่เขาไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด อันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเอาไว้ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษสำหรับความผิดดังกล่าวไว้”

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาหลักเกณฑ์การยึดรถยนต์และตกเป็นของรัฐตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 โดยจะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยหลักจำกัดการมีและใช้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 และข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นเงื่อนไขในการยึดทรัพย์สิน และการให้ทรัพย์สินตกเป็นของรัฐตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ว่ามีความสอดคล้องกับหลักการเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือไม่เพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายจราจรทางบกและกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการยึดรถยนต์ของกลางในคดีจราจรตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522 ให้มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนรวมทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่มากที่สุด

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1) ศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การคุ้มครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ
- 2) ศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพินาศกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลตามกฎหมาย
- 3) ศึกษาถึงข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าด้วยการตกเป็นของกลาง รวมถึงการตกเป็นของรัฐตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

²ฎีกา 2073/2492 สิ่งที่จะริบได้ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 27 (1) หมายถึงสิ่งของที่บุคคลเจตนาใช้ในการกระทำความผิดหรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้กระทำความผิด ฉะนั้นในกรณีที่ทำความผิดโดยประมาทจึงริบทรัพย์สินตามมาตรา 27 (1) ไม่ได้ (หมายเหตุ มาตรา 27 (1) แห่งกฎหมายลักษณะอาญา เทียบได้กับ มาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน

4) ศึกษาถึงปัญหาในการยึดและการตกเป็นของรัฐของรถยนต์ของกลางตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

5) ศึกษาแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย เกี่ยวกับการการยึดและการตกเป็นของรัฐของรถยนต์ของกลาง ตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

3. ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาถึงหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลและหลักการจำกัดการใช้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคล รวมถึงบทบัญญัติในเรื่องหลักเกณฑ์การยึดทรัพย์ และการตกเป็นของรัฐ ของรถยนต์ของกลางในคดีจราจรตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง

4. สมมติฐาน

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นสิ่งที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ การพวากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพมิได้ ดังนั้น การพวากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลตาม มาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นการพวากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลโดยอาศัยเพียงข้อสันนิษฐานของกฎหมาย จึงไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เนื่องจากข้อสันนิษฐานดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่เป็นคุณแก่เจ้าของทรัพย์สิน จึงควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักแห่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลด้วย

5. วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาโดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้จากการค้นคว้า หนังสือ บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วารสาร รายงานการประชุม วิทยานิพนธ์ทางด้านกฎหมาย ระเบียบภายในของหน่วยงานต่างๆ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักกรรมสิทธิ์ และการพหุกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
- 2) ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการในการกำหนดข้อสันนิษฐานของกฎหมาย
- 3) ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในมาตรการเกี่ยวกับรถยนต์ของกลางในคดีจราจร โดยเฉพาะมาตรา 78 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการยึด และการตกเป็นของรัฐ รวมทั้งปัญหาและข้อขัดข้องในเชิงทฤษฎีซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
- 4) ทำให้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในเรื่องเกี่ยวกับการยึดและการตกเป็นของรัฐของรถยนต์ของกลางในคดีจราจรตามมาตรา 78 วรรค 2 รวมถึงปัญหาและข้อขัดข้องในทางปฏิบัติ
- 5) ทำให้ศึกษาทราบถึงผลกระทบของการยึดและการตกเป็นของรัฐของรถยนต์ของกลางในคดีจราจรตามมาตรา 78 วรรค 2 เพื่อจะสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหา รวมทั้งพิจารณาหามาตรการที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งในเชิงทฤษฎีและในทางปฏิบัติ

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

1. แนวความคิดเกี่ยวกับกรรมสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

ในการศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับกรรมสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงสาระสำคัญในเรื่องความหมายของ “กรรมสิทธิ” ความหมายของ “ทรัพย์สิน” และ “ทรัพย์สิน” จากนั้นจะเป็นการศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักสากลด้วย ดังนี้

1.1 ความหมายของ “กรรมสิทธิ”

คำว่า “กรรมสิทธิ” หมายถึง สิทธิทั้งปวงที่ผู้เป็นเจ้าของมีอยู่เหนือทรัพย์สิน อันได้แก่ สิทธิใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกผล กับทั้งสิทธิติดตามและเอาคืนทรัพย์สินของตน และ สิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย¹ กรรมสิทธิจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ตัวทรัพย์สิน บุคคลทั่วไปในสังคม และ รัฐ ในลักษณะที่เจ้าของทรัพย์สินมีอำนาจควบคุมทรัพย์สินให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองในขอบเขตของกฎหมาย โดยบุคคลทั่วไปในสังคมยอมรับหรืออ้างแก่บุคคลทั่วไปได้ด้วยเหตุนี้ กรรมสิทธิจึงต้องก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมาย ซึ่งหมายถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น²

ท่านอาจารย์อุกฤษ มงคลนาวิน ได้อธิบายองค์ประกอบของกรรมสิทธิ โดยแบ่งองค์ประกอบไว้ดังนี้ คือ³

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพื่อนพิมพ์จำกัด 2537), หน้า 8

²พรชัย รัชมีแพทย์, “กรรมสิทธิในทรัพย์สิน : แนวคิด ขอบเขต และรูปแบบ,” วารสารกฎหมาย สุขโขทัยธรรมมาธิราช, ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2546) : 56.

³นิติ ผดุงชัย, “การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 4-5.

- 1) Usus ได้แก่ สิทธิในการใช้สอยทรัพย์สินโดยเจ้าของกรรมสิทธิ์ เช่น เจ้าของกรรมสิทธิ์ในอาคารบ้านเรือนมีสิทธิที่จะอาศัยในบ้านเรือนหลังนั้น หรือจะใช้ทำประโยชน์อื่นใดก็ย่อมได้
- 2) Fructus เจ้าของกรรมสิทธิ์ย่อมมีสิทธิที่จะได้ซึ่งดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินซึ่งตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ด้วย และรวมถึงผลิตผลทั้งหลาย ซึ่งเกิดขึ้นเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย
- 3) Abusus ได้แก่สิทธิในการจำหน่ายทรัพย์สินหรือเปลี่ยนแปลงประการหนึ่งประการใดอันเป็นสาระสำคัญในตัวทรัพย์สินนั้น เช่น การรื้อถอนหรือทำลายบ้านเรือนอันตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือเปลี่ยนสภาพที่นาเป็นที่สวน เป็นต้น⁴
- 4) มีสิทธิติดตามเอาคืนจากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือ สิทธินี้เป็นสิทธิสำคัญยิ่งของเจ้าของกรรมสิทธิ์ในอันที่จะติดตามเอาทรัพย์สินของตนคืน โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล แต่ทั้งนี้หมายความว่าผู้อื่นต้องไม่ได้โต้แย้งสิทธินั้นอยู่ หากบุคคลอื่นโต้แย้งสิทธิที่จะยึดทรัพย์สินนี้ไว้โดยชอบ เจ้าของจะยึดแย้งเอาคืนโดยพลการไม่ได้
- 5) มีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย สิทธิเช่นนี้ก็เป็นสิทธิอันสำคัญอีกประการหนึ่งของกรรมสิทธิ์ การสอดแทรกเข้าเกี่ยวข้องโดยมิชอบด้วยกฎหมายของผู้อื่นนั้นส่วนใหญ่เกิดจากการทำละเมิด และการป้องกันขัดขวางนี้ถ้ากระทำลงพอสมควรแก่เหตุ และมีได้ใช้กำลังเกินความจำเป็นในอันที่จะป้องกันขัดขวางแล้วย่อม มิต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา

นอกจากกรรมสิทธิ์จะมีองค์ประกอบ 3 ประการตามที่กล่าวมาแล้วนั้น กรรมสิทธิ์ยังมีลักษณะพิเศษดังนี้

- 1) กรรมสิทธิ์มีลักษณะเด็ดขาด (แน่นอน) และเป็นส่วนบุคคล

หมายความว่า เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแต่ผู้เดียวที่มีสิทธิต่างๆ อย่างเต็มที่ในทรัพย์สินนั้น และสามารถอ้างความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์นี้ต่อบุคคลทั่วไปได้ ในส่วนตัวทรัพย์สินเองนั้น ผู้หนึ่งผู้ใดจะแบ่งแยกทรัพย์สินนั้นไปโดยไม่ได้ได้รับความยินยอมจากเจ้าของกรรมสิทธิ์ไม่ได้ กล่าวคือโดยหลักการแล้วทรัพย์สินชิ้นหนึ่งจะมีเจ้าของกรรมสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น และเป็นสิทธิส่วนตัวของเจ้าของกรรมสิทธิ์ ยกเว้นในกรณีของทรัพย์สินแบ่งไม่ได้และกรรมสิทธิ์รวม ซึ่งทรัพย์สินเดียวอาจมีเจ้าของกรรมสิทธิ์หลายคนก็ได้ นอกจากนั้นเจ้าของกรรมสิทธิ์อาจต้องยอมรับภาระบางอย่างอันเกิดขึ้นแก่ตัวทรัพย์สิน เช่น ภาระจำยอมหรือสิทธิเก็บกิน

⁴อุกฤษ มงคลนาวิน, "คำสอนชั้นปริญญาโทคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วยกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายฝรั่งเศส, หน้า 3, อ้างถึงใน นิติ ผดุงชัย, "การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 4.

2) กรรมสิทธิ์มีลักษณะถาวร

หมายความว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์ย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินนั้นเป็นการถาวร แม้ต่อมาเจ้าของกรรมสิทธิ์จะไม่ได้ใช้สอยในทรัพย์สินนั้นแล้วก็ตาม ก็มิได้ทำให้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นสูญเสียความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ไป

3) กรรมสิทธิ์มีได้เฉพาะในทรัพย์สินที่เป็นวัตถุมีรูปร่าง เนื่องจากทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิในเครื่องหมายการค้า ผู้เป็นเจ้าของมีเพียงสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าวเท่านั้น หาได้มีกรรมสิทธิ์ไม่

1.2 ความหมายของ “ทรัพย์สิน” และ “ทรัพย์สิน”

ท่านศาสตราจารย์ Salmond ซึ่งเป็นผู้เขียนหนังสือ Jurisprudence ได้จำแนกความหมายของ “ทรัพย์สิน” ไว้ 3 ประการ คือ⁵

ประการแรก พิจารณาในแง่ที่เป็นวัตถุแห่งสิทธิ “ทรัพย์สิน” หมายความว่าถึงวัตถุที่จับต้องได้ (material object) แท้ๆ ในกรณีดังกล่าวนี้ สิทธิบางสิทธิเป็นสิทธิในทรัพย์สินหรือเหนือทรัพย์สิน แต่สิทธิบางอย่างหาเป็นเช่นนั้นไม่ เจ้าของเรือนหลังหนึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินสิ่งหนึ่ง แต่เจ้าของสิทธิในประดิษฐกรรมหาใช่เจ้าของทรัพย์สินสิ่งหนึ่งไม่

ประการที่สอง มีความหมายกว้างกว่าประการแรก โดย “ทรัพย์สิน” หมายความว่าถึงวัตถุแห่งสิทธิทุกชนิด ไม่ว่าจะ เป็นวัตถุที่มีตัวตนจับต้องได้หรือไม่ (material object) โดยนัยนี้สิทธิทุกสิทธิเป็นสิทธิในทรัพย์สินหรือเหนือทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งสิ้น ฉะนั้น โดยนิตินัย ชีวิตก็ดี ชื่อเสียงก็ดี สุขภาพอนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ของบุคคลคนหนึ่ง เป็นทรัพย์สินไม่น้อยไปกว่าที่ดินและข้าวของของเขา ทรัพย์สินตามความหมายเช่นนี้ คือ สิ่งที่จับต้องได้ และ จับต้องไม่ได้ทั้งสองอย่าง แต่ความแตกต่างดังกล่าวมานี้จะต้องไม่นำไปปะปนกับความแตกต่างระหว่างทรัพย์สินที่มีรูปร่าง และทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง

ประการที่ สาม “ทรัพย์สิน” หมายความว่าถึง สิ่งใดก็ตามที่คนหนึ่งเป็นเจ้าของในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งทรัพย์สินสมบัติของเขา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 ได้บัญญัติความหมายของคำว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึง “วัตถุมีรูปร่าง” แต่อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าวัตถุที่มีรูปร่างจะเป็นทรัพย์สินเสมอไป เนื่องจากวัตถุบางอย่างแม้จะมีรูปร่างแต่ก็ไม่อาจจะยึดถือครอบครอง หรือก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ได้ เช่น ดวงจันทร์ ดวงดาว และเนื่องจากมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้ว่า “ทรัพย์สิน

⁵พิพัฒน์ จักรวงกูร, “การริบทรัพย์สิน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508), หน้า 9-11

หมายความรวมถึงทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้ และอาจถือเอาได้ จากหลักกฎหมายดังกล่าว จึงสามารถกล่าวได้ว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึง

- 1) วัตถุที่มีรูปร่าง ซึ่งก็คือทรัพย์สิน โดยทรัพย์สินดังกล่าวจะต้องเป็นทรัพย์สินที่ อาจจะมีราคาและอาจถือเอาได้
- 2) วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และอาจยึดถือเอาได้

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักสากล

แต่เดิมถือว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นของกษัตริย์ เอกชนมีสิทธิครอบครองและมีสิทธิใช้สอยเท่านั้น จึงมิได้มีหลักประกันในทรัพย์สินแก่บุคคล เพราะอาจถูกยึดตามอำเภอใจ ต่อมาแนวความคิดปัจเจกชนนิยมกับเสรีนิยมได้แพร่หลายเข้ามา โดยมีแนวความคิดเรื่อง “สิทธิตามธรรมชาติ” ที่ว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาแต่เกิด สิทธิดังกล่าวคือ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน และ ความเสมอภาค ทำให้แนวความคิดในเรื่องทรัพย์สินได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเห็นว่า กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ทำนองเดียวกับสิทธิเสรีภาพอื่นๆ ใหม่อื่นๆ เกิดขึ้นเพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นไปเช่นนั้นไม่⁶ จากแนวความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป จึงก่อให้เกิดหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลว่าย่อมได้รับการคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิในทรัพย์สิน ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และได้รับการคุ้มครองรัฐหรือเอกชนจะล่วงละเมิดไม่ได้ เจ้าของทรัพย์สินมีอำนาจที่จะใช้สอยทรัพย์สินนั้นหรืออาจจะสละทิ้งไปเสียตามอำเภอใจ รัฐไม่อาจจะก้าวก่ายได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของเอกชนนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งของรัฐด้วย แนวความคิดดังกล่าวได้แพร่หลายเข้าไปในประเทศภาคพื้นยุโรป ภายหลังการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้มีการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิในทรัพย์สิน จนนำมาสู่การประกาศปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมือง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 2 อย่างชัดเจนว่า “สิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะละเมิดมิได้ การละเมิดกรรมสิทธิ์จะกระทำมิได้ เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งสาธารณชนตามที่กำหนดในกฎหมาย และให้ชดเชยค่าทำขวัญตามสมควรเสียก่อน”

หากพิจารณาแนวความคิดดังกล่าวในประเทศอังกฤษ พบว่า แมกนาคาร์ต้า (Magna Carta) ได้กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สินของชาวอังกฤษว่า “บุคคลจะถูกจับกุม กักขัง ขับไล่ หรือริบทรัพย์สินหาได้ไม่ เว้นเสียแต่จะได้รับการพิจารณาโดยที่ประชุมขุนนาง และตาม

⁶ เพ็ญแข พรหมจินดา, “สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลกับอำนาจการยึดและริบทรัพย์สินตามกฎหมายศุลกากร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527) หน้า 9.

กฎหมายบ้านเมือง”⁷ นอกจากนี้ประเทศอังกฤษยังประกาศใช้กฎหมายที่มีเนื้อหาสาระ เช่นเดียวกับ แมกนา คาร์ตา (Magna Carta) อีกร้อยฉบับเช่น “The Act Of Heabear Corpus” และ “The English Bill Of Rights” หลักการดังกล่าวได้มีวิวัฒนาการจนเป็นที่ยอมรับแพร่หลาย จนกระทั่งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ที่ประชุมสมัชชาองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขึ้น⁸ โดยข้อที่ 17 กำหนดว่า “(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเองเช่นเดียวกัน โดยร่วมกับผู้อื่น (Everyone has the right to own property alone well as in association with others) (2) บุคคลใดๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้ (No one shall be arbitrary deprived of his property) ส่วนในประเทศฝรั่งเศสได้มีการรับรองสิทธิในทรัพย์สินไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองลงวันที่ 26 สิงหาคม 1789 มาตรา 17 กำหนดว่า “กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์และจะละเมิดมิได้ บุคคลไม่อาจถูกพรากกรรมสิทธิ์ไปจากตน เว้นแต่เมื่อมีความจำเป็นสาธารณะที่กำหนดโดยกฎหมายและภายใต้เงื่อนไขการให้ค่าทดแทนก่อนเวนคืนและค่าทดแทนนั้นต้องเป็นธรรม”

ส่วนในด้านปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ได้บัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ในข้อ 17 ดังนี้

- 1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยลำพังตนเองเช่นเดียวกันโดยร่วมกับผู้อื่น
- 2) บุคคลใดๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลได้รับการรับรองมาตั้งแต่ในครั้งอดีต จนถึงปัจจุบัน โดยถือว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมีความศักดิ์สิทธิ์และได้รับความคุ้มครอง ไม่ว่ารัฐหรือเอกชนก็สามารถละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้ เว้นแต่เมื่อมีความจำเป็นสาธารณะที่กำหนดโดยกฎหมาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์การพิมพ์, 2507), หน้า 21 – 22.

⁸ มานิต สิทธิผล, “ปัญหาทางกฎหมายในการยึดและริบของกลางในคดีป่าไม้,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 10 – 11.

2. หลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

2.1 หลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ โดยรัฐธรรมนูญทุกฉบับของไทยได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนไว้ด้วยเสมอ ที่ปรากฏการยอมรับอย่างชัดเจน คือ

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 “มาตรา 14 ภายในบังคับแห่งกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรมการประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ ...”

2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 มาตรา 14 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490 (ฉบับชั่วคราว) มาตรา 23 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ก็มีบทบัญญัติทำนองเดียวกัน

3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 “มาตรา 34 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิเช่นนี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย...”

4) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 “มาตรา 32 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งการจำกัดสิทธิเช่นนี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย...”

5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 “มาตรา 23 บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

“มาตรา 33 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งการจำกัดสิทธิเช่นนี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย...”

“มาตรา 57 รัฐต้องรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน และ ในการดำเนินชีวิตโดยปกติสุข”

6) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 “มาตรา 37 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นนี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

“มาตรา 38 การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรม ภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

7) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 “มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”

“มาตรา 48 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ...”

“มาตรา 49 การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรม ภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ...”

จากรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นแนวความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ซึ่งในยุคประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิในทรัพย์สินอย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งรัฐจะต้องมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน การจะไปจำกัดสิทธินั้นไม่สามารถทำได้โดยอำเภอใจอีกต่อไป แต่จะต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นไว้เป็นการเฉพาะ โดยกฎหมายจะต้องได้รับการยอมรับจากสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชน และการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนจะต้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น

2.2 การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดสิทธิของเจ้าของกรรมสิทธิ์ ตามมาตรา 1336 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจาก

บุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”

ดังนั้น จึงสามารถสรุปองค์ประกอบของกรรมสิทธิ์ได้คือ

- 1) เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิที่จะใช้สอยทรัพย์สินที่ตนมีกรรมสิทธิ์
- 2) เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิที่จะได้ซึ่งดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินที่ตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์
- 3) เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิในการจำหน่ายทรัพย์สินหรือเปลี่ยนแปลงประการหนึ่งประการใดอันเป็นสาระสำคัญในตัวทรัพย์สินนั้น
- 4) เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิติดตามเอาคืนจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือ
- 5) เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยการป้องกันขัดขวางนี้จะต้องกระทำพอสมควรแก่เหตุ

จากองค์ประกอบดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิเด็ดขาดในทรัพย์สินของตนซึ่งบุคคลอื่นจะมาแทรกแซงมิได้ แต่ทั้งนี้สิทธิดังกล่าวก็อาจจะถูกจำกัดการใช้สิทธิได้ แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น เช่น⁹

- 1) ข้อจำกัดเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ได้แก่ การทหาร เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทั้งนี้โดยบัญญัติเป็นกฎหมายจะออกโดยคำสั่งหรือคำบัญชาของคณะบุคคลไม่ได้
- 2) ข้อจำกัดเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือรัฐประศาสนโยบาย
- 3) ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่นการป้องกันการทำนาคาร การมอมเมาเยาวชน เป็นต้น
- 4) ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อคุ้มครองอนามัยของบุคคลหรือสังคม ได้แก่ กฎหมายผังเมือง กฎหมายควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอาจจะถูกจำกัดได้ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น แต่อย่างไรก็ตาม การจำกัดการใช้สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจะเป็นไปเพื่อประการอื่นนอกจากเพื่อประโยชน์สาธารณะมิได้ ไม่ว่าจะโดยประการใดก็ตาม

⁹ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณการ, 2530), หน้า

3. ข้อจำกัดสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สิน

ในปัจจุบันแนวความคิดตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ได้วิวัฒนาการไปในทางที่ว่า บุคคลย่อมมีกรรมสิทธิในทรัพย์สิน โดยรัฐต้องให้การยอมรับและให้ความคุ้มครอง ในขณะที่เดียวกัน สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ ในการใช้สอยทรัพย์สินนั้น มิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น แต่จะต้องใช้สอยทรัพย์สินเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และสาธารณชนส่วนรวมด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่จะก้าวก้าวการใช้สอยทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคมและสาธารณชนส่วนรวมด้วย ซึ่งรัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยการตรากฎหมาย เพื่อกำหนดวิธีการได้มาและใช้สอย ตลอดจนวางข้อจำกัดสิทธิแห่งทรัพย์สินส่วนบุคคลนั้น เช่น การตรากฎหมายออกมาใช้บังคับโดยการกำหนดว่า ผู้ใด ทำหรือมิใช่ซึ่งทรัพย์สินบางประเภทที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าเป็นความผิด ไม่ว่าจะมิใช่ผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ให้ริบเสียทั้งสิ้น ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินนั้นมีความมุ่งหมายดังนี้

1) เพื่อรัฐจะได้จำกัดทรัพย์สินที่รัฐเห็นว่า ถ้าหากให้ผู้หนึ่งผู้ใดมิไว้ในความครอบครองแล้ว จะก่อให้เกิดภัยอันตรายหรือภัยแก่สังคมให้หมดไป

2) เพื่อรัฐจะได้ป้องกันมิให้เจ้าของทรัพย์สินนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิด

ในการที่รัฐจะจำกัดและลิดรอนสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อประโยชน์แห่งสังคมหรือเป็นการลงโทษบุคคลในการที่บุคคลได้กระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ต้องทำโดยการตราเป็นรูปกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลมิให้ถูกแทรกแซงหรือจำกัดขอบเขตสิทธินั้นได้โดยง่าย เพราะกระบวนการตรากฎหมายย่อมผ่านการกลั่นกรองด้วยความรอบคอบอย่างดี ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย วางเงื่อนไขดังกล่าวไว้ว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ”

ดังนั้น ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญลักษณะการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลสามารถกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1) ข้อจำกัดทางรัฐประศาสนโยบาย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะ และเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ รัฐจึงมีความจำเป็นต้องตรากฎหมายขึ้นเพื่อจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลให้อยู่ภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย อันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการยึดทรัพย์สินของบุคคลที่กระทำความผิด หรือขัดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น กฎหมายภาษีอากร มาตรา 12 บัญญัติว่า “ภาษีอากรซึ่งต้องเสียตามลักษณะนี้ ถ้าเมื่อถึงกำหนดแล้วมิได้เสียให้ถือว่าเป็น

ภาษีอากรค้าง เพื่อให้ได้รับชำระค่าภาษีอากรค้างให้เป็นอำนาจของข้าหลวงประจำจังหวัดหรือ นายอำเภอ” หรือการตรากฎหมายในการเวนคืน เพื่อนำมาใช้ในกิจการสาธารณประโยชน์ต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งสังคม

2) ข้อจำกัดการใช้สอย ดังกล่าวมาแล้วว่า บุคคลมีสิทธิในทรัพย์สินของตนแต่จะต้องใช้สอย ทรัพย์สินของตนภายในขอบเขต โดยจะไม่ก้าวล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือทำให้เกิดความไม่สงบสุข ต่อส่วนรวม หากปรากฏว่ามีการล่วงละเมิดหลักการดังกล่าว กล่าวคือ หากมีการใช้สอยทรัพย์สินไป ในทางก่อให้เกิดความเสียหายหรือความไม่สงบต่อสังคมส่วนรวมแล้ว รัฐย่อมมีอำนาจในการยึดทรัพย์สิน และริบทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้ อันเป็นมาตรการในลงโทษอย่างหนึ่ง เพื่อผลในทางป้องกันและ ปราบปรามรวมทั้งความสงบสุขภายในรัฐ ซึ่งโทษริบทรัพย์สินนี้มีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เรียกว่า “ริบราชบาท”¹⁰ เป็นการกวาดเอาทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษนั้น จนสิ้นเนื้อประดาตัวแล้วเอามา เป็นของรัฐ ดังนั้น การจำกัดสิทธิในการใช้สอยโดยการยึดหรือริบทรัพย์สิน เป็นมาตรการลงโทษอย่าง หนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อผลในการปราบปรามและความสงบสุขภายในรัฐ จึงจำเป็นต้องตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อ จำกัดสิทธิในการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลดังจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

3) ข้อจำกัดสิทธิในการให้ใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น นอกจากจะถูกจำกัดในการใช้สอยภายในขอบเขตมิให้ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเพื่อประโยชน์ของ สาธารณะตามรัฐประศาสนโยบายแล้ว สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอาจถูกจำกัดหรือลิดรอนสิทธิได้ หากปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวกับหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับในทางคดี ทั้งทางคดีแพ่งและคดีอาญา รัฐมี ความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี ซึ่งเจ้าพนักงานอาจจะเรียกให้เจ้าของ ทรัพย์สินนั้น ส่งมอบมาเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี หรือเจ้าพนักงานอาจยึดทรัพย์สินดังกล่าว ไว้เป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งของที่ควรต้องยึด ก็คือ สิ่งของที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรืออยู่ใน ดุลพินิจที่ศาลจะพิพากษาให้ริบ และบรรดาของกลางที่นำมาใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบการ สอบสวน แสดงให้เห็นว่า กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะรวบรวม เรียกและยึดไว้ซึ่ง สิ่งของของบุคคลใดๆ ไว้ใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งไม่จำเป็นที่สิ่งของที่พนักงาน สอบสวนได้เรียกหรือยึดมานั้นจะเป็นทรัพย์สินของคู่กรณีในคดี แต่ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ก็มีหน้าที่จะต้อง พิจารณาด้วยว่าควรจะยึดทรัพย์สินใด หรือไม่อย่างไร โดยจะต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนและหลัก ความยุติธรรมด้วย โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ยึดไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานในทางคดี

¹⁰ เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ, 2506), หน้า 220-222

4. การพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนโดยอำนาจรัฐ

กรรมสิทธิ์หรือสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครอง หากจำเป็นที่รัฐจะต้องมีการจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์หรือการพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าว จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ทรัพย์สินนั้นต้องตกเป็นของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1327¹¹ หรือ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หรือ การยึดและริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งตามพระราชบัญญัติอื่น โดยในที่นี้จะขอกล่าวถึงการยึดและริบทรัพย์สินเป็นสำคัญ

4.1 การ “ยึด” ทรัพย์สินของกลาง

4.1.1 ความหมายของ “ของกลาง” ในคดีอาญา

หลักกรรมสิทธิ์ คือ หลักการมีและใช้สิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งหลักดังกล่าว แม้จะเป็นสิทธิเด็ดขาด แต่ก็อาจถูกจำกัดได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ เช่นกรณีการเวนคืน การมีและใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประโยชน์แห่งการผังเมือง เช่นเดียวกับการยึดก็เป็นลักษณะอีกอย่างหนึ่งของการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล การยึดทรัพย์สินจึงมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายมหาชนอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏเป็นหลักอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งการยึดทรัพย์สินดังกล่าวเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์สองประการคือ เพื่อนำทรัพย์สินของกลางไปใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี และยึดไว้เพื่อให้ศาลสั่งริบ จากวัตถุประสงค์การยึดดังกล่าวพอที่จะทำให้ทราบความหมายของ “ของกลาง” ว่าหมายถึง “ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานยึดไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญา และยึดไว้เนื่องจากทรัพย์สินนั้นอยู่ในข่ายที่จะต้องถูกริบตามประมวลกฎหมายอาญาและตามพระราชบัญญัติอื่น”

ดังนั้น จากความหมายดังกล่าวจึงสามารถแยกประเภทของกลางออกได้เป็นสองประเภท ได้แก่

¹¹ มาตรา 1327 บัญญัติว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมายอาญา กรรมสิทธิ์แห่งสิ่งใดๆ ซึ่งได้ใช้ในการกระทำผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือเกี่ยวกับกระทำผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลนั้น ท่านว่าตกเป็นของแผ่นดิน ถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่ง หรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่ถ้าไม่ทราบเจ้าของ ท่านให้ผ่อนออกไปเป็นห้าปี

ประเภทแรก ของกลางในคดีอาญา หมายถึง ของที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทางคดีอาญาเป็นสิ่งที่บุคคลมิได้เป็นความผิด หรือใช้เป็นหลักฐานพิสูจน์ความผิด

ประเภทที่สอง ของกลางอย่างอื่น หมายถึง ของกลางที่ไม่เข้าอยู่ในลักษณะคดีอาญา เช่น ของเก็บตก หล่น หลุด ลอยได้ เป็นต้น

การที่รัฐต้องเข้ามาจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน โดยเหตุเพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดีนั้น เนื่องจากในทางคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ” ดังนั้นพยานหลักฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญาเป็นอย่างยิ่ง กฎหมายจึงให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนอย่างกว้างขวางในการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อประสงค์ที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่มีการกล่าวหา อันจะส่งผลให้รัฐตัวผู้กระทำความผิดและเพื่อพิสูจน์ให้เห็นถึงความผิดตามที่โจทก์กล่าวอ้าง ส่วนของกลางอย่างอื่นเป็นของกลางตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1323¹²

4.1.2 ความมุ่งหมายในการยึดทรัพย์ทางอาญา

ลักษณะของการใช้อำนาจในการยึดทรัพย์ของกลางโดยทั่วไปเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามในการยึดทรัพย์นั้นเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของรัฐ โดยมีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1) เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี การยึดทรัพย์ในกรณีดังกล่าว ไม่ค้ำประกันว่าทรัพย์ที่ยึดมานั้น จะเป็นทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือไม่ และจะเกี่ยวเนื่องกับการกระทำ

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 1323 บุคคลใดเก็บได้ซึ่งทรัพย์สินหาย ต้องทำอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) ส่งมอบทรัพย์สินนั้นแก่ผู้ของหายหรือเจ้าของ หรือบุคคลอื่นผู้มีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินนั้น หรือ

(2) แจ้งแก่ผู้ของหายหรือเจ้าของ หรือบุคคลอื่นผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินนั้นโดยมิชักช้า หรือ

(3) ส่งมอบทรัพย์สินนั้นแก่ตำรวจนครบาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นภายในสามวัน และแจ้งพฤติการณ์ตามที่ทราบอันอาจเป็นเครื่องช่วยในการสืบหาบุคคลผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินนั้น

แต่ถ้าไม่ทราบผู้ของหาย เจ้าของ หรือบุคคลอื่นผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินก็ดี หรือบุคคลดังกล่าวไม่ยอมรับทรัพย์สินก็ดี ท่านให้ดำเนินการตามวิธีที่บัญญัติไว้ในอนุมาตรา (3)

ทั้งนี้ ท่านว่าผู้เก็บได้ซึ่งทรัพย์สินหายต้องรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ด้วยความระมัดระวังอันสมควรจนกว่าจะส่งมอบ

ความผิดหรือไม่ก็ตาม โดยเป็นการยึดทรัพย์สินไว้เพื่อประกอบการพิจารณาคดีเบื้องต้นในฐานะที่เป็นพยานหลักฐาน ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69(1)¹³ มาตรา 85 วรรคแรก และมาตรา 98¹⁴ ทั้งนี้ การยึดทรัพย์สินเพื่อเป็นพยานหลักฐานในคดีนั้น ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ซึ่งนักกฎหมายชาวอเมริกันได้เรียกการยึดทรัพย์สินในกรณีนี้ว่า “ยึดหลักฐาน” (seizure evidence)

2) เพื่อจะทำการริบทรัพย์สิน โดยหากปรากฏว่า ทรัพย์สินที่ยึดไว้เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำผิดหรือได้ใช้ในการกระทำผิด หรือมีไว้เป็นความผิด หรือเกี่ยวเนื่องในการกระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32¹⁵ มาตรา 33¹⁶ และมาตรา 34¹⁷ แต่ก่อนที่ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินเหล่านั้น

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 69 เหตุที่จะออกหมายค้นได้มีดังต่อไปนี้

(1) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดี... ฯลฯ

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 85 วรรคแรก บัญญัติว่า เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่างๆที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

มาตรา 98 การค้นในที่รโหฐานนั้นจะค้นได้แต่เฉพาะเพื่อหาตัวคนหรือสิ่งของที่ต้องการค้นเท่านั้น แต่มีข้อยกเว้นดังนี้

(1) ในกรณีที่ค้นหาสิ่งของโดยไม่จำกัดสิ่ง เจ้าพนักงานผู้ค้นมีอำนาจยึดสิ่งของใดๆซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์หรือยืนยันผู้ต้องหาหรือจำเลย

(2) เจ้าพนักงานซึ่งทำการค้นมีอำนาจจับบุคคลหรือสิ่งของอื่นในที่ค้นนั้นได้ เมื่อมีหมายอีกต่างหาก หรือในกรณีความผิดซึ่งหน้า

¹⁵ ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 32 ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

¹⁶ มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ

(2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

¹⁷ ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 34 บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ได้ จะต้องปรากฏว่าทรัพย์สินหรือสิ่งของเช่นว่านั้น ได้มีการนำเข้ามาสู่การพิจารณาของศาลแล้ว อย่างไรก็ตามการที่เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจเช่นว่านั้นได้ จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าทรัพย์สินนั้นมีมูลกรณีตามกฎหมายที่อาจะถูกยึดได้ด้วย

3) เพื่อใช้ในการพิสูจน์กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายแพ่ง ทรัพย์สินหรือสิ่งของดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับกระทำความผิดแต่อย่างใด แต่จำเป็นที่จะต้องยึดหรืออายัดไว้เป็นหลักฐานแห่งคดี ในการพิสูจน์กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายแพ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1323 ถึงมาตรา 1328 ดังนี้

(1) กรณีทรัพย์สินหาย และไม่ทราบตัวผู้ทำของหาย ผู้เก็บทรัพย์สินดังกล่าวนี้ได้และไม่ทราบว่าผู้ใดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้เก็บทรัพย์สินได้จะต้องนำทรัพย์สินสิ่งของที่เก็บได้นี้ไปมอบให้แก่ตำรวจนครบาลหรือเจ้าพนักงานอื่นภายในสามวัน โดยแจ้งพฤติการณ์ตามที่ทราบเพื่อเป็นประโยชน์ในการติดตามหาตัวเจ้าของกรรมสิทธิ์ต่อไป ซึ่งหากไม่มีผู้ใดมาแสดงตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ภายในกำหนด 1 ปี ให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าวตกแก่ผู้เก็บได้ ซึ่งในระหว่างที่ทรัพย์สินที่เก็บได้อยู่ในระหว่างการดูแลรักษาของเจ้าพนักงาน ก็ถือว่าเป็นของกลางเช่นเดียวกัน ซึ่งเจ้าพนักงานมีหน้าที่ดูแลรักษารับผิดชอบในของกลางดังกล่าวด้วย

(2) ทรัพย์สินอันตกหรือทิ้งทะเลหรือทางน้ำหรือน้ำซัดขึ้นฝั่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้บังคับตามกฎหมายและข้อบังคับว่าด้วยการนั้น แต่ยังไม่ปรากฏว่าได้มีกฎข้อบังคับเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวนี้แต่อย่างใด

(3) สงหาทรัพย์สินมีค่าซึ่งซ่อนหรือฝังไว้ และมีผู้เก็บได้โดยพฤติการณ์ไม่มีผู้ใดสามารถอ้างได้ว่าเป็นเจ้าของ กรณีดังกล่าวนี้ให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ฉะนั้นผู้ที่พบและเก็บได้มีหน้าที่ที่จะต้องนำส่งมอบให้แก่ตำรวจท้องที่ที่เก็บได้ มิฉะนั้นอาจมีความผิดฐานยกยอกของเก็บตกได้ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 355

(4) ทรัพย์สินซึ่งได้ใช้กระทำผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประการอื่น และได้ส่งมอบไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลนั้น ให้กรรมสิทธิ์ตกเป็นของแผ่นดิน ถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่งหรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ในกรณีที่มิทราบตัวเจ้าของให้ผ่อนเวลาออกไปเป็นห้าปี กรณีดังกล่าวนี้เป็นเรื่องทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา แต่ยังไม่ได้อำนาจผู้กระทำผิดมาฟ้อง หรือได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ยังไม่ทราบว่าเจ้าของทรัพย์สินเป็นของผู้ใด จึงให้เจ้าพนักงานยึดไว้เป็นของกลางเพื่อรอเจ้าของ

ทรัพย์ที่แท้จริงมาเรียกร่องเอาคืนไป ภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีหรือห้าปี แล้วแต่กรณี แต่ถ้าล่วงเลยกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ไม่มีผู้ใดมาเรียกร่องเอาคืน ก็ให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

แต่หากทรัพย์สินนั้นเป็นของเสียง่ายหรือถ้ำหน่วงซ้ำไว้จะเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนกับค่าทรัพย์สิน ก็ให้กรมในรัฐบาลนำทรัพย์ดังกล่าวออกขายทอดตลาดก่อนกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้นได้ โดยบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าว เพื่อให้สามารถพิสูจน์กรรมสิทธิ์ได้แล้วเก็บเงินไว้แทน

ในกรณีที่ของกลางเป็นรถยนต์นั้น ได้มีระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับรถของกลาง พ.ศ. 2522 ได้กำหนดไว้ว่าหากเจ้าพนักงานเห็นว่า หากหน่วงซ้ำไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายเกินส่วนกับค่าทรัพย์สิน หรือไม่เป็นประโยชน์ในทางคดีอีกต่อไป และครบกำหนด 6 เดือนนับแต่วันที่ได้ทำการยึดรถยนต์ของกลางนั้นไว้ พนักงานสอบสวนอาจขออนุมัติผู้บังคับบัญชาให้ขายทอดตลาดทรัพย์ของกลาง ซึ่งเมื่อได้ดำเนินการขายทอดตลาดได้เงินจำนวนเท่าใด ให้เก็บไว้ที่กองการเงิน กรมตำรวจหรือคลังจังหวัด แล้วแต่กรณี และเมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 แล้ว ยังไม่มีผู้ใดแสดงความเป็นเจ้าของก็ให้เงินดังกล่าวนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

ฉะนั้นสิ่งของใดที่ไม่เข้ากรณีดังกล่าวข้างต้น พนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจยึดหากได้ยึดทรัพย์สินที่ไม่เกี่ยวข้องหรือมิใช่เพื่อประโยชน์ในทางคดี หรือมิใช่ทรัพย์ที่ประชาชนทั่วไปไม่อาจมีไว้ในครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ย่อมเป็นการละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน¹⁸ ซึ่งเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 48 ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตและการจำกัดสิทธิย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸ ธรรมชัย แสงเสียว, “บทบาทพนักงานสอบสวนในของกลางคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 90

4.1.3 หลักเกณฑ์การยึดทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หลักเกณฑ์การยึดทรัพย์ในทางอาญานั้น ได้ปรากฏหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในเรื่องหลักกฎหมายที่ให้อำนาจในการยึดทรัพย์นั้น จะต้องพิจารณาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้มีอำนาจในการยึดและผลของการยึดทรัพย์ดังกล่าว ดังต่อไปนี้

4.1.3.1 หลักกฎหมายที่ให้อำนาจยึดทรัพย์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การยึดทรัพย์มีความมุ่งหมาย 2 ประการคือ การยึดไว้เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดี และการยึดไว้เพื่อการริบทรัพย์ประการหนึ่ง ทรัพย์ดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรง หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือมีไว้เป็นการกระทำความผิด แต่ยังรวมถึงการยึดเพื่อเป็นพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดีด้วย ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 (1) ว่า “...เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะใช้เป็นพยานหลักฐาน การสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา” มาตรา 98 บัญญัติว่า “...ในการค้นหาสิ่งของไม่จำกัดสิ่ง เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจยึดสิ่งของใด ๆ ซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานและเป็นประโยชน์หรือยันผู้ต้องหาหรือจำเลย” และมาตรา 85 ซึ่งบัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

การค้นนั้นจักต้องทำโดยสุภาพ ถ้าค้นผู้หญิงต้องให้หญิงอื่นเป็นผู้ค้น สิ่งของใดที่ยึดไว้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น”

ทรัพย์สินที่พึงจะต้องยึดไว้เป็นของกลางนั้นหมายถึงสิ่งอันเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ โดยทรัพย์สินดังกล่าวนี้จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับคดีอาญาโดยตรงคือ เป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำ หรือมีไว้เป็นความผิด หรือเป็นทรัพย์ที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์ที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิด รวมทั้งทรัพย์สินซึ่งแม้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีอาญาโดยตรง แต่หากสามารถนำมาเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานสำหรับพิสูจน์ความผิดหรือเป็นประโยชน์แก่รูปคดี กฎหมายก็ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการยึดทรัพย์นั้นได้เช่นกัน

การยึดทรัพย์ของกลางตามระบบกฎหมายของไทยนั้น สามารถแบ่งได้เป็นสองกรณี ได้แก่ กรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งในกรณีนี้ต้องยึดถือเอาเกณฑ์การยึดทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ในการยึด ส่วนอีกกรณีหนึ่งได้แก่ กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การยึดทรัพย์ การตกเป็นของรัฐไว้โดยเฉพาะ โดยต้องศึกษาจากพระราชบัญญัติในแต่ละฉบับ แต่อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ต่างๆดังกล่าวมา ส่วนใหญ่มีหลักเกณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน จะมีความแตกต่างกันก็แต่เพียงในรายละเอียดเท่านั้น

4.1.3.2 ผู้มีอำนาจยึดและผลของการยึดของกลาง

สำหรับหลักเกณฑ์ของการยึดทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ปรากฏหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผู้มีอำนาจในการยึดและผลของการยึดทรัพย์ของกลางดังต่อไปนี้

1) ผู้มีอำนาจในการยึด

ผู้มีอำนาจในการยึดทรัพย์สินใดๆ ไว้เป็นของกลางนั้น หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นหลักกฎหมายทั่วไป และตามพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ที่ถือว่าเป็นกฎหมายเฉพาะบัญญัติถึงผู้มีอำนาจในการยึดไว้ ดังนี้

ก. พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

ข. เจ้าพนักงานอื่นตามกฎหมายแต่ละฉบับ

พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นไปตามมาตรา 2(16) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งนิยามคำว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” ว่า “หมายความถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้รวมทั้ง พศดี เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมือง และเจ้าพนักงานอื่นๆ ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม”¹⁹ เห็นได้ว่าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยทั่วไป และอีกประเภทหนึ่งคือ เจ้า

¹⁹ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิทยุชน, 2546), หน้า 83.

พนักงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจับกุมผู้กระทำผิด ป้องกันหรือปราบปรามการกระทำผิดตามกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งโดยเฉพาะ

อำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยทั่วไป คือ อำนาจในการสืบสวนตามมาตรา 2(10) ว่า หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด” โดยอำนาจสืบสวนพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจในการยึดสิ่งของที่มีไว้ ได้ใช้หรือได้มาโดยการกระทำความผิดได้

อย่างไรก็ตาม ในการยึดของกลางนั้น ส่วนใหญ่พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ทำการยึด ซึ่งพนักงานสอบสวนตามมาตรา 2(6) บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” ซึ่งการสอบสวนตามมาตรา 2(11) หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ” เห็นได้ว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวจะต้องมีการยึดของกลางซึ่งเป็นไปตามมาตรา 85 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่างๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ วรรคสาม บัญญัติว่า “สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น” เห็นได้ว่า การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน จะต้องเป็นไปเพื่อตรวจสอบความจริง การค้นหาความเป็นจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดหรือเพื่อพิสูจน์ความผิด เจ้าพนักงานอื่นนั้น ต้องศึกษาตามพระราชบัญญัติในแต่ละฉบับ เช่น พศ.ศ.ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิตตามพระราชบัญญัติสรรพสามิต ศุลกากรตามพระราชบัญญัติศุลกากรฯ เจ้าท่าตามพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำไทยฯ พนักงานตรวจคนเข้าเมือง ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 เป็นต้น

หากพิจารณาการใช้อำนาจยึดของกลางในคดีจราจรเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานจราจรตามมาตรา 4 (37) แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานจราจร หมายความว่า ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานจราจร” นอกจากนั้นพนักงานเจ้าหน้าที่จราจรตามมาตรา 4 (37) ซึ่งหมายถึง ตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการจราจร ก็มีอำนาจในการยึดของกลางในคดีจราจรได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการรื้อถอนหรือเคลื่อนย้ายสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่มีผู้วาง ตั้ง ยื่น หรือแขวนหรือกระทำด้วยประการใดๆ ในลักษณะที่เป็น

การกีดขวางการจราจรโดยไม่ได้รับอนุญาต ตามมาตรา 144 อำนาจในการสั่งยึดใบอนุญาตขับขี่ที่ตามมาตรา 161 อำนาจในการยึด รื้อ ถอน ทำลาย หรือทำให้สิ้นไปซึ่งสัญญาอนุญาตหรือเครื่องหมายจราจรที่ทำติดตั้ง หรือทำให้ปรากฏขึ้นในทางโดยฝ่าฝืนกฎหมายตามมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ เป็นต้น

2) ผลการยึดทรัพย์สินของกลาง

เมื่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ทำการยึดทรัพย์สิน ทรัพย์สินนั้นจะมาอยู่ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานจึงเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการดูแลรักษาของกลางดังกล่าวตามระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีฯ ระเบียบกรมตำรวจ ว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับของกลางฯ และข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับการเก็บรักษาของกลางฯ โดยต้องทำการดูแลรักษาเช่นวิญญูชนพึงกระทำ หากในระหว่างดูแลรักษาก่อให้เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการดูแลรักษาต่ำกว่ามาตรฐาน เจ้าพนักงานอาจจะต้องรับผิดชอบ เนื่องจากการให้ทรัพย์สินใดตกเป็นของกลางเป็นการจำกัดสิทธิของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง และทรัพย์สินดังกล่าวได้ตกมาอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน เว้นแต่กรณีที่มาขอให้เก็บรักษาของกลางซึ่งยังพอมีสถานที่ที่จะใช้สอยได้ตามควร

กล่าวโดยสรุป การยึดทรัพย์สินของกลางตามระบบกฎหมายของไทยนั้นสามารถแบ่งได้เป็นสองกรณี ได้แก่ กรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินไว้โดยเฉพาะ ซึ่งในกรณีนี้ต้องยึดถือเอาเกณฑ์การยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ในการยึด ส่วนอีกกรณีหนึ่งได้แก่ กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การยึดทรัพย์สิน การเก็บรักษาทรัพย์สินของกลาง การตกเป็นของรัฐ และการจำหน่ายทรัพย์สินของกลางไว้โดยเฉพาะ โดยต้องศึกษาจากพระราชบัญญัติในแต่ละฉบับตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ต่างๆ ดังที่กล่าวมาส่วนใหญ่มีหลักเกณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน จะมีความแตกต่างกันก็แต่เพียงในรายละเอียดเท่านั้น ทั้งนี้ การยึดของกลางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ก. เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี การยึดทรัพย์สินในกรณีดังกล่าว ไม่คำนึงว่าทรัพย์สินที่ยึดมานั้น จะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือไม่ และจะเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม โดยเป็นการยึดทรัพย์สินไว้เพื่อประกอบการพิจารณาคดีเบื้องต้นในฐานะที่เป็นพยานหลักฐาน

ข. เพื่อจะทำการริบทรัพย์สิน โดยหากปรากฏว่า ทรัพย์สินที่ยึดไว้เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือมีไว้เป็นความผิด หรือเกี่ยวเนื่องในการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32²⁰ มาตรา 33²¹ และมาตรา 34²² แต่ก่อนที่ศาลจะ

²⁰ ประมวลกฎหมายอาญา

สิ่งริบทรัพย์เหล่านั้นได้ จะต้องปรากฏว่าทรัพย์สินหรือสิ่งของเช่นนั้น ได้มีการนำเข้ามาสู่การพิจารณาของศาลแล้ว ซึ่งการที่เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจเช่นนั้นได้ จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าทรัพย์สินนั้นมีมูลกรณีตามกฎหมายที่อาญาบัญญัติได้ด้วย

4.2 หลักการริบทรัพย์ของกลาง

ในเรื่องการริบทรัพย์ของกลางนั้น จะศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์ของกลางตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา โดยจะศึกษาถึงความหมายของการริบทรัพย์ วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์ และหลักเกณฑ์การริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ดังต่อไปนี้

4.2.1 ความหมายของการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา

การริบทรัพย์สินเป็นมาตรการการลงโทษทางอาญาอย่างหนึ่งที่มีมุ่งกระทำต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด การริบทรัพย์ หมายถึง “การที่รัฐพรากเอาทรัพย์สินจากบุคคลใดโดยไม่มีค่าตอบแทนให้ เนื่องจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดขึ้น” จึงอาจกล่าวได้ว่าโทษริบทรัพย์เป็นโทษที่บังคับเอาทรัพย์สินของบุคคลผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเพราะเหตุที่ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นมีความเกี่ยวพันกับการกระทำความผิด โดยรัฐมิต้องเสียค่าตอบแทนใดๆต่อผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเจ้าของ

มาตรา 32 ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

²¹ มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้นี้อีกด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ
- (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

²² ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 34 บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

- (2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิดให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

ทรัพย์สินนั้น และถือว่ารัฐมีอำนาจที่จะกระทำการดังกล่าวได้ เพราะรัฐเองมีหน้าที่ในการรักษาความสงบสุขให้แก่สังคม เมื่อมีการกระทำใดๆที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมแล้ว รัฐก็มีอำนาจดำเนินการตามกฎหมายในลักษณะที่มีอำนาจเหนือกว่าเอกชน²³ การริบทรัพย์สินเป็นการบังคับให้ส่งทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน โดยทรัพย์สินนั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าทรัพย์สินที่สามารถริบได้นั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินที่สามารถเปลี่ยนกรรมสิทธิ์จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งได้และทรัพย์สินนั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง เนื่องจากเมื่อมีการยึดทรัพย์สินกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะต้องตกเป็นของรัฐ ส่วนทรัพย์สินที่ไม่สามารถเปลี่ยนกรรมสิทธิ์มาเป็นของรัฐได้ ก็ไม่มีการริบ เช่น สิทธิเหนือพื้นดิน หรือสิทธิเก็บกิน เนื่องจากเป็นสิทธิเฉพาะตัวซึ่งรัฐไม่สามารถจะดำเนินการริบให้ตกเป็นของรัฐได้

4.2.2 วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามุ่งประสงค์ที่จะให้เกิดผลดังต่อไปนี้คือ²⁴

1) มุ่งหมายให้เป็นการลงโทษ เช่น ริบเอาไปเสียซึ่งทรัพย์สิน ที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด อันจะทำให้ผู้กระทำความผิด ได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจ และสูญเสียประโยชน์ที่ตนคาดว่าจะได้รับจากการกระทำความผิด

2) มุ่งหมายให้เป็นการป้องกันการกระทำความผิด เช่น การริบทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เพราะการลงโทษริบทรัพย์สินดังกล่าวจะเป็นการที่รัฐพรากเอาทรัพย์สินนั้นมาเสียก่อนที่ทรัพย์สินนั้นจะถูกนำมาใช้ในการกระทำความผิด อันเป็นการทำให้โอกาสในการกระทำความผิดนั้นน้อยลงหรือหมดไป

เมื่อรัฐเอาทรัพย์สินของบุคคลหนึ่งบุคคลใดไปโดยเหตุที่บุคคลนั้นกระทำความผิดก็เท่ากับรัฐลงโทษให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียทรัพย์สินไป มีผลทำให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของรัฐ กรณีที่รัฐจะได้มาซึ่งทรัพย์สินของบุคคลใดนั้นอาจได้มาจากการถูกลงโทษหรือถูกเวนคืน ดังนั้นถ้าไม่ถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษก็จะมีเหตุให้ริบ โดยประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ได้บัญญัติให้การริบ

²³ พิชฌิม์ จักรางกูร, “การริบทรัพย์สิน,” (วิทยานพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508), หน้า 99

²⁴ เจนวิทย์ นवलแสง, “การดำเนินการกับทรัพย์สินในคดีอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะกรณียานพาหนะที่เป็นของกลาง,” (วิทยานพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 23

ทรัพย์เป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง และด้วยเหตุที่การริบทรัพย์เป็นการพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจากเจ้าของให้ตกเป็นของแผ่นดิน การริบทรัพย์สินจึงเป็นโทษ ซึ่งมาตรา 2 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ประมวลกฎหมายอาญาของไทยจะกำหนดให้การริบทรัพย์เป็นโทษ แต่หากพิจารณาตามมาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่า “ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่” การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้นจึงเป็นการลงโทษเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกริบต่างๆ ที่บุคคลนั้นมีได้กระทำความผิด แต่เนื่องจากทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นเป็นทรัพย์สินที่ผิดกฎหมายโดยสภาพของตัวมันเองและมีลักษณะอันตรายอันอาจก่อให้เกิดโทษหรืออันตรายแก่ประชาชนได้ ดังนั้นรัฐจึงกำหนดให้ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบไม่ว่าจะของบุคคลใดก็ตาม เพื่อไม่ให้ทรัพย์สินนั้นอยู่ในความครอบครองของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อันเป็นนโยบายของรัฐในการที่จะปกป้องคุ้มครองสังคมให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ดังนั้นการริบทรัพย์สินในกรณี มาตรา 32 นอกจากจะเป็นโทษแล้วจึงเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าระบบกฎหมายเกี่ยวกับการริบทรัพย์นั้นแบ่งออกเป็น 2 ระบบคือการริบทรัพย์เป็นการลงโทษ และ การริบทรัพย์เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งความแตกต่างของทั้งสองระบบนั้นคือ ระบบที่ถือว่า การริบทรัพย์สินเป็นโทษจะไม่มีการบัญญัติให้ริบทรัพย์สินซึ่งไม่ใช่เป็นของจำเลย แต่ระบบที่ถือว่าเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย จะมีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของจำเลยได้ด้วย

โดยข้อแตกต่างระหว่างโทษกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอาจสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้²⁵

1) ข้อแตกต่างในทางทฤษฎี

ก) การลงโทษ

(1) เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประพฤติฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ลักษณะการลงโทษเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ยาก

²⁵ พิพัฒน์ จักรางกูร, “การริบทรัพย์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508), หน้า 24-28

(2) มีหลักในการลงโทษให้ได้ส่วนสัดกับความร้ายแรงแห่งความผิด คือ มองย้อนไปหาอดีต การที่ศาลลงโทษหนักเบาประการใดต้องมองย้อนไปในอดีต ดูการกระทำ ผลของการกระทำ ความเสียหาย ความเคียดแค้น

(3) การลงโทษย่อมทำให้ผู้ถูกลงโทษเสียเกียรติ ลำบากทางกาย ใจและทรัพย์สิน

(4) กำหนดไว้ต่าง ๆ กันเช่น ประหารชีวิต จำคุก ปรับซึ่งโทษเหล่านี้ศาลย่อมนำมาใช้ทดแทนกันได้เมื่อเห็นว่าไม่ควรประหารชีวิตก็ให้จำคุกแทนก็ได้ หรือไม่จำคุกก็ใช้ปรับแทน เป็นต้น

ข) วิธีการเพื่อความปลอดภัย

(1) มีความมุ่งหมายเพื่อความปลอดภัยของสังคมไม่มีจุดที่มุ่งในเรื่องลงโทษ

(2) วิธีการเพื่อความปลอดภัยถือว่า ความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนหนึ่งสัญญาณของอันตรายจึงวางกำหนดวิธีป้องกันสังคม คือ มองไปข้างหน้าหาอนาคต ศาลจะใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างไร เพียงใด ต้องคำนึงถึงกาลข้างหน้าเพื่อความปลอดภัยของชุมชน

(3) วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่ทำให้ผู้ถูกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเสียเกียรติ หรือมีความลำบากทางกาย ใจ

(4) ในกรณีใดกฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยใด ก็ต้องเป็นไปตามเหตุผลของวิธีนั้น จะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างอื่นมาแทนหาได้ไม่

2) ข้อแตกต่างในทางปฏิบัติ

ก) การลงโทษ

(1) การกระทำที่ต้องถูกลงโทษต้องมีกฎหมายในขณะกระทำความผิดที่บัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด

(2) โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด จะต้องเป็นกฎหมายในขณะกระทำความผิดกำหนดไว้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติในภายหลังลงโทษเบากว่า

(3) โทษนั้นเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้ เว้นแต่จะมีการพระราชทานอภัยโทษ หรือมีกฎหมายนิรโทษกรรมในภายหลัง ซึ่งก็ต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย

ข) วิธีการเพื่อความปลอดภัย

(1) วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่จำเป็นว่าขณะที่กระทำความผิด จะมีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้หรือไม่ แต่ถ้าหากในเวลาที่เกิดพิพาทคดีได้มีวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ศาลก็จะสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ ถึงแม้ขณะที่กระทำความผิดไม่มีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นไว้

(2) วิธีการเพื่อความปลอดภัยต้องใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามที่บัญญัติในขณะที่เกิดพิพาทคดี

(3) วิธีการเพื่อความปลอดภัยเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกได้

อย่างไรก็ดีโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น มีข้อที่คล้ายคลึงกันอยู่บางประการ ได้แก่

1) โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน คือ เพื่อปราบปรามการกระทำความผิด ผลที่ได้รับจากการใช้วิธีหนึ่งมีสภาพอย่างเดียวกัน โดยทั่วไปวิธีทั้งสองเป็นเรื่องตัดทอนหรือจำกัดเสรีภาพจะกระทบกระเทือนถึงทรัพย์สินบ้างก็เป็นข้อยกเว้น

2) โทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย นำมาใช้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เมื่อได้ประพฤติฝ่าฝืนกฎหมายอาญา สุภาชิตกฎหมายที่ว่า “ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดจะถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดไม่ได้ และอาญาต้องเป็นอาญาที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” ย่อมจะนำมาใช้กับวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ กล่าวคือ จะต้องมิบัญญัติแห่งกฎหมายระบุให้ลงโทษหรือใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยจึงจะลงโทษหรือใช้วิธีการเพื่อความความปลอดภัยได้

3) โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย จะนำไปบังคับได้ต่อเมื่อมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้อง ซึ่งมีเงื่อนไขสำคัญว่าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ต่อสู้คดีที่ตนถูกกล่าวหาอย่างเต็มที่

4.2.3 หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

ทรัพย์สินที่จะริบได้นั้นมีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาในมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา 32 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มาตรา 33 บัญญัติว่า “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ
- (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งมีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

มาตรา 34 บัญญัติว่า “บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือ มาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้นเว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่น ซึ่งมีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด”

มาตรา 35 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้”

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถแบ่งการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1) ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องริบโดยเด็ดขาด

ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของบุคคลใด โดยประเภทของทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบตามมาตรา 32 นั้น เป็นทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นความผิดโดยสภาพในตัวของมันเอง มาตรานี้จึงเป็นมาตราที่บังคับโดยเด็ดขาดว่าศาลจะต้องสั่งริบ โดยไม่สามารถใช้ดุลยพินิจได้ เพราะเหตุว่าทรัพย์สินนั้นมีลักษณะที่อาจจะเป็นอันตรายแก่ประชาชน แก่สังคม และต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนในสังคมได้ โดยการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นั้นศาลสามารถริบได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ใดหรือคดีนั้นศาลพิพากษาว่ามีการกระทำความผิดหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายมุ่งที่ตัวทรัพย์สินมิได้มุ่งที่ตัวบุคคลผู้กระทำความผิด

โดยทรัพย์สินที่มีลักษณะตามมาตรา 32 นั้นคือ ทรัพย์สินที่ผู้ใดทำเป็นความผิด เช่น การปลอมธนบัตร ยาเสพติด และอีกกรณีคือ ทรัพย์สินซึ่งผู้ใดกักตุนไว้ในครอบครองถือว่าเป็นความผิด เช่น ปืนเถื่อน เป็นต้น

ทรัพย์สินที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรานี้ จะต้องมีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า “ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด” เนื่องจากมีการริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด หากไม่มีการบัญญัติความผิดเอาไว้การริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นย่อมจะเป็นการขัดกับหลักการลงโทษ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และตามหลักรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”

การริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นั้นเป็นบทบัญญัติที่มีความรุนแรงมาก และนับเป็นการตัดหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลโดยเด็ดขาด แต่เนื่องจากทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นั้น เป็นทรัพย์สินที่หากมีไว้ในชุมชนจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชุมชน และโดยสภาพของทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นแม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติรับรองในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แต่หลักการคุ้มครองความสงบเรียบร้อยแห่งรัฐก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อน หรือมีคุณค่าและความจำเป็นยิ่งกว่าสิทธิส่วนบุคคล ดังนั้นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าทำหรือมีไว้เป็นความผิด แม้จะเป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นในการกระทำความผิด ศาลก็จะต้องพิพากษาให้ริบโดยเด็ดขาดเสมอไม่สามารถใช้ดุลยพินิจได้

ส่วนมาตรา 34 กำหนดให้ริบทรัพย์สินซึ่งได้ให้แก่เจ้าพนักงานเพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นความผิดต่อพนักงานหรือต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือได้มาเพราะเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด ซึ่งลักษณะการกระทำความผิดตามมาตรา 34 นั้น ความร้ายแรงของการกระทำความผิดน้อยกว่าการกระทำความผิดตามมาตรา 32 เนื่องจากลักษณะของทรัพย์สินโดยสภาพมิได้มีอันตรายต่อชุมชน แต่อันตรายเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์สินนั้น ดังนั้นแม้กฎหมายจะกำหนดให้ศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินดังกล่าว แต่ก็มีข้อข้อบังคับโดยเด็ดขาด หากทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด ศาลก็มิอาจสั่งให้ริบได้

2) ทรัพย์สินที่การริบอยู่ในดุลยพินิจของศาล

ซึ่งมีใช้ข้อบังคับเด็ดขาดให้ศาลจะต้องทำการริบเสมอไป หากกฎหมายให้เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะสั่งให้ริบหรือไม่ก็ได้ ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวคือทรัพย์สินที่ระบุไว้ในมาตรา 33 ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

(1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด

ตามปกติทรัพย์สินประเภทนี้โดยสภาพแล้วจะเป็นทรัพย์สินที่บุคคลมีได้โดยชอบด้วยกฎหมาย หากแต่เจ้าของนำเอาทรัพย์สินไปใช้โดยผิดกฎหมาย คือ ใช้ในการกระทำความผิด เช่น ขวาน มีด ปกติแล้วเป็นทรัพย์สินที่ใช้ประโยชน์สำหรับครัวเรือน ถ้าเจ้าของทรัพย์สินนั้นนำไปใช้ทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น อันเป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาแล้วทรัพย์สินเช่นว่านั้นก็จะเป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินใดที่จะถือว่าเป็นทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดอันเป็นทรัพย์สินที่ควรริบตาม มาตรา 33 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา ก็ควรที่จะเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ในการกระทำความผิดโดยตรง หากไม่มีทรัพย์สินเช่นนั้นจะกระทำผิดไม่สำเร็จ แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะได้ใช้เป็นอุปกรณ์หรือช่วยเหลือให้การกระทำความผิดสำเร็จ หรือสะดวกขึ้นก็ตาม แต่ถ้าทรัพย์สินนั้นไม่ได้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด ก็ไม่ควรถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด²⁶

ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ตามมาตรา 33 (1) นี้ ต้องเป็นการใช้กระทำความผิด เช่น หากเป็นการป้องกันสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายอาญา ตามมาตรา 68 แล้ว ก็ถือว่าผู้นั้นไม่มีความผิด เมื่อการกระทำนั้นไม่เป็นความผิด ทรัพย์สินดังกล่าวจึงมีใช้ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด จึงไม่ควรริบ ฉะนั้น สิ่งใดที่จะเป็นความผิดตามกฎหมายอาญา จะต้องเกิดขึ้นจากการกระทำซึ่งรวมถึงการงดเว้นการที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันผลอันจะเกิดขึ้นด้วย และต้องรวมถึงการกระทำความผิดเริ่มตั้งแต่พยายามถึงความผิดสำเร็จ

ดังนั้น ทรัพย์สินที่จะสามารถริบได้ตามมาตรานี้จะต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มีการนำมาใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง หรือใช้ในลักษณะเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หากเป็นแต่เพียงนำทรัพย์สินนั้นมาใช้เพียงเพื่อความสะดวกในการกระทำความผิด แต่ไม่ถึงขั้นใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง หรือได้นำทรัพย์สินนั้นไปใช้ก่อนลงมือในชั้นพยายามและภายหลังจากการกระทำความผิดสำเร็จแล้ว แต่มิได้นำไปใช้ในการกระทำความผิด เช่น ใช้รถยนต์เพื่อเป็นพาหนะในการ

²⁶ พิพัฒน์ จักรวงกูร, "การริบทรัพย์สิน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508), หน้า 38

เดินทางและใช้เพื่อชนทรัพย์ที่ได้ทำการลักมา ก็ไม่สามารถจะริบได้ แม้ว่าจะเป็นพาหนะที่ใช้ในการขนทรัพย์ที่ลักมาด้วยก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ใช้ร่วมกระทำคามผิด

(2) ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิด

ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิดนั้น โดยลักษณะแล้วมิใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการทั่วไป แต่โดยสภาพของทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งที่มิไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิด เช่น กุญแจมือ แต่หากเป็นทรัพย์ที่มีการนำมาใช้ในการกระทำคามผิดเป็นครั้งคราว เช่นนี้จะถือว่าเป็นทรัพย์ที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิดมิได้ เช่น มีคตตายหญ้า ถ้ายังมิได้มีการนำเอาคตตายหญ้านั้นไปใช้ทำร้ายผู้อื่น มีคตตายหญ้านั้นก็มีทรัพย์สินที่ศาลจะใช้ดุลยพินิจให้ริบได้

ในกรณีที่ยังไม่มีการกระทำคามผิดเกิดขึ้นทรัพย์สินที่ผู้นั้นมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิดก็อาจถูกศาลสั่งริบได้ตาม มาตรา 33 (1) ในกรณีดังนี้

ก. โจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดฐานพยายาม (แต่ศาลเห็นว่า จำเลยกระทำการเพียงขั้นเตรียม) และทรัพย์สินที่ริบนั้น มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิดตามฐานความผิดที่โจทก์ฟ้องนั้น เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำคามผิดของจำเลยตามฐานความผิดที่โจทก์ฟ้องนั้น

ข. พนักงานอัยการขอให้ศาลสั่งให้ผู้ที่จะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ทำทัณฑ์บนตามมาตรา 46 พนักงานอัยการยอมขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์ที่ผู้จะก่อเหตุร้ายนั้นมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการจะก่อเหตุร้ายนั้น²⁷

สำหรับข้อแตกต่างระหว่างทรัพย์ที่ได้ใช้ในการกระทำคามผิด กับทรัพย์ที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิด คือ ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิด ศาลสามารถใช้อดุลยพินิจให้ริบได้แม้ว่าจะมิได้มีการนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำคามผิด แต่โดยพฤติการณ์แล้วมีการแสดงออกให้ปรากฏว่าจำเลยมีเจตนา นำทรัพย์นั้นไปใช้สำหรับกระทำคามผิด ส่วนทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำคามผิดนั้น จะต้องมีการนำเอาทรัพย์สินนั้นไปใช้กระทำคามผิดโดยตรงจนถึงขั้นความผิดสำเร็จ ศาลจึงจะสามารถใช้อดุลยพินิจให้ริบทรัพย์สินนั้นได้ ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ก่อนหรือภายหลังกระทำคามผิดสำเร็จแล้ว ก็ไม่สามารถริบได้

(3) ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำคามผิด

ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำคามผิด หมายถึง ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำคามผิด เช่น เงินที่ได้มาจากการขายยาเสพติด โดยการจะริบทรัพย์สินตามมาตรานี้ได้นั้น

²⁷ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. "การริบทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำคามผิด", วารสารนิติศาสตร์ 26 ฉบับที่ 4 (2539) : 737-738

จะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการได้ทรัพย์สินนั้นมาเป็นความผิด และเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินของจำเลยแล้ว กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นก็ตกเป็นของแผ่นดิน

ความประสงค์ของกฎหมายที่ให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด ก็เพราะไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 นี้ มีหลักสำคัญว่าจะริบทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นหาได้ไม่ เพราะการริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่งดังกล่าวมาแล้ว จะลงโทษได้ก็แต่เฉพาะผู้กระทำความผิดเท่านั้น หลักในกรณีนี้จะต้องนำไปใช้กับพระราชบัญญัติอื่นหรือกฎหมายพิเศษเฉพาะอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือถ้าไม่มีบทบังคับของกฎหมายไว้เป็นพิเศษนอกเหนือไปจากบทบัญญัติมาตรา 33 แล้ว จะริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่ไม่รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดหาได้ไม่ เพราะเป็นการขัดกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ และ ขัดกับหลักการตามกฎหมายอาญามาตรา 2

การรู้เห็นเป็นใจ แม้ไม่ถึงเป็นการกระทำความผิด หรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วยจนถึงขนาดเป็นผู้สนับสนุนก็ตาม หากถือว่ายินยอมให้การกระทำความผิดด้วยทรัพย์สินของตนก็ไม่มีสิทธิที่จะอ้างเรียกร้องกรรมสิทธิ์ของตนคืน ฉะนั้น การรู้เห็นเป็นใจจึงไม่ถึงกับต้องมีการกระทำเพียงแต่ได้เห็น คือยินยอมหรือละเว้นไม่ขัดขวางโดยสมัครใจ ปล่อยให้ผู้อื่นใช้สอยทรัพย์สินของตนในการกระทำผิด เช่นนี้ก็เพียงพอแล้ว

อีกทั้ง ตามหลักทั่วไปในเรื่องการริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญานั้น จะต้องปรากฏว่าทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบนั้น จะต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้ หรือเพื่อใช้ในการกระทำความผิด โดยคำว่าได้ใช้นั้น หมายถึง ได้ใช้โดยเจตนา ดังนั้นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดโดยประมาท จะริบไม่ได้²⁸

การริบทรัพย์สินกรณีตามมาตรา 33 แตกต่างกับมาตรา 32 ตรงที่ว่า การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 จะริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วยมิได้ แต่ตามมาตรา 32 ไม่ค้ำนึ่งว่าจะมีผู้กระทำความผิดและถูกศาลพิพากษาลงโทษด้วยหรือไม่ก็ริบได้ทั้งสิ้น ซึ่งหลักนี้นำมาไปใช้กับกฎหมายอื่นด้วย ฉะนั้น แม้กฎหมายบางฉบับจะบัญญัติให้ริบทรัพย์สินโดยไม่ต้องค้ำนึ่งว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่เช่นนั้น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สินตามมาตรา 32 แล้ว ก็ริบทรัพย์สินของผู้อื่นที่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยไม่ได้ เพราะเป็นการขัดต่อหลักทั่วไปของรัฐธรรมนูญที่ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษเว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้

²⁸ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, “บรรณานุกรม”, กฎหมายอาญามาตรา 1, พิมพ์ครั้งที่ 19 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 195.

และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” หรือตามหลักกฎหมายอาญาที่ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ ไม่มีกฎหมาย” (Nullum Crimen, Nulla Poena, Sine Lege)²⁹

โทษริบทรัพย์นั้นนอกจากจะมีบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาแล้ว จากการพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญาจะพบว่า ยังมีการบัญญัติโทษทางอาญาไว้ในกฎหมายอื่นๆ โดยเฉพาะอีก เนื่องจากมาตรา 33 บัญญัติว่า “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจ ริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว.....” ซึ่งแสดงว่านอกจากการบัญญัติโทษริบทรัพย์ไว้ในประมวลกฎหมายอาญาอันเป็นบทบัญญัติทั่วไปแล้ว ยังมีการบัญญัติโทษริบทรัพย์ไว้ในกฎหมายเฉพาะอีก เช่น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 โดยการบัญญัติโทษดังกล่าวไว้ในกฎหมายโดยอ้อมหมายถึงการบังคับใช้โทษนั้นต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายฉบับนั้น อันเป็นการยกเว้นหลักทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติโดยเฉพาะนี้จะต้องไม่ขัดต่อหลักทั่วไปแห่งรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเอาไว้ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษสำหรับความผิดดังกล่าวไว้”

การริบทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะนี้จะมีความหมายเพียงใด และจะบัญญัติเงื่อนไขการริบทรัพย์ให้แตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ ในหลักกฎหมายอาญาได้หรือไม่ การพิจารณาปัญหาเหล่านี้จะอาศัยหลักที่ว่า “กฎหมายเฉพาะยกเว้นหลักกฎหมายทั่วไป” หรือ “กฎหมายที่บัญญัติภายหลังยกเว้นบทบัญญัติที่มีมาแต่ก่อน” เพียงเท่านั้นหาได้ไม่ หากต้องพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นๆ ในรายละเอียดประกอบกับหลักกฎหมายอาญาชั้นมูลฐานควบคู่กันไปด้วย³⁰

แม้จะมีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่บัญญัติให้ศาลสั่งริบทรัพย์โดยเด็ดขาดถึงแม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะมีไซ้ทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด แต่การริบทรัพย์ดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะริบทรัพย์สินของผู้ที่มีได้รู้เห็นเป็นใจหรือร่วมในการกระทำความผิดได้ ดังได้มีแนวคำพิพากษาดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 222/2494 บทบัญญัติมาตรา 13 ทวิ (1) แห่งพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 แก้ไขเพิ่มเติม โดย พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2489 มาตรา 6 เฉพาะที่ให้ริบทรัพย์ของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำ

²⁹ วันชัย ศรีนวลนัต, “การใช้มาตรการทางอาญาลงโทษริบทรัพย์ในคดียาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 105-106.

³⁰ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กองกฎหมายต่างประเทศ, การริบทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิด, (ไม่ปรากฏสถานที่และปีที่พิมพ์), หน้า 64-66.

ความผิดด้วยนั้น เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2492 มาตรา 29³¹ และบทบัญญัติโดยเฉพาะดังกล่าวนี้ จึงใช้บังคับมิได้ตามความในมาตรา 178 ของรัฐธรรมนูญฉบับนั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 222/2494 มีประเด็นที่ต้องวินิจฉัยคือ พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 มาตรา 13 ทวิ (1) แก้ไขเพิ่มเติม โดย พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2489 มาตรา 6 ที่บัญญัติให้ริบพาหนะใดๆที่ใช้ในการบรรทุกข้าว รวมถึงพาหนะที่ใช้ลากจูงพาหนะบรรทุกข้าวขึ้นเสีย โดยมีต้องคำนึ่งว่าเป็นของบุคคลใด และเจ้าของจะได้อำนาจในการกระทำผิดนั้นด้วยหรือไม่ ซึ่งการบัญญัติในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นกรให้อำนาจรัฐในการริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งมิได้อำนาจเห็นเป็นใจด้วยในการกระทำผิด ซึ่งจากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวเห็นว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2492 มาตรา 29 ดังนั้นบทบัญญัติมาตรา 13 ทวิ (1) แห่งพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 แก้ไขเพิ่มเติม โดย พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2489 มาตรา 6 ในส่วนที่ให้อำนาจรัฐในการริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มิได้อำนาจเห็นในการกระทำผิด ไม่สามารถให้บังคับได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 225/2506³² พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอก และการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2490 มาตรา 3 ที่ให้ริบทรัพย์สินใช้ในการกระทำผิด โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นของบุคคลใดและเจ้าของจะได้อำนาจเห็นในการกระทำผิดด้วยหรือไม่นั้น ได้บัญญัติในสมัยใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ต่อมาได้ใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ข้อความที่ให้ริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ 2 ฉบับหลังนี้ จึงเป็นโมฆะตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มาตรา 113 เทียบได้กับ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญ เรื่องการริบทรัพย์สินของบุคคลผู้มีได้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว

จากคำพิพากษาดังกล่าว ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า กฎหมายดังกล่าวข้างต้นนั้นได้บัญญัติขึ้นก่อนที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ออกมาใช้บังคับ ฉะนั้น การที่พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอก และการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2490 มาตรา 3 ที่ให้ริบทรัพย์สินใช้ในการกระทำผิด โดยไม่

³¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาตรา 29 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำการนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่ลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดนั้นไม่ได้” (หมายเหตุ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาตรา 29 เทียบได้กับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 32)

³² คำพิพากษาฎีกาที่ 225/2506

คำนี้จะเป็นของบุคคลใดและเจ้าของจะได้อำนาจในการกระทำความผิดด้วยหรือไม่ นั้น ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นในสมัยที่ใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่เมื่อมีการบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 และรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ออกมาใช้บังคับ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับนั้น

นอกจากฎีกาที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีกรณีการริบทรัพย์ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518 ซึ่งตามมาตรา 74 และมาตรา 74 ทวิ³³ ได้มีการบัญญัติให้ริบทรัพย์ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด ซึ่งเป็นการบัญญัติโดยมุ่งหมายให้มีการริบทรัพย์สินแม้ทรัพย์สินนั้นจะมีได้ใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง ต่างกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติให้เป็นดุลยพินิจของศาลว่าจะริบหรือไม่

อย่างไรก็ดีการริบทรัพย์ตามมาตรา 74 ทวิ ในกรณีไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ นั้น ก็จะต้องได้ความว่ามีกระทำความผิดแล้ว แต่จำเลยอาจมีเหตุที่ทำให้ไม่ต้องถูกลงโทษ เพราะมีข้อแก้ตัวเป็นต้น และศาลจะริบของผู้อื่นที่ไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยก็ไม่ได้เหมือนกัน โดยบุคคลเหล่านั้นขอคืนได้³⁴ ตามได้มีแนวคำพิพากษาดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกา 947/2504³⁵ ข้อความในพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ มาตรา 74 ทวิ บัญญัติเฉพาะเรื่องริบทรัพย์และมีได้มีข้อความอย่างใดเป็นพิเศษ ว่าการริบทรัพย์นั้นไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของบุคคลใดและเจ้าของจะได้อำนาจในการกระทำความผิดนั้นด้วยหรือไม่ ฉะนั้น ผู้ร้องซึ่งไม่รู้เห็นในการกระทำความผิดร่วมกับจำเลย จึงขอขานที่ขอคืนรถยนต์ของกลางได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

³³ มาตรา 74 บัญญัติไว้ว่า “บรรดาไม้และของป่าอันได้มา หรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ และสิ่งประดิษฐ์เครื่องใช้ และสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้าม ที่มีไว้เนื่องจากการกระทำความผิด ตามมาตรา 53 ตริ ให้ริบเสียทั้งสิ้น”

มาตรา 74 ทวิ บัญญัติไว้ว่า “บรรดาเครื่องมือเครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 หรือ มาตรา 69 ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่”

³⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญามาตรา 1 (กรุงเทพมหานคร : กรุณาการพิมพ์, 2525) หน้า 947

³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 947/2504

คำพิพากษาฎีกา 1602-1603/2509³⁶ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดก็ตามที่บัญญัติให้รับทรัพย์ของบุคคลอื่น ที่เขามีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด และทรัพย์นั้นไม่ใช่ทรัพย์ที่บุคคลได้ทำหรือมีไว้เป็นความผิดแล้ว ย่อมขัดกับการลงโทษ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้นบทบัญญัติ มาตรา 74 ทวิ พระราชบัญญัติป่าไม้ฯ ย่อมถือหรือตีความได้ว่าไม่มีความมุ่งหมายลงโทษผู้ร้องผู้เป็นเจ้าของข้างรายพิพาท ซึ่งมีไม่ใช่ทรัพย์ที่บุคคลทำหรือมีไว้เป็นความผิด และผู้ร้องมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลย เมื่อผู้ร้องมาขอคืน ก็ต้องคืนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

กล่าวโดยสรุป การริบทรัพย์สินมีผลเป็นการเพิกถอนกรรมสิทธิ์หรือพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลมาเป็นของรัฐ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 29³⁷ ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ โดยการเพิกถอนกรรมสิทธิ์หรือพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของประชาชนจะกระทำได้ที่จำเป็นและไม่กระทบเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพเท่านั้น ดังนั้นการริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นในการกระทำความผิดด้วย จึงมิใช่การโอนกรรมสิทธิ์ในกรณีจำเป็น อีกทั้งเป็นการกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ย่อมกระทำมิได้เนื่องจากเป็นการขัดต่อหลักการลงโทษและขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยชัดแจ้ง โดยการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ในการริบทรัพย์คือมุ่งประสงค์ที่จะให้เกิดผลสองประการคือ

1) มุ่งหมายให้เป็นการลงโทษ เช่น ริบเอาไปเสียซึ่งทรัพย์สิน ที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากกระทำความผิด อันจะทำให้ผู้กระทำความผิด ได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจ และสูญเสียประโยชน์ที่ตนคาดว่าจะได้รับจากการกระทำความผิด

2) มุ่งหมายให้เป็นการป้องกันการกระทำความผิด เช่น การริบทรัพย์ที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เพราะการลงโทษริบทรัพย์สินดังกล่าวจะเป็นการที่รัฐพรากเอาทรัพย์สินนั้นมาเสียก่อนที่ทรัพย์สินนั้นจะถูกนำมาใช้ในการกระทำความผิด อันเป็นการทำให้โอกาสในการกระทำความผิดนั้นน้อยลงหรือหมดไป ดังนั้น การริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญาจึงมีลักษณะเป็นการลงโทษ และเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งหากถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษจะไม่มีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินซึ่งไม่ใช่เป็นของจำเลย แต่หากถือว่าเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย จะมีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของจำเลยได้ด้วย

³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1602-1603/2509

³⁷ มาตรา 29 บัญญัติไว้ว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”

ซึ่งในเรื่องของวัตถุประสงค์ในการริบทรัพย์ของกลางตามประมวลกฎหมายอาญา
ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้ศึกษาจะได้นำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรณีการตกเป็นของรัฐของของกลางใน
คดีจรรยาต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การยึดรถยนต์ของกลางและการตกเป็นของรัฐของรถยนต์ของกลาง ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

1. หลักกฎหมายเกี่ยวกับการยึดรถยนต์ของกลางและการตกเป็นของรัฐของทรัพย์สินของกลาง ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78

ดังที่เคยกกล่าวแล้วว่า การยึดทรัพย์สินของกลางและการการริบทรัพย์สินของกลางในทางอาญา มีผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งอาจมีผลเป็นการเพิกถอนกรรมสิทธิ์หรือพวากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 29¹ ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ก็ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยึดรถยนต์ของกลางและการตกเป็นของรัฐของทรัพย์สินของกลาง เช่นเดียวกัน โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 78 วรรค 2 อย่างไรก็ตาม กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่อาจเห็นได้อยู่ในตัวของมันเอง มักเป็นความผิดที่สืบเนื่องมาจากกฎหมายแห่งศาสนา ซึ่งคนทั่วไปย่อมรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด เช่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ร่างกาย ชีวิต (Mala in se) ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายจราจร เพราะการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดตามกฎหมายจราจรนั้น โดยตัวของมันแล้วไม่ได้เป็นความผิด แต่เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดโดยรัฐห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้เป็นการกระทำเป็นความผิด จึงมีผู้กล่าวว่ากฎหมายจราจรมีลักษณะเป็นกฎหมายเทคนิค(Mala prohibita) ดังนั้น ในการยึดและการริบทรัพย์สินของกลางในคดีจราจรนั้น หากไปใช้หลักเกณฑ์อันเดียวกันกับการยึดและการริบทรัพย์สินของกลางในคดีอาญา จึงอาจเกิดปัญหาในเรื่องความถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงจะเป็นการศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการยึดรถยนต์ของกลางและการตกเป็นของรัฐของรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2 เพื่อจะได้นำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป ดังนี้

¹ มาตรา 29 บัญญัติไว้ว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”

1.1 ความหมายของ “ของกลาง” ตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. 2522

ของกลางมีความหมายในสองลักษณะ ได้แก่ ความหมายอย่างแคบ และอย่างกว้าง ดังนี้

1) ความหมายอย่างแคบ²

ได้แก่ สิ่งที่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมายได้มาเพื่อดำเนินคดี ในฐานะเป็นของที่เกี่ยวข้องกับความผิดโดยตรง สำหรับการดำเนินคดีนั้น อาจเป็นการดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ชั้นพนักงานอัยการหรือในชั้นศาลก็ได้ ความผิดบางประเภทไม่อาจยุติได้ในชั้นเจ้าพนักงาน แต่จะต้องนำขึ้นฟ้องร้องต่อศาล แต่ความผิดบางประเภท คดีอาจเสร็จเด็ดขาดเพียงชั้นเจ้าพนักงานขึ้นอยู่กับกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นเรื่องๆ ไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย มิใช่ว่าของนั้นจะตกเป็นของกลางเสมอไป การได้มาบางกรณีก็ไม่ตกเป็นของกลางได้

2) ความหมายอย่างกว้าง

ในส่วนของความหมายอย่างกว้างนั้น มีการให้ความหมายไว้สองประการ คือ
ประการแรก ได้แก่ สิ่งของที่มีได้ตกอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือการครอบครองของบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ แต่ทุกคนมีสิทธิเสมอกันในฐานะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม หรือการครอบครองร่วม เช่น สมาคม สหกรณ์ หรือห้างหุ้นส่วนซึ่งยอมเป็นของกลางในระหว่างสมาชิกหรือผู้ถือหุ้นด้วยกันทุกคน

ประการที่สอง ได้แก่ สิ่งของที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งไม่มีบุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใดเป็นเจ้าของหรือเข้าครอบครองโดยเฉพาะ แต่ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิใช้ร่วมกัน เช่น บ่อน้ำสาธารณะ ถนนหลวง ศาลาพักผ่อน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม สิ่งของทุกชนิดอาจตกเป็นของกลางได้ทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ แต่สำหรับอสังหาริมทรัพย์นั้นดูเหมือนมีโอกาสจะตกเป็นของกลางตามความหมายอย่างแคบได้น้อยมาก

หากพิจารณาความหมายของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ ไม่ได้บัญญัติความหมายของกลางไว้ แต่หากพิจารณาความหมายตามข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2480 ข้อ 4 ซึ่งกำหนดให้ ของกลาง หมายถึง วัตถุใดๆ หรือทรัพย์สินซึ่งตกมาอยู่ในความคุ้มครองของเจ้าพนักงานโดยอำนาจแห่งกฎหมายหรือโดยหน้าที่ราชการและยึดไว้เป็นของกลางเพื่อพิสูจน์ในทางคดี หรือเพื่อจัดการอย่างอื่นตามหน้าที่ราชการ ประกอบกับประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 15 ของกลางและของส่วนตัวผู้ต้องหา บทที่ 1 ของกลาง ข้อ 413 กำหนดทำนองเดียวกันกับข้อบังคับการเก็บรักษาของกลางฯ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

²อเนก อรรถนาลัย, “ของกลางในคดีศุลกากร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 2.

(ก) ต้องเป็นวัตถุใดๆหรือทรัพย์สิน
 (ข) และเป็นวัตถุใดๆ หรือทรัพย์สินที่เข้ามาอยู่ในความคุ้มครองของเจ้าพนักงาน
 (ค) การเข้ามาอยู่ในความคุ้มครองต้องเป็นการได้มาโดยอำนาจแห่งกฎหมายหรือ
 หน้าที่ราชการและ

(ง) เจ้าพนักงานยึดไว้เพื่อพิสูจน์ความผิด หรือเพื่อจัดการอย่างอื่นตามหน้าที่ราชการ
 ข้อบังคับดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ของกลางที่เจ้าพนักงานได้ยึดเข้ามาตามกฎหมาย
 หรือหน้าที่ราชการ ต้องยึดเข้ามาเพื่อพิสูจน์ในทางคดีอีกประการหนึ่ง หรือเพื่อจัดการอย่างอื่นตาม
 หน้าที่ราชการอีกประการหนึ่ง ดังนั้น ข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย ข้อ 5 จึง
 แบ่งประเภทของกลางออกเป็นสองประเภท คือ

ประเภทแรก ของกลางในคดีอาญา คือ ของกลางที่เกี่ยวข้องต้องจัดการทางคดีอาญา
 เช่น ของที่บุคคลมีไว้หรือใช้เป็นความผิดหรือของที่ใช้เป็นหลักฐานพิสูจน์ความผิด เป็นต้น

ประเภทที่สอง ของกลางอย่างอื่น คือ ของกลางที่ไม่เข้าอยู่ในลักษณะของกลางใน
 คดีอาญา เช่น ของที่เก็บตก หล่น หลุด ลอยได้ เป็นต้น

ส่วนลักษณะการใช้อำนาจในการยึดทรัพย์สินของกลาง ในทั่วไปเป็นตามประมวลกฎหมาย
 วิธีพิจารณาอาญา เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ส่วนใหญ่จะมีหลักเกณฑ์คล้ายๆกัน
 ดังนั้น ในการยึดของกลางต้องพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก

1.2 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยึดรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78

การยึดทรัพย์สินเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายบริหารที่จะดำเนินการกับ
 ผู้กระทำความผิด หรือสิ่งของอันได้มาจากการกระทำความผิด หรือเกี่ยวเนื่องจากการกระทำความผิด
 ต่างๆ หรือต้องการได้สิ่งของนั้นไว้เป็นพยานหลักฐานประกอบการดำเนินคดี ส่วนการริบทรัพย์สินนั้น
 เป็นการใช้อำนาจตุลาการที่จะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน หรือการบัญญัติให้ทรัพย์สินนั้น
 ตกเป็นของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย

การได้มาซึ่งทรัพย์สินของกลางโดยการยึดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มี
 ความมุ่งหมายสองประการ คือ

ประการแรก การยึดในลักษณะที่มีความมุ่งหมายเพื่อนำทรัพย์สินนั้น ใช้เป็น
 พยานหลักฐานเบื้องต้นแห่งคดี โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์สินที่ยึดมานั้น จะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำ
 ความผิด หรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม

ประการที่สอง การยึดในลักษณะที่มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะให้องค์กรตุลาการมีคำวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อทำการริบทรัพย์สิน ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา

โดยการยึดรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1.2.1 หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคแรก

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคแรก บัญญัติว่า “ผู้ขับขี่ หรือขี่ หรือควบคุมสัตว์ในทางซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็ความผิดของผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์หรือไม่ก็ตาม ต้องหยุดรถ หรือสัตว์ และให้ความช่วยเหลือตามสมควร และพร้อมทั้งแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที กับต้องแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล และที่อยู่ของตน และหมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังนี้

(1) บุคคลที่อยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่

(ก) ผู้ขับรถ ไม่ว่าจะเป็รถยนต์ รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถม้าหรือเกวียน

(ข) ผู้ขี่สัตว์ ไม่ว่าจะเป็ช้าง ม้า วัว หรือควาย

(ค) ผู้ควบคุมสัตว์ ไม่ว่าจะเป็การจูงหรือต้อนก็ตาม

(2) บุคคลดังกล่าวต้องปฏิบัติ ดังนี้

(ก) ต้องหยุดรถหรือสัตว์ คือ ถ้าไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นแล้ว ผู้ขับรถ ผู้ขี่หรือควบคุมสัตว์ ต้องหยุดรถหรือสัตว์ และ

(ข) ต้องให้ความช่วยเหลือตามสมควร

(ค) ต้องแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที ส่วนคำว่า “พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายถึง ตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการจราจร กล่าวคือ พนักงานเจ้าหน้าที่น่าจะหมายถึงฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการจราจรหรือตำรวจจราจรเท่านั้น และการที่กฎหมายให้แสดงตัวและแจ้งเหตุ นั้น หมายถึง ต้องไปแจ้งด้วยตนเอง เพื่อจะได้แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย หากให้ผู้อื่นไปแจ้งแทน ก็จะขาดการแสดงตัวไปหรือไปแจ้งเหตุแก่ผู้ที่มีใช้พนักงานเจ้าหน้าที่ก็ถือไม่ได้ว่าเป็นการแจ้งเหตุ เช่น หลังเกิดเหตุแล้ว จำเลยหลบหนีไปโดยไม่ได้แจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียง จำเลยจึงมีความผิดตาม

พระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคแรก จำเลยอ้างว่าไม่มีเจตนาไม่แจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ทันทีเพราะไปแจ้งให้เจ้าของรถทราบเหตุหาได้ไม่³

(ง) ต้องแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุลและที่อยู่ของตน และหมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้ได้รับความเสียหายหน้าที่

(3) เงื่อนไขที่บุคคลดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้

(ก) ต้องเป็นการขับรถ หรือขี่สัตว์หรือควบคุมสัตว์อยู่ในทางซึ่งต้องเป็นทางตามกฎหมายจราจร

โดยเงื่อนไขที่ผู้ขับ ผู้ขี่ ผู้ควบคุมสัตว์จะต้องปฏิบัติตามนั้น จะต้องเป็นกรณีการขับรถหรือขี่สัตว์หรือควบคุมสัตว์อยู่ในทาง และจะต้องเป็นทางตามกฎหมายจราจรด้วย

ทางตามกฎหมายจราจรหมายถึง “ทางเดินรถ ช่องเดินรถ ช่องเดินรถประจำทาง ไหล่ทาง ทางเท้า ทางข้าม ทางร่วมแยก ทางลาด ทางโค้ง สะพาน และลานที่ประชาชนใช้ในการจราจร และให้หมายรวมถึงทางส่วนบุคคลที่เจ้าของยินยอมให้ประชาชนใช้ในการจราจร หรือที่เจ้าพนักงานจราจรได้ประกาศเป็นทางตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย แต่ไม่รวมถึงทางรถไฟ”⁴

แต่หากเป็นกรณีที่ความเสียหายนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในทาง เช่น ขับขี่รถยนต์อยู่ในทางส่วนบุคคล หรือ ตามไร่ นา แล้วเกิดความเสียหายขึ้นมา เช่นนี้ไม่ถือว่าความเสียหาย หรือการกระทำความผิดนั้นเกิดในทาง เช่นนี้ผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ ก็ไม่ถูกบังคับให้ต้องแจ้งต่อเจ้าพนักงานตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 78 นี้

(ข) ต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น หากไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น จำเลยย่อมไม่มีหน้าที่ต้องแสดงตัวหรือแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ใกล้เคียง และ

(ค) ความเสียหายที่ว่าจะเกิดด้วยความผิดของผู้ขับขี่รถ หรือผู้ขี่สัตว์หรือผู้ควบคุมสัตว์หรือไม่ ไม่สำคัญ กฎหมายบังคับให้ผู้ขับขี่ทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่ต้องดำเนินการ เช่น กรณีรถสองคันแล่นสวนทางกันและเกิดชนกันได้รับความเสียหาย แม้ว่าความเสียหายนั้นจะมีได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของจำเลยก็ตาม ก็ถือได้ว่าจำเลยขับรถในทางซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นแล้ว จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที⁵

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7143/2544.

⁴ พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 4 (1)

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 126/2531 (ประชุมใหญ่)

มาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ กำหนดให้ผู้ขับขี่ต้องแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ใกล้เคียงทันที ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ทันทีพอที่จะแจ้งเหตุได้ ถ้ามีเหตุอื่นที่เกี่ยวข้องและมีความจำเป็นมากกว่าก็จำเป็นต้องกระทำ เช่น กรณีต้องพาผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาล หรือคอยพนักงานสอบสวนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงสถานที่เกิดเหตุ ตลอดจนการขอความช่วยเหลือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ในระหว่างนั้น ยังไม่อาจถือได้ว่าผู้ขับขี่หลบหนี อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวต้องเป็นการกระทำที่มีเหตุผล กรณีนี้ มักมีข้อพิพาทขัดแย้งพนักงานสอบสวนกับผู้ขับขี่ โดยแต่ละฝ่ายต่างอ้างว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำที่มีเหตุผล โดยในกรณีนี้ หากเชื่อได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีเหตุผล ถือได้ว่าเป็นกรณีที่ผู้ขับขี่หลบหนีไม่แสดงตัว อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจยึดรถที่ก่อให้เกิดความเสียหายได้ นอกจากนี้ผู้ขับขี่ที่หลบหนียังต้องรับโทษตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 160 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ⁶

อย่างไรก็ตาม กรณีที่เชื่อได้ว่าเป็นกรณีที่มีเหตุจำเป็นหรือไม่ ที่จะมีใช้การหลบหนีนั้น เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ควรที่จะมีหลักเกณฑ์ในลักษณะที่กว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนให้ครบ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

1.2.2 หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิดและให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตัวว่าเป็นผู้ขับขี่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ” บทบัญญัติดังกล่าวเป็นเงื่อนไขและวิธีการยึดรถยนต์ของกลางซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

⁶ พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

มาตรา 160 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 78 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 78 เป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายสาหัสหรือตาย ผู้ไม่ปฏิบัติตามต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับตั้งแต่ห้าพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้ขับขี่หรือผู้ขี่หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรา 78 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

(1) จะถูกสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งหมายความว่า จะผิดหรือไม่ผิดก็ต้องถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผิด⁷

โดยที่ข้อสันนิษฐานในคดีอาญา คือหลักเกณฑ์ตามกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานซึ่งอนุญาตให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นพิพาท โดยที่รัฐไม่ต้องนำสืบข้อเท็จจริงที่มีการสันนิษฐานโดยมีเงื่อนไขว่าหากรัฐพิสูจน์ได้ว่ามีข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเกิดขึ้น ให้ศาลถือหรือสันนิษฐานไว้ก่อนว่าข้อเท็จจริงซึ่งได้รับการสันนิษฐานนั้นเกิดขึ้นเลย หลักเกณฑ์เรื่องข้อสันนิษฐานในคดีอาญาจึงส่งผลกระทบต่อหลักประกันเรื่องสิทธิเสรีภาพจากการถูกดำเนินคดีอาญาของจำเลย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรัฐมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนกว่าจะปราศจากมูลเหตุอันควรสงสัยตามควร (Prove Beyond Reasonable Doubt) ดังนั้น จึงอาจเกิดปัญหาสำคัญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในคดีอาญาว่า รัฐมีความชอบธรรมเพียงใด ในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรม ด้วยวิธีการลดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนลง⁸ โดยเฉพาะการนำข้อสันนิษฐานในลักษณะดังกล่าวมาใช้กับความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสอง ที่บัญญัติให้ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิด โดยที่กฎหมายจราจรเป็นเพียงกฎหมายเทคนิค จึงอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความเหมาะสมในการใช้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวได้

(2) พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตัว เฉพาะความเสียหายที่เกิดจากการขับรถ (ไม่ใช้กับกรณีของการขี่หรือควบคุมสัตว์) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่เกิดเหตุไว้ ข้อนี้ แม้ผู้ขับขี่ไม่หลบหนีไปไหนแต่ไม่ยอมแสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ก็ทำให้รถถูกยึดได้เช่นเดียวกัน

⁷ นัยนา เกิดวิชัย, คำอธิบายเรียงมาตราพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติเนย์, 2546), หน้า 154.

⁸ โภคิน พลกุล “รัฐธรรมนูญไทยกับหลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย,” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (2527) : 113

1.3 การตกเป็นของรัฐตามพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 ม. 78 วรรค 2

โดยทั่วไปทรัพย์สินมักมีผู้เป็นเจ้าของเสมอซึ่งอาจเป็นของปัจเจกชนหรือรัฐก็ได้การพรากกรรมสิทธิ์หรือสิทธิของปัจเจกชน ต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้จึงจะกระทำได้ ในบางกรณีกฎหมายมีความประสงค์ที่จะให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย เมื่อตกเป็นของรัฐแล้ว ย่อมก่อให้เกิดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการจัดการของกลางไม่ว่าจะเป็นการขายทอดตลาดหรือกระทำด้วยวิธีการอื่นใด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาลักษณะการตกเป็นของรัฐสามารถแยกพิจารณาได้ในสองลักษณะ ได้แก่ การตกเป็นของรัฐโดยคำพิพากษาของศาล และการตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย

1) การตกเป็นของรัฐโดยคำพิพากษาของศาล

เป็นกรณีที่มีการฟ้องร้องคดีต่อศาล แล้วศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นสภาพของทรัพย์สินก็จะตกเป็นของรัฐทันที เจ้าพนักงานย่อมก่อให้เกิดอำนาจในการจัดการของกลางดังกล่าว ทั้งนี้ ตามมาตรา 35 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ถ้าเป็นกรณีที่มีการฟ้องคดีต่อศาลแล้วย่อมอยู่ในอำนาจของศาลที่จะพิพากษาให้ริบหรือไม่ให้ริบ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา⁹ และเมื่อถือว่าของกลางตกเป็นของแผ่นดินแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นอย่างไรที่พนักงานอัยการโจทก์จะต้องมาร้องขอต่อศาลให้พิพากษาริบของกลางที่ตกเป็นของแผ่นดินแล้วให้ตกเป็นของแผ่นดินอีก

2) การตกเป็นของรัฐหรือของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย

การตกเป็นของรัฐหรือของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขไว้ เช่น กรณีมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 วรรค 2 ซึ่งกรณีนี้ศาลฎีกาเคยมีคำพิพากษาว่า การที่มาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากรฯ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2497 บัญญัติว่า ถ้าเจ้าของหรือผู้มีสิทธิไม่ยื่นคำร้องเรียกเอาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ให้ตกเป็นของแผ่นดิน¹⁰ และเมื่อถือว่าของกลางตกเป็นของ

⁹ ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจจับตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำผิดหรือ
- (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

¹⁰ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2497

แผ่นดินแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นอย่างไรที่พนักงานอัยการโจทก์จะต้องมาร้องขอต่อศาลให้พิพากษาปรับ ของกลางที่ตกเป็นของแผ่นดินแล้วให้ตกเป็นของแผ่นดินอีก ซึ่งปรากฏกรณีตัวอย่างตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1558/2509 ซึ่งศาลพิพากษาว่า เทวรูปหินอ่อนรูปนารายณ์สี่กรเป็นของโบราณราคาแพง ฝังอยู่ใต้ดินบริเวณปราสาทโบราณเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ จำเลยขุดได้และเบียดบังเอาเสีย จึงเป็น ความผิดตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พ.ศ. 2504¹¹ และเมื่อวินิจฉัยว่า เทวรูปของกลางเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ฝังทอดทิ้งอยู่ ที่ปราสาทเข็มซึ่งเป็นปราสาทสร้างโดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของแล้ว เทวรูป ของกลางก็ตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504¹² เมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้เทวรูปของกลางตกเป็น กรรมสิทธิ์ของแผ่นดินโดยเฉพาะแล้ว ศาลก็ไม่ต้องสั่งให้รับเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 33 แห่ง ประมวลกฎหมายอาญาอีก

การตกเป็นของรัฐตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 มีหลักเกณฑ์ และเงื่อนไข ดังนี้

1.3.1 เหตุแห่งการตกเป็นของรัฐ

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่

มาตรา 24 สิ่งใดๆอันจะพึงต้องรับตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานศุลกากร พนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจ มีอำนาจยึดในเวลาใดๆ และ ณ ที่ใดๆ ก็ได้

สิ่งที่ยึดไว้ นั้น ถ้าเจ้าของหรือผู้มีสิทธิไม่มายื่นคำร้องเรียกเอาภายในกำหนดหกสิบวันสำหรับยานพาหนะที่ ใช้ในการกระทำความผิด สามสิบวันสำหรับสิ่งอื่นนับแต่วันยึด ให้ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่เจ้าของ และให้ตกเป็นของแผ่นดิน

¹¹ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

มาตรา 31 ผู้ใดเก็บได้ซึ่งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ซ่อนหรือฝังไว้หรือทอดทิ้งอยู่ ณ ที่ใดๆ โดยพฤติการณ์ ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ และเบียดบังเอาโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุนั้น เป็นของตนหรือของผู้อื่น ต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่พันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

¹² พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

มาตรา 24 โบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝัง หรือทอดทิ้งอยู่ ณ ที่ใดๆ โดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใด สามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของไม่ว่าที่ซึ่งซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งไว้จะอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือความครอบครองของบุคคลใด หรือไม่ ให้ตกเป็นของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว มีสิทธิจะได้รับรางวัลหนึ่งในสามแห่งค่าของทรัพย์สินนั้น

เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิดและให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตัวว่าเป็นผู้ขับขี่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ”

การตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 78 วรรคสอง นั้น มีหลักเกณฑ์ คือ

(1) ต้องเป็นกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือขี่ หรือควบคุมสัตว์ในทางซึ่งได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่นแล้วไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 78 วรรค 1 คือ ไม่หยุดรถหรือสัตว์และให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับบาดเจ็บตามสมควร รวมทั้งไม่แสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงในทันทีที่ความเสียหายนั้นเกิดขึ้น

(2) ต้องเป็นกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ โดยการไม่แสดงตนภายในระยะเวลาตามที่กำหนดนั้น มีหลักเกณฑ์คือ

(ก) เป็นกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ อันเป็นการตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขไว้ โดยให้ถือเงื่อนไขเริ่มต้นนับแต่เจ้าพนักงานได้ยึดรถยนต์คันก่อเหตุไว้ ในระยะเวลานั้น หากไม่มีผู้ใดมาแสดงตนติดต่อหรือเรียกร้องของกลางคืน เมื่อครบกำหนดตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ในกรณีนี้คือระยะเวลา 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ รถยนต์คันดังกล่าวก็จะเข้าสู่หลักเกณฑ์ตามข้อ (ข) คือ

(ข) ให้ถือว่ารถคันก่อเหตุเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ การตกเป็นของรัฐตามมาตรา นี้ มีใช้เพราะรถยนต์คันที่ยึดมานั้นเป็นทรัพย์สินที่ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ซึ่งตามหลักทั่วไปแห่งกฎหมายอาญา มาตรา 32 จะต้องริบทุกกรณี แต่เป็นเพราะกฎหมายได้บัญญัติข้อสันนิษฐานให้ถือว่ารถยนต์ซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำการยึดไว้เป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด หากเจ้าของหรือผู้มีสิทธิไม่มาแสดงตนภายใน 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ

อย่างไรก็ตาม โดยหลักทั่วไปแห่งกฎหมายอาญาแล้ว การที่กฎหมายบัญญัติให้ริบทรัพย์สินใดนั้นต้องเป็นกรณีที่ปรากฏว่า ของสิ่งนั้นได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดได้มาโดยการกระทำความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด แต่ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสอง ได้มีการบัญญัติยกเว้นหลักทั่วไปเอาไว้ โดยการสันนิษฐานว่ารถของกลางเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด มาใช้เป็นเหตุยกเว้นหลักการทั่วไปของกฎหมายอาญา โดยการบัญญัติให้ถือว่ารถคันก่อเหตุเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตก

เป็นของรัฐ หากเจ้าของรถยนต์คันดังกล่าวไม่มาแสดงตนภายใน 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ซึ่งเป็นกรณี ที่กฎหมายกำหนดให้ทรัพย์สินตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมายโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาของศาล จึง อาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานของกฎหมายในเรื่องดังกล่าวนี้ได้

มาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 กำหนดแต่ เพียงระยะเวลาซึ่งเป็นเงื่อนไขให้รถของกลางตกเป็นของรัฐ แต่ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่อง การแจ้งหรือการสืบสวนหาเจ้าของหรือผู้มีสิทธิเพื่อให้ทราบถึงการยึดนั้นเลย ดังนั้น ในทางปฏิบัติ พนักงานเจ้าหน้าที่จึงดำเนินการตามประมวลระเบียบการกำหนดเกี่ยวกับคดี ซึ่งกำหนดไว้ในบทที่ 9 ข้อ 5 ตอนต้นว่า ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบประกาศหาเจ้าของหรือผู้มีสิทธิได้รับรถคืนภาย หลังจากที่ได้รับรถของกลางไว้แล้ว หากไม่มีผู้มาแสดงตนภายในระยะเวลาดังกล่าวนับแต่วันยึดรถยนต์ ของกลาง พนักงานสอบสวนมีอำนาจขออนุมัติขายทอดตลาดได้ ส่วนในตอนท้ายของข้อ 5 ดังกล่าว กำหนดให้ในระหว่างการประกาศหาผู้มีสิทธิได้รับรถของกลาง พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการ ต่าง ๆ เพื่อสืบสวนหาตัวผู้เป็นเจ้าของรถตามข้อ 6 ข้อ 7 ข้อ 9 และข้อ 10 ก่อน ดังนี้

ข้อ 6 ให้พนักงานสอบสวนและผู้นำส่งรถของกลางลงบันทึกไว้ในรายงาน ประจำวันให้ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับรถของกลาง อันจะเป็นเหตุให้เจ้าของหรือผู้มีสิทธิจะรับรถของ กลางคืนนั้นทราบว่าเป็นรถของตนและสามารถพิสูจน์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1327 วรรคสอง ข้อความในบันทึกให้มีรายการ ดังต่อไปนี้

- 6.1 ลักษณะรถ
- 6.2 หมายเลขทะเบียนรถ
- 6.3 ประเภทรถ
- 6.4 ชื่อ ชนิด (แบบ/รุ่น/ปีที่ผลิต)
- 6.5 สี (ถ้ามีหลายสีให้ลงรายละเอียดให้ชัดเจน)
- 6.6 เลขหมายเครื่องยนต์ และหมายเลขตัวถังรถ รวมทั้งตำแหน่งที่อยู่ของหมายเลข

ดังกล่าว

6.7 อุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวรถของกลาง เช่นเครื่องเสียง เครื่องมือ อะไหล่ เป็นต้น

- 6.8 รายละเอียดอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อบ่งชี้ลักษณะของรถ

ข้อ 7 ในระหว่างดำเนินการตามข้อ 3 ข้อ 4 ข้อ 5 และข้อ 6¹³ ให้พนักงานสอบสวน ทำการสืบสวนหาผู้เป็นเจ้าของรถหรือที่มาของรถโดยมิชักช้า และดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 7.1 ตรวจสอบแผ่นป้ายทะเบียนรถ

¹³ ดูภาคผนวก

7.2 ตรวจสอบใบคู่มือจดทะเบียนรถ

7.3 ตรวจสอบป้ายวงกลมแสดงการเสียภาษีประจำปี

7.4 สอบถามไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจ ว่ามีการแจ้งหายที่ใดหรือไม่ ถ้ามีการแจ้งหายในท้องที่ของสถานีตำรวจใด ให้พนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบติดต่อกับท้องที่นั้น ให้นำหลักฐานการแจ้งหายมาแสดงเพื่อขอรับรถหรือพิสูจน์ความเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้มีสิทธิมาขอรับรถต่อไป

ให้กองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจ ดำเนินการตรวจสอบและแจ้งผลการดำเนินการให้พนักงานสอบสวนทราบโดยไม่ชักช้า

ข้อ 9 หากผลการตรวจสอบปรากฏว่า ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของรถหรือผู้มีสิทธิขอรับรถ ให้พนักงานสอบสวนผู้นั้นรับผิดชอบ หรือให้สารวัตรใหญ่ หรือสารวัตรที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบหน่วยงาน หรือสารวัตรสถานีตำรวจนครบาล หรือสารวัตรสถานีตำรวจภูธรอำเภอ หรือสารวัตรสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอ หรือสารวัตรสถานีตำรวจภูธร หรือผู้รักษาการในตำแหน่ง หรือผู้รักษาการแทน หรือผู้ปฏิบัติราชการแทนที่มียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ดำเนินการโดยเร่งด่วน ดังนี้

9.1 กรณีไม่มีแผ่นป้ายทะเบียนรถ ต้องตรวจสอบเลขหมายเครื่องยนต์ เลขหมายตัวถัง แล้วแจ้งเลขหมายดังกล่าวพร้อมชื่อ ชนิดรถ (แบบ/รุ่น/ปีที่ผลิต) ชื่อเครื่องยนต์เพื่อตรวจสอบไปยัง

9.1.1 กรมการขนส่งทางบก

9.1.2 บริษัทตัวแทนจำหน่าย

9.1.3 บริษัทผู้ผลิต

9.1.4 กองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจ

9.1.5 ศูนย์ประมวลผลข่าวสารกรมตำรวจ

9.2 กรณีเหตุอันควรสงสัยว่า มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเลขหมายเครื่องยนต์หรือเลขหมายตัวถังรถ ต้องนำรถของกลางส่งกองพิสูจน์หลักฐาน กรมตำรวจ หรือกองกำกับการตำรวจวิทยาการ กองบังคับการตำรวจภูธร เพื่อตรวจสอบเลขหมายที่แท้จริง ถ้าทราบเลขหมายแล้วก็ให้ดำเนินการตรวจสอบตามข้อ 9.1 เพื่อทราบตัวเจ้าของรถต่อไป ถ้าไม่ทราบเลขหมายที่แท้จริงให้ส่งรถของกลางไปให้บริษัทผู้ผลิตเพื่อตรวจสอบเลขหมายที่แท้จริงต่อไป และผลการตรวจสอบของบริษัทตัวแทนจำหน่าย หรือบริษัทผู้ผลิตไม่ปรากฏว่ามีบริษัทใดเป็นผู้นำเข้าหรือเป็นผู้ผลิต ก็ให้ตรวจว่าเป็นรถที่มีผู้นำเข้าโดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงพาณิชย์หรือไม่ หากไม่ปรากฏหลักฐานการเสียภาษีศุลกากรก็ให้ส่งรถของกลางดังกล่าวให้กรมศุลกากรดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรต่อไป

ข้อ 11 เมื่อได้ประกาศหาเจ้าของหรือผู้มีสิทธิตามข้อ 3 ข้อ 4 ข้อ 5 และดำเนินการตามข้อ 9 แล้ว ไม่มีบุคคลใดมาแสดงความเป็นเจ้าของรถของกลางดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้มีอำนาจอนุมัติขายทอดตลาด ฯลฯ

ที่กล่าวมาเป็นลำดับขั้นตอนของการสืบค้นหาตัวเจ้าของรถตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ซึ่งหากได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว แต่ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้มีสิทธิได้รับรถ พนักงานสอบสวนสามารถเสนอต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อขออนุมัติขายทอดตลาดได้ตามข้อ 10 ของระเบียบดังกล่าว โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ครบกำหนด 6 เดือน นับแต่วันยึดรถก็ได้ แต่ทั้งนี้ ผู้มีอำนาจอนุมัติให้ขายทอดตลาดจะส่งอนุมัติก็ต่อเมื่อเห็นว่า รถของกลางนั้น หากหนองเข้าไว้จะเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือไม่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา หรือไม่เป็นประโยชน์ในทางคดีตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

การตกเป็นของรัฐตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2 นั้นเป็นกรณีที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ให้รถยนต์ของกลางซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำการยึดไว้ตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์ดังกล่าวไม่มาแสดงตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด นั่นคือไม่มาแสดงตนภายใน 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ โดยไม่จำเป็นต้องมีการฟ้องร้องหรือพิจารณาคดีในชั้นศาลแต่อย่างไร

1.3.2 การร้องขอคืนรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

หลักเกณฑ์ในการร้องขอคืนทรัพย์สินของกลางมีดังนี้คือ

(1) ผู้มีสิทธิร้องขอคืนของกลางนั้นตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ได้ให้สิทธิแก่เจ้าของที่แท้จริง และ ผู้ครอบครองรถยนต์คันที่เจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจในการยึดไว้ ซึ่งผู้ครอบครองในที่นี้ หมายถึง ผู้ที่มีสิทธิครอบครองใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น ผู้เช่าซื้อ ย่อมมีสิทธิครอบครองทรัพย์สินที่ได้เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ

(2) การร้องขอคืนของกลางจะต้องยื่นคำร้องต่อเจ้าพนักงานซึ่งเป็นผู้ยึดรถยนต์ของกลางนั้นไว้ โดยการยื่นคำร้องจะต้องยื่นก่อนที่ของกลางนั้นจะตกเป็นของรัฐเท่านั้น หากเลยระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้และของกลางนั้นได้ตกเป็นของรัฐแล้ว เจ้าของที่แท้จริงหรือผู้ครอบครองรถจะมายื่นคำร้องขอคืนรถยนต์ของกลางอีกมิได้

(3) ระยะเวลาที่จะใช้ในการร้องขอคืนนั้นจะต้องยื่นคำร้องขอคืนภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ

ได้มีการวางระเบียบหลักเกณฑ์ที่ควรพิจารณาคืนรถไว้เป็นทางปฏิบัติตามบันทึกองค์การกรมตำรวจที่ 0503/21923 ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2523 เรื่องหลักเกณฑ์การคืนรถยนต์ของกลาง ดังนี้

เพื่อให้การปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นไปโดยถูกต้องและในแนวทางเดียวกัน จึงกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองร้องขอรับรถคืนไว้ดังต่อไปนี้

1. เมื่อพนักงานสอบสวนได้จัดการเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์รถของกลางในทางคดีเสร็จแล้ว

2. มีหลักฐานแสดงว่าผู้ร้องขอรับรถคืนเป็นเจ้าของที่แท้จริง หรือเป็นผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

3. เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ปกปิดช่วยเหลือผู้ขับรถของตนให้พ้นจากการจับกุม แต่ได้กระทำการใดๆ อันแสดงว่าได้พยายามช่วยเหลือเพื่อให้เจ้าพนักงานจับกุมคนขับที่หลบหนี

(2) เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ช่วยเหลือ และได้บรรเทาผลร้าย เช่น ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล ฯ จนผู้เสียหายพอใจ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควรจนเห็นได้ชัด ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองยินยอมชดใช้ค่าเสียหายให้พอสมควรแล้ว แม้ผู้เสียหายยังไม่พอใจหรือยังไม่ยอมรับ ก็อาจคืนรถให้ไปได้

ความในข้อ 3 นี้ไม่ใช้บังคับในกรณีที่การสอบสวนปรากฏชัดว่ารถนั้นถูกผู้อื่นโจรกรรมและผู้ขับได้ขับขีไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

4. ผู้มีอำนาจสั่งคืน เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่ถูกยึดไว้ร้องขอรับรถคืน ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้พนักงานสอบสวนที่สอบสวนคดีนั้นเสนอข้อเท็จจริงและสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาพิจารณา และให้ผู้กำกับการเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งคืนหรือไม่คืนรถที่ยึดไว้ เว้นแต่กรณีที่ผู้กำกับการเห็นว่าไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการคืนรถ ให้นำเสนอต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือเป็นผู้พิจารณา

(2) ในกรณีที่เรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือผู้กำกับการ เช่น ผู้ร้องเรียนต่อกรมตำรวจผู้บัญชาการ ผู้บังคับการ ให้ผู้บังคับบัญชาดังกล่าวเป็นผู้พิจารณาสั่งคืนหรือไม่คืนรถที่ยึดไว้แทนผู้กำกับการ

2. ข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่ให้บุคคลต้องรับโทษในทางอาญา

การพิสูจน์ความจริงในคดีอาญานั้นเป็นการพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐานโดยมีหลักการที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ” นั่นคือเมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด โจทก์ก็จะต้องมีหน้าที่หาพยานหลักฐานมาแสดงเพื่อให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวอ้างจริง ซึ่งเรื่องข้อสันนิษฐานนั้นเป็นข้อยกเว้นในเรื่องหน้าที่นำสืบดังกล่าว ซึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่ให้บุคคลต้องรับโทษในทางอาญานี้ ผู้ศึกษาจะเริ่มต้นศึกษาจากเหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ความหมายของข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ประเภทของข้อสันนิษฐานของกฎหมาย และข้อสันนิษฐานทางกฎหมายที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญาตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 เหตุผลที่ต้องมีข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

ตามหลักสากลแล้วในคดีอาญา ฝ่ายโจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ดังนั้นข้อสันนิษฐานในคดีอาญาจึงเป็นการลดภาระการพิสูจน์ไปให้แก่จำเลย ซึ่งผลทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบและมีโอกาสในการแพคดีมากขึ้น เนื่องจากจำเลยมีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานนั้น หากจำเลยไม่สามารถพิสูจน์หักล้างได้ โจทก์ก็จะได้ประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน โดยเหตุที่กฎหมายได้มีการบัญญัติเรื่องข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเนื่องจากความผิดบางประเภทการหาประจักษ์พยานหรือพยานหลักฐานนั้นเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก การบัญญัติข้อสันนิษฐานตามกฎหมายจึงมีเหตุผลดังต่อไปนี้¹⁴

1) เพื่อช่วยเสริมนโยบายในการปราบปรามอาชญากรรมบางประเภทของรัฐ

เนื่องจากตามปกติแล้วในคดีอาญามีหลักทั่วไปว่า ฝ่ายโจทก์จะต้องพิสูจน์องค์ประกอบความผิดให้ครบถ้วน และพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามสมควร แต่ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็ต้องทำงานอย่างหนักเพื่อหาพยานหลักฐานให้เพียงพอและน่าเชื่อถือพอที่ศาลจะเชื่อและลงโทษจำเลย ซึ่งในคดีบางประเภทการหาพยานหลักฐานอาจเป็นไปได้ยากเนื่องจากหลักฐานในการกระทำความผิดส่วนมากอยู่ในมือของจำเลยจึงทำให้คนผิดสามารถหลุดรอดจากการถูกลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมได้ ดังนั้นรัฐจึงหา

¹⁴ เข็มชัย ชูติวงศ์. “ความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานกฎหมายในคดีอาญา”, วารสารอัยการ 12 (มีนาคม 2532) : 16.

วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการลดมาตรฐานการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในความผิดบางประเภท โดยการออกกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่รับการสันนิษฐานซึ่งมักเป็นองค์ประกอบความผิดที่หาพยานหลักฐานยาก

2) ฝ่ายนิติบัญญัติต้องการแทรกแซงดุลยพินิจประเมินพยานแวดล้อม เพื่อสรุปข้อเท็จจริงแห่งคดีของศาล

เป็นการแทรกแซงโดยการวางแนวทางการรับฟังพยานแวดล้อมของศาลว่าถ้าโจทก์มีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐาน อันเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานแวดล้อมที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ได้แล้ว ก็มีความเป็นไปได้มากกว่าจะมีข้อเท็จจริงที่ฝ่ายนิติบัญญัติสันนิษฐานไว้

นอกจากนี้ ยังเป็นการให้มีการวินิจฉัยไปในแนวทางเดียวกัน ในเรื่องที่มีข้อเท็จจริงที่เหมือนกัน และยังเห็นว่าข้อสันนิษฐานในคดีอาญา เป็นเรื่องของการเสริมสร้างประสิทธิภาพ และความเชี่ยวชาญในการควบคุมอาชญากรรม แต่ขณะเดียวกันก็มีผลกระทบต่อมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย

3) เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

โดยแทนที่จะให้มีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง ซึ่งยากแก่การพิสูจน์ และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก แต่ให้มาพิสูจน์ข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับข้อเท็จจริงอันแรก แต่สามารถพิสูจน์ได้ง่ายกว่า และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงเหตุผลในการกำหนดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเอาไว้ในคดีอาญาแล้ว จะเห็นว่าข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งของรัฐที่จะใช้เสริมความเชี่ยวชาญและประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม แต่อย่างไรก็ตามลักษณะและผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายก็ได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการเรื่อง การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป ดังนั้นจึงควรที่จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานไว้ในคดีอาญา โดยจะได้ทำการวิเคราะห์ต่อไป

2.2 ความหมายของข้อสันนิษฐาน

มีนักนิติศาสตร์ให้ความหมายไว้สรุปได้ว่า เป็นผลซึ่งกฎหมายหรือศาลรับรู้ไว้เป็นเบื้องต้นว่าความจริงเป็นอยู่เช่นไร¹⁵ เป็นหลักการรับฟังข้อเท็จจริง ซึ่งจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางอย่างให้ปรากฏแล้วศาลจำต้องสันนิษฐานหรืออาจสันนิษฐานได้ว่าข้อเท็จจริงอื่นบางประการได้มีหรือเกิดขึ้นแล้ว กล่าวให้ง่ายก็คือ ข้อสันนิษฐานเป็นการรับฟังข้อเท็จจริงตามเงื่อนไขอันเกิดจากข้อเท็จจริงอีกเรื่องหนึ่ง¹⁶ ข้อสันนิษฐานเป็นการคาดคะเนหรือการถือเอาว่าพฤติกรรมได้มีอยู่หรือได้เป็นไปเช่นนั้น เช่นนี้¹⁷ ข้อสันนิษฐานเป็นหลักในทางกฎหมายลักษณะพยานที่ยอมอนุญาตให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงว่าเป็นเช่นข้อสันนิษฐานนั้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการสืบพยานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นก่อน¹⁸ โดยสรุปแล้วข้อสันนิษฐานจึงหมายถึง การสรุปว่ามีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง เมื่อปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ในความหมายนี้ข้อสันนิษฐานจะต้องมีข้อเท็จจริงเบื้องต้น (Basic Fact) หรือที่เรียกว่า ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐาน ซึ่งจะต้องมีการพิสูจน์หรือรับฟังเป็นยุติเสียก่อน จึงจะสรุปว่ามีข้อเท็จจริงที่รับการสันนิษฐาน (Presumed Fact) เกิดขึ้น¹⁹

2.3 ประเภทของข้อสันนิษฐาน

ข้อสันนิษฐานเป็นหลักในกฎหมายลักษณะพยาน ซึ่งอนุญาตให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงได้ โดยใจที่ไม่จำเป็นต้องนำพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์ประเด็นที่พิพาท โดยข้อสันนิษฐานจะประกอบด้วย

¹⁵ แอล ดูปลาตร์ และวิจิตร ลุสิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2478) , หน้า 186 อ้างถึงใน วันชัย ศรีนวลนัต, การใช้มาตรการทางอาญาลงโทษรับทรัพย์ในคดียาเสพติด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532) หน้า 150

¹⁶ ไอสถ โกสิน, กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2501), หน้า 42. อ้างถึงใน วันชัย ศรีนวลนัต, การใช้มาตรการทางอาญาลงโทษรับทรัพย์ในคดียาเสพติด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532) หน้า 150

¹⁷ ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, กฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 97. อ้างถึงใน วันชัย ศรีนวลนัต, การใช้มาตรการทางอาญาลงโทษรับทรัพย์ในคดียาเสพติด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532) หน้า 150

¹⁸ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2536) หน้า 45.

¹⁹ เข็มชัย ชุตินวงศ์. “ความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานกฎหมายในคดีอาญา”, วารสารอัยการ 12, หน้า 17

ข้อเท็จจริงคือ ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐาน และ ข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐาน โดย โจนท์เพียงพิสูจน์ว่ามีข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเกิดขึ้น กฎหมายก็จะถือว่า มีข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานเกิดขึ้นด้วย

ข้อสันนิษฐานสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ²⁰

2.3.1 ข้อสันนิษฐานตามข้อกฎหมาย

ข้อสันนิษฐานตามข้อกฎหมาย คือ ข้อสันนิษฐานที่มีกฎหมายบัญญัติขึ้น ซึ่งมีทั้งในทางแพ่งและทางอาญา โดยผลของการสันนิษฐานก็คือคู่ความฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานเพียงแคพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐาน ซึ่งเมื่อพิสูจน์ได้แล้ว ศาลก็จะยอมรับฟังข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานได้ทันที ซึ่งข้อสันนิษฐานตามกฎหมายแบ่งออกได้เป็น

1) ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด

คือข้อสันนิษฐานที่กฎหมายไม่อนุญาตให้มีการนำพยานหลักฐานเข้ามาสืบหักล้างหรือโต้แย้งได้ โดยหากคู่ความที่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเกิดขึ้นแล้ว ศาลก็จะรับฟังเป็นยุติได้เลยว่า มีข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานเกิดขึ้นด้วย ข้อสันนิษฐานประเภทนี้มักใช้คำว่า “ให้ถือว่า” หรือ “ต้องถือว่า” เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 60 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดเจตนาจะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ผลของการกระทำเกิดแก่อีกบุคคลหนึ่งโดยพลาดไป ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำโดยเจตนาแก่บุคคลซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้น”

ผลกระทบของข้อสันนิษฐานเด็ดขาดสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) กระทบต่อความรับผิดชอบจำเลย

ตามปกติเมื่อมีคดีขึ้นสู่ศาล ฝ่ายโจทก์จะต้องมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์เพื่อให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำการอันเป็นความผิด ตามหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ” แต่ถ้าคดีตกอยู่ในบังคับของข้อสันนิษฐานแล้ว โจทก์มีหน้าที่เพียงนำสืบพยานหลักฐานต่างๆ ให้เข้าเงื่อนไขตามที่ระบุไว้ในข้อสันนิษฐานนั้นก็พอให้จำเลยต้องรับผิดแล้ว โดยจำเลยไม่มีสิทธินำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างข้อสันนิษฐานได้ จำเลยมีสิทธิเพียงนำสืบว่ากรณีของจำเลยไม่เข้าข้อสันนิษฐานเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2533 มาตรา 27 วรรค 2 หากโจทก์พิสูจน์ได้ว่าจำเลยมียา

²⁰ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 45-50.

เสพติดให้โทษในประเภท 2 ไว้ในครอบครองคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ได้ตั้งแต่หนึ่งร้อยกรัมขึ้นไป เพียงเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว โจทก์ไม่ต้องนำสืบพิสูจน์พยานหลักฐานอะไรอีกต่อไป โดยข้อสันนิษฐานของกฎหมายจะเข้ามาดำเนินการแทนโจทก์ต่อไป กล่าวคือข้อสันนิษฐานจะสรุปว่าจำเลยมียาเสพติดดังกล่าวไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ผลที่ตามมาจากข้อสันนิษฐานดังกล่าวก็คือข้อเท็จจริงที่สรุปโดยข้อสันนิษฐานจะถูกนำไปปรับกับมาตรา 69 วรรค 2 อันเป็นความผิดฐานมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย โดยจำเลยไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้งว่าตนไม่ได้ครอบครองยาเสพติดเหล่านั้นเพื่อจำหน่ายเพราะข้อสันนิษฐานดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด

(2) กระทบต่อภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์ในที่นี้ หมายถึง ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนเป็นผู้กล่าวอ้างขึ้นมาเพื่อให้ศาลเห็นตามที่ตนกล่าวอ้าง

ข้อสันนิษฐานเด็ดขาดเป็นการยุติข้อเท็จจริงบางประการลงอย่างเด็ดขาด ซึ่งมีผลให้โจทก์ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้น โดยภาระการพิสูจน์ต่างๆจะเหลือเพียงให้โจทก์มีหน้าที่เพียงนำสืบพิสูจน์ให้เข้าเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานเท่านั้น ส่วนจำเลยนั้นภาระการพิสูจน์จะถูกตัดลงเหลือทางเดียว คือ ต้องพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นไม่ตกอยู่ในบังคับแห่งข้อสันนิษฐานดังกล่าว ดังนั้น ข้อสันนิษฐานเด็ดขาดจึงมีผลเป็นการตัดภาระการพิสูจน์ของจำเลยไม่ให้มีโอกาสหักล้างข้อสันนิษฐานไว้เลย

(3) กระทบต่อการต่อสู้คดี

ในกรณีที่ตกอยู่ในข้อสันนิษฐานเด็ดขาดแล้ว โจทก์จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้น กล่าวคือข้อสันนิษฐานเหล่านั้นจะช่วยลดภาระในการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบลงอย่างมาก แต่สำหรับจำเลยจะถูกบังคับโดยปริยายที่จะต้องนำสืบว่ากรณีของตนไม่เข้าข้อสันนิษฐาน หากจำเลยไม่สามารถพิสูจน์หักล้างได้ จำเลยก็จะตกอยู่ในบังคับของข้อสันนิษฐานนั้น

2) ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด

คือ ข้อสันนิษฐานที่กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการนำพยานหลักฐานเข้ามาพิสูจน์เพื่อโต้แย้งหรือหักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ ดังนั้น แม้คู่ความฝ่ายหนึ่งจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานได้ ศาลก็ยังฟังเป็นยุติตามข้อเท็จจริงที่รับการสันนิษฐานไม่ได้ เพียงแต่จะมีผลเป็นการผลักภาระหน้าที่นำสืบไปให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งสืบหักล้างไม่ได้ ศาลจึงจะฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติตามข้อสันนิษฐาน ข้อสันนิษฐานประเภทนี้กฎหมายมักใช้คำว่า “ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า” เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1369 บัญญัติว่า “บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินใด ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน” เป็นต้น

ผลกระทบของข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) กระทบต่อความรับผิดชอบของจำเลย

ในคดีที่จำเลยตกอยู่ในบังคับของข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดนั้น จำเลยจะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าได้กระทำความผิด แต่จำเลยก็สามารถที่จะนำพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 286 วรรค 2 บัญญัติว่า “ผู้ใดไม่มีปัจจัยอย่างอื่นปรากฏสำหรับดำรงชีพหรือไม่มีปัจจัยอันพอเพียงสำหรับดำรงชีพ และ (1) ปรากฏว่าอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี หรือสมาคมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี คนเดียวหรือหลายคนเป็นอาชญา ๗๗๗ ให้ถือว่าผู้นั้นดำรงชีพอยู่จากรายได้ของหญิงในการค้าประเวณี เว้นแต่จะพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจได้ว่ามิได้เป็นเช่นนั้น” จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวเป็นแต่เพียงการสันนิษฐานว่าจำเลยอยู่ร่วมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี หรือสมาคมกับหญิงซึ่งค้าประเวณี และเปิดโอกาสให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้ามาพิสูจน์และหักล้างได้ ซึ่งหากเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดจำเลยจะไม่มีโอกาสเช่นนั้นเลย

(2) กระทบต่อภาระการพิสูจน์

สำหรับโจทก์ ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดนี้มีผลเช่นเดียวกับข้อสันนิษฐานเด็ดขาด คือทำให้โจทก์มีหน้าที่เพียงแต่นำสืบให้เข้าข้อสันนิษฐานก็เป็นการเพียงพอแล้ว แต่ในส่วนของจำเลยนั้นข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดมีผลทำให้จำเลยมีภาระที่นำสืบเพื่อแสดงให้ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงที่โจทก์พิสูจน์นั้นไม่อาจนำเข้าสู่ข้อสันนิษฐานได้ และจำเลยสามารถที่จะพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ เช่นตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 บัญญัติว่า “ผู้ใดอยู่ในวงการเล่นอันขัดต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเล่นด้วยเงินแต่ผู้ซึ่งเพียงแต่ดูการเล่นในงานรื่นเริงสาธารณะ...” โจทก์มีภาระการพิสูจน์เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าจำเลยอยู่ในวงการเล่นเท่านั้น จำเลยก็จะตกอยู่ในบังคับแห่งข้อสันนิษฐานแล้ว ส่วนจำเลยก็สามารถที่จะหักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ โดยแสดงให้เห็นว่าจำเลยเพียงแต่อยู่ในห้องซึ่งเล่นการพนันเท่านั้น ยังไม่ถึงกับอยู่ในวงพนัน²¹ อันเป็นผลทำให้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวจึงไม่อาจนำมาใช้กับจำเลยได้

²¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1008/2487 ข้อเท็จจริงได้ความว่า จับจำเลยได้ในห้องที่เล่นการพนัน จำเลยถูกฟ้องว่าเล่นการพนันโดยไม่ได้รับอนุญาต ทางพิชการณายังฟังไม่ได้ว่า จำเลยได้อยู่ในวงการพนันเพียงแต่จับจำเลยในห้องที่เล่นการพนันเท่านั้น จะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเล่นการพนันไม่ได้ เพราะวงการพนันกับห้องที่เล่นการพนันนั้นต่างกัน เช่น ห้องเล่นการพนันกว้าง 10 วา ยาว 10 วา มีวงการพนันอยู่กว้าง 1 วา ยาว 1 วา ที่มีมุมห้องมุมหนึ่ง มีคนอยู่ในห้องนั้นซึ่งไม่ได้อยู่ที่วงการพนันหลายคนกำลังทำกิจกรรมอื่นๆอยู่ ทั้งนี้แม้คนเหล่านี้จะถูกจับได้ในวงการพนัน ก็เห็นได้ชัดว่า มิใช่ทั้งหมดที่อยู่ในวงการพนัน จึงไม่เข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

(3) กระทบต่อการต่อสู้คดี

แม้ในคดีอาญาจำเลยจะมีสิทธิไม่ให้การต่อสู้คดี แต่หากเข้าข้อกำหนดของข้อสันนิษฐานแล้วหากจำเลยนิ่งเฉยก็เท่ากับว่าจำเลยยอมรับผิดตามที่โจทก์กล่าวอ้าง จำเลยจึงถูกบังคับให้เข้าต่อสู้คดีโดยปริยาย

2.3.2 ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงเป็นข้อสันนิษฐานที่มีได้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ แต่เป็นเรื่องที่ศาลจะใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง โดยอนุมานมาจากข้อเท็จจริงที่ศาลได้รับทราบมา และข้อสันนิษฐานเช่นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งฟังได้แล้ว ผู้พิพากษาก็สันนิษฐานข้อเท็จจริงอีกข้อหนึ่งตามหลักตรรกวิทยา คือ วิธีค้นหาเหตุและผล ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งได้ฟังแล้ว ย่อมจะอนุมานหรือคาดหมายได้ว่าข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งที่เป็นปัญหาพิพาทกันอยู่นั้นน่าจะมีอยู่ด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นเรื่องของการนำเอาข้อเท็จจริงแวดล้อมกรณีหลายๆประการมาประกอบกันเพื่อสันนิษฐานความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่ง เช่น ฎีกา 412/2497 จำเลยใช้ปืนยิงนายตาถึงแก่ความตาย มีปัญหาว่า จำเลยมีเจตนาจะฆ่านายตาหรือไม่ ศาลวินิจฉัยว่า อันการใช้อาวุธปืนยิงเขานั้น ตามธรรมดาที่ย่อมสันนิษฐานว่าผู้ยิงมีเจตนาจะฆ่าเขาให้ตาย เพราะปืนเป็นอาวุธร้ายแรงสามารถทำให้ผู้ถูกยิงถึงตายได้ การที่จะวินิจฉัยว่าผู้ยิงไม่มีเจตนาจะฆ่าเขา จึงต้องมีเหตุผลแสดงให้ประจักษ์ว่า ปืนนั้นไม่ดีพอที่จะทำให้ผู้ถูกยิงถึงแก่ความตายได้

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนี้ไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ศาลมีดุลยพินิจกว้างขวางที่จะพิจารณาข้อสันนิษฐานข้อเท็จจริงไปตามรูปคดีเฉพาะเรื่องเฉพาะคดี และข้อสันนิษฐานเช่นนี้ ฝ่ายที่ถูกสันนิษฐานเป็นโทษสามารถนำสืบหักล้างได้เสมอ

2.4 ข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญาตามหลักสากลได้มีการบัญญัติรับรองหลักเรื่อง presumption of innocence เอาไว้ว่า “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ ...” นอกจากจะมีการรับรองหลักดังกล่าวไว้เป็นสากลแล้ว²² สำหรับประเทศไทยก็มีการบัญญัติรับรองหลักกฎหมาย

²² หลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 วางหลักไว้ว่า

ดังกล่าวไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ...” และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 227 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ให้ศาลใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยชี้งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น...” ดังนั้นจึงมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาคือ การที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้มีการบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของบุคคลเอาไว้ บทบัญญัติในเรื่องข้อสันนิษฐานเช่นนี้ชอบด้วยหลักนิติธรรมหรือไม่ และจะขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลของการกำหนดข้อสันนิษฐานตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ที่มองรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่า เป็นการประสานความขัดแย้งระหว่างความเฉียบขาดและมีประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ ก็คงพอจะมองเห็นว่า ข้อสันนิษฐานของกฎหมายในคดีอาญาเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งของรัฐที่จะใช้เสริมความเฉียบขาดและประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม แต่ขณะเดียวกันก็จะมีผลกระทบต่อมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้เกิดคำถามจากนักกฎหมายฝ่ายที่ถือว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยกระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งว่า รัฐมีความชอบธรรมเช่นใดที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรมด้วยวิธีการลดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนลงเช่นนี้²³

สำหรับปัญหาเรื่องการบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาในลักษณะเช่นนี้ ได้มีความคิดเห็นของนักกฎหมายแบ่งแยกออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายที่เห็นว่าการบัญญัติข้อสันนิษฐานดังกล่าวเป็นการขัดต่อหลักในทางอาญา และขัดต่อรัฐธรรมนูญ รวมทั้งปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นในทางตรงกันข้ามคือการบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดไว้ในกฎหมายนั้นจะเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยจะได้นำแนวความคิดของนักกฎหมายทั้งสองฝ่ายมาพิจารณาดังต่อไปนี้

“(1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ซึ่งตนได้รับการประกันบรรดาจำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

(2) จะถือบุคคลใดๆว่ามีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใดๆอันมิได้จัดเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นขึ้นไม่ได้ และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้”

²³ เข็มชัย ชุตินวงศ์, ความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานกฎหมายในคดีอาญา, หน้า 26

2.4.1 แนวความคิดที่เห็นว่าสามารถบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบไว้ในกฎหมายอาญาได้

สำหรับแนวความคิดในประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งใช้หลักในการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ไม่ว่าจะในประเทศอังกฤษหรือในประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีแนวความคิดที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ประเทศอังกฤษ มีแนวความคิดสำคัญได้แก่แนวความคิดของ Glanville Williams²⁴ ซึ่งได้ให้ความเห็นไว้ว่า ในรูปแบบของการดำเนินคดีอาญานั้น โจทก์มีหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยจะบังคับให้จำเลยให้การปรัปรำตนเองมิได้ โดยประเทศในระบบคอมมอนลอว์ได้มีการแยกภาระการพิสูจน์ออกเป็น ภาระการชักจูงให้เชื่อ และ ภาระการนำพยานหลักฐานหลักฐาน ซึ่งจำเลยมิได้มีหน้าที่ในการชักจูงให้เชื่อ เนื่องจากภาระการชักจูงให้ลูกขุนเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดนั้นเป็นภาระของโจทก์ โดยตามแนวความคิดของ Glanville Williams แล้ว การผลักภาระการพิสูจน์เป็นเพียงการผลักภาระการนำเสนพยานหลักฐานไปให้แก่จำเลยโดยจำเลยเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล ส่วนภาระในการพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่เป็นภาระหน้าที่ของโจทก์ไม่สามารถผลักภาระดังกล่าวไปยังจำเลยได้ ดังนั้นตัวจำเลยจึงยังมิได้ถูกสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิด เป็นแต่เพียงมีหน้าที่ที่จะต้องนำพยานหลักฐานเข้ามาหักล้างข้อกล่าวอ้างของโจทก์เท่านั้น

สำหรับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นชอบด้วยในการบัญญัติข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย แต่ทั้งนี้ข้อสันนิษฐานจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างสมเหตุสมผลระหว่างข้อเท็จจริงที่ต้องการพิสูจน์กับข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขในการสันนิษฐาน โดยเมื่อมีข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขเกิดขึ้นแล้ว ย่อมมีความเป็นไปได้มากกว่าจะเป็นไปไม่ได้ที่ข้อเท็จจริงที่กฎหมายสันนิษฐานจะเกิดขึ้น แต่ถ้าข้อสันนิษฐานใดไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขกับข้อเท็จจริงที่รับการสันนิษฐาน ศาลจะถือว่าข้อสันนิษฐานนั้นตกเป็นโมฆะเพราะขัดต่อหลักนิติธรรม ดังตัวอย่างคดีที่ศาลสูงอเมริกาได้พิพากษาวางหลักเอาไว้เช่นในคดีดังต่อไปนี้²⁵

²⁴ Glanville Williams, "Criminal Law" ,The General Part , 2 nd ed (London : Steven and son 1961) , p. 898.

²⁵McCormick's, Handbook of the Law of Evidence an ed. (West Publishing Co. St Paul Minnesota.,1972), pp. 812-819.

ในคดี United States v. Gainey 380 U.S. 63 (1965) ข้อเท็จจริงได้การว่า เจ้าหน้าที่จับตัวจำเลยได้ในบริเวณที่ตั้งโรงต้มกลั่นซึ่งไม่ได้รับอนุญาต จำเลยถูกฟ้องว่ามีส่วนร่วมในการประกอบกิจการต้มกลั่นโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นการฝ่าฝืน 26 U.S.C. มาตรา 5601 (a) (4) ซึ่งมาตรา 5601 (b) (2) บัญญัติว่าการที่จำเลยไปอยู่ในบริเวณโรงต้มกลั่นที่ไม่ได้รับอนุญาตให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยมีส่วนร่วมในการประกอบกิจการต้มกลั่นดังกล่าว

ศาลสูงสหรัฐได้วินิจฉัยในคดีนี้ไว้ว่า การที่จำเลยไปอยู่ในบริเวณโรงต้มเหล้าเถื่อน ย่อมสันนิษฐานได้ว่าจำเลยมีส่วนร่วมในการต้มสุราเถื่อน เนื่องจากโรงต้มเหล้าเถื่อนอยู่ในสถานที่ลับและมีการระวังป้องกันจากบุคคลภายนอก จึงมีโอกาสน้อยมากที่จำเลยจะเข้าไปอยู่ในที่นั้นได้ โดยไม่ใช่พวกผู้กระทำความผิด เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ได้ว่าเข้าไปในบริเวณนั้นด้วยเหตุอื่น ดังนั้น บทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่ขัดกับหลัก Due Process เพราะมีเหตุผลสัมพันธ์ระหว่างการปรากฏตัวที่อธิบายไม่ได้ของจำเลย ณ โรงต้มกลั่น และความรู้ถึงความผิดเกี่ยวกับการประกอบกิจการโดยไม่ได้รับอนุญาต

ในคดี United States v. Romano 382 U.S. (1965) ข้อเท็จจริงได้ความว่า จับตัวจำเลยได้ขณะอยู่ในอาคารห่างจากโรงต้มเหล้าเถื่อนประมาณ 2-3 ฟุต จึงฟ้องจำเลยเป็นเจ้าของโรงต้มเหล้าเถื่อนโดยไม่ได้รับอนุญาต อันเป็นการฝ่าฝืน 26 U.S.C. มาตรา 5601 (a) (1) บัญญัติว่าหากจำเลยปรากฏตัวอยู่ ณ ที่ตั้งโรงต้มกลั่นที่ไม่ได้รับอนุญาต ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นเจ้าของโรงต้มกลั่นนั้น

ศาลสูงสหรัฐได้วินิจฉัยว่า การปรากฏตัวเช่นนั้นเพียงแต่พอที่จะสันนิษฐานได้ว่าจำเลยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการต้มกลั่น ซึ่งจะมีความผิดเพียงเป็นผู้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนในการกระทำความผิดเท่านั้น แต่ไม่มีเหตุผลเกี่ยวพันพอที่จะบ่งชี้ได้เลยว่าจำเลยจะต้องเป็นเจ้าของโรงต้มกลั่นนั้น การปรากฏตัวของจำเลยเป็นได้เพียงพยานหลักฐานอย่างหนึ่งซึ่งแสดงความเป็นเจ้าของได้ แต่ก็จะต้องมีพยานหลักฐานอื่นประกอบด้วยจึงจะรับฟังได้ เพียงแต่การปรากฏตัวเท่านั้นไม่พอที่จะแสดงความเป็นเจ้าของ เมื่อบทบัญญัติดังกล่าวกว้างเกินไป เนื่องจากไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีเหตุผลระหว่างข้อเท็จจริงที่พิสูจน์แล้วกับข้อเท็จจริงที่กฎหมายสันนิษฐานไว้ ย่อมขัดกับ Due Process

ในคดี Turner v. United States 396 U.S. (1970) ข้อเท็จจริงได้ความว่าจับจำเลยได้พร้อมเฮโรอีนหนัก 48 กรัม และโคเคนหนัก 15 กรัม เป็นการฝ่าฝืน 21 U.S.C. มาตรา 174 ซึ่งบัญญัติว่าผู้ใดรู้แล้วช่วยรับเอามา ช่วยซ่อนเร้น ช่วยจำหน่ายซึ่งเฮโรอีนหรือโคเคนที่ถูกนำเข้าประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมายผู้นั้นมีความผิด และยังบัญญัติไว้ด้วยว่า ผู้ใดครอบครองเฮโรอีนหรือโคเคน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นรู้ว่าเฮโรอีนหรือโคเคนนั้นถูกนำเข้าประเทศโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ตามทางพิจารณาไม่มีพยานหลักฐานที่แสดงว่าจำเลยได้ยาเสพติดเหล่านั้นมาจากแหล่งไหน

ศาลสูงสหรัฐวินิจฉัยว่า ในกรณีของเฮโรอีนนั้น นับแต่ ค.ศ. 1909 ซึ่งมาตรานี้มีผลใช้บังคับเป็นต้นมา มีคดีทำนองเดียวกันเป็นจำนวนนับไม่ถ้วน ฝ่ายจำเลยไม่สามารถแสดงให้เห็นว่ามีแหล่งผลิตเฮโรอีนในประเทศ ยิ่งกว่านั้น ยังสะท้อนให้เห็นว่า เป็นการนำเข้ามาในประเทศด้วย และเหตุผลที่สำคัญอีกอย่างคือ ไม่มีต้นฝิ่นปลูกในประเทศนี้ ดังนั้นข้อสันนิษฐานดังกล่าวในส่วนของเฮโรอีนจึงไม่ขัดกับ Due Process

ในกรณีของโคเคนเพียงแต่ดูสถิติการจับโคเคนในประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าโคเคนที่ถูกจับได้เป็นโคเคนที่ผลิตในประเทศจะมีจำนวนน้อยกว่าโคเคนที่ลักลอบนำเข้าประเทศก็ตาม แต่ก็พอเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นว่า สำหรับโคเคนแล้วข้อสันนิษฐานดังกล่าวย่อมขัดกับ Due Process ข้อสันนิษฐานดังกล่าวจึงไม่สามารถใช้ได้กับยาเสพติดประเภทกัญชาหรือโคเคน ได้ เนื่องจากยาเสพติดทั้งสองประเภทนั้นสามารถปลูกได้ในอเมริกา ดังนั้นจึงสามารถผลิตในประเทศได้

คดี Tot v. United States 319 U.S. (1943) การที่ Fedreal Firearms Act บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดครอบครองอาวุธปืนที่นำเข้ามาโดยผิดกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้นำเข้าซึ่งอาวุธปืนนั้น” ศาลวินิจฉัยว่าบทบัญญัตินี้ขัดต่อ Due Process เพราะข้อสันนิษฐานไม่อาจยืนหยัดอยู่ได้ ถ้าไม่มีเหตุผลสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงที่พิสูจน์กับข้อเท็จจริงที่สันนิษฐาน ถ้าข้อวินิจฉัยของข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งจากการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงอย่างอื่นที่ไม่มีเหตุผล เพราะขาดความเกี่ยวพันระหว่างสองสิ่งที่เป็นอยู่ตามปกติ

ดังนั้น จึงอาจสรุปแนวทางของศาลสหรัฐอเมริกาซึ่งมีแนวความคิดว่าข้อสันนิษฐานในคดีอาญานั้นไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ 3 ประการดังนี้²⁶

(1) มีความสัมพันธ์ในเชิงที่มีเหตุผล และเป็นไปตามธรรมชาติระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานและข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานว่าเกิดขึ้น

(2) จำเลยสามารถที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานมากกว่าผู้กล่าวหา

(3) ต้องยอมให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้ามาหักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ แม้จะมีข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วจริง

²⁶ Charles E. Torcia (ed.), *Wharton's Criminal Evidence*, (Rochester, N.Y. : The Lawyer Co-operative Publishing Co., 1972), p. 89-90.

2.4.2 แนวความคิดที่เห็นว่าไม่สามารถบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาได้

แม้ประเทศในระบบคอมมอนลอว์จะยอมรับการนำเอาข้อสันนิษฐานมาบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีแนวความคิดที่เห็นคัดค้านโดยเห็นว่าข้อสันนิษฐานในคดีอาญาเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม หรือขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญ โดยมีแนวความคิดดังต่อไปนี้

ในประเทศอังกฤษ แม้ในทางตำราจะแบ่งภาระการพิสูจน์ออกเป็น ภาระการชักจูงให้เชื่อกับภาระการนำเสนอพยานหลักฐาน แต่ในทางศาลแล้วจะไม่มีภาระการพิจารณาเช่นนั้นในทางตำรา การผลักภาระการพิสูจน์ไปให้แก่จำเลยนั้นจึงมีไว้แต่เฉพาะภาระในการเสนอพยานหลักฐานเท่านั้น แต่หมายถึงการผลักภาระการชักจูงให้ศาลเชื่อไปยังจำเลยด้วย ดังนั้นเมื่อมีการสันนิษฐานความรับผิดไว้ในกฎหมายอาญา จึงเท่ากับว่าจำเลยจะต้องรับภาระทั้งสองประการ คือภาระการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อให้เข้าข้อยกเว้นการสันนิษฐานนั้น และ ภาระการชักจูงให้ศาลเชื่อว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม เนื่องจากตามหลักสากลแล้ว ย่อมต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่อย่างไรก็ตามในประเทศอังกฤษจะไม่ประสบปัญหาว่าการนำเอาข้อสันนิษฐานตามกฎหมายมาบัญญัติไว้ในกฎหมายสารบัญญัติต่างๆ นั้นเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญเพราะว่าอังกฤษถือหลักที่เรียกว่า “Sovereignty of Parliament” กล่าวคือ ถือว่ารัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดของประเทศบทกฎหมายที่ตราออกมาจากรัฐสภาของอังกฤษมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจบังคับได้ แม้จะไปขัดหรือแย้งกับกฎหมายใดก็ตาม ถือว่ากฎหมายฉบับเก่าถูกยกเลิกไปโดยปริยาย²⁷

สำหรับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกาแม้นักกฎหมายส่วนใหญ่จะเห็นว่าการบัญญัติสันนิษฐานไว้ในกฎหมายอาญาจะไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ แต่ก็ยังมีนักกฎหมายบางส่วนที่มีความเห็นในทางคัดค้าน พอที่จะสรุปได้ดังนี้²⁸

1) เห็นว่า เป็นการขัดแย้งต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และขัดต่อหลักกระบวนการนิติธรรม (due process of law) ในเรื่อง presumption of innocence

²⁷ วงศ์ศิริ ศรีรัตน์, “ความรับผิดทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 60.

²⁸ เข็มชัย ชุตินวงศ์, “ความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานกฎหมายในคดีอาญา,” หน้า 26.

เพราะว่าในคดีอาญามีหลักว่า ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหา และก่อนหน้านั้นรัฐจะปฏิบัติต่อเขาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แต่การกำหนดข้อสันนิษฐานโดยให้พิสูจน์แต่เพียงข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐาน ก็เท่ากับเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยได้กระทำความผิด โดยไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดให้ศาลเห็นได้

2) เป็นการฝ่าฝืนหลัก Nulla poena sine lege

อันเป็นหลักที่ว่า รัฐจะลงโทษบุคคลใด ในการกระทำที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติเอาไว้ เป็นความผิดมิได้ การลงโทษโดยอาศัยข้อสันนิษฐาน เป็นการลงโทษโดยที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าจำเลยกระทำความผิดประกอบตามที่กฎหมายกำหนดเอาไว้แล้วหรือไม่ได้หรือไม่ เพราะการลงโทษเป็นการลงโทษโดยอาศัยการพิสูจน์แต่เพียงข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเท่านั้น กรณีจึงกับเป็นการลงโทษทั้งที่ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นความผิด

ดังนั้น การนำเอาข้อสันนิษฐานมาโยงการกระทำที่ไม่เป็นความผิด เข้าไปหาการกระทำที่เป็นความผิด แล้วจำเลยก็ถูกลงโทษซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ยิ่งกว่านั้นการที่โยงเอาการกระทำที่เป็นความผิดมาเพื่อลงโทษจำเลยในความผิดที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ชัดแจ้งด้วย กรณีนี้ถ้าฝ่ายนิติบัญญัติประสงค์จะกำหนดให้การกระทำตามข้อสันนิษฐานเป็นความผิดแล้ว เหตุใดจึงไม่บัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดเสียเลย การที่ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถบัญญัติความผิดดังกล่าวได้ แสดงว่าประชาชนยังไม่เห็นว่ากรกระทำนั้นน่าเป็นความผิด

3) เป็นการละเมิดต่อหลัก Right against self-incrimination

เพราะการกำหนดข้อสันนิษฐานเช่นนี้ ทำให้จำเลยต้องนำสืบพยานหักล้าง ซึ่งรวมถึงจำเลยต้องอ้างตนเป็นพยานเพื่อนำสืบให้พ้นจากข้อสันนิษฐาน ทั้งๆ ที่จำเลยมีสิทธิจะอยู่เฉยโดยไม่ต้องเบิกความก็ได้

นั่นคือ การที่จำเลยจะต้องนำสืบเพื่อหักล้างข้อสันนิษฐานนั้น เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยตามรัฐธรรมนูญ เพราะจำเลยมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ถูกบังคับให้ต้องให้การในลักษณะเป็นการปรักปรำตนเอง ซึ่งรวมถึงสิทธิในการไม่ให้การด้วย

ในสหรัฐอเมริกา นั้นนอกจากจะมีทั้งฝ่ายที่เห็นว่าการบัญญัติสันนิษฐานไว้ในกฎหมายอาญาเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ และ ฝ่ายที่เห็นว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญตามที่ได้กล่าวมาแล้ว นั้น ก็ยังมีฝ่ายที่สาม ซึ่งมีความเห็นในลักษณะที่เป็นกลาง คือ หากเป็นการลงโทษเพียงปรับแล้ว ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ แต่หากจะลงโทษถึงจจำแล้วจะถือว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยความเห็น

ฝ่ายนี้เป็นความเห็นที่ศาลใช้บังคับอยู่ ดังในคดี Commonwealth v. Koczvara จำเลยเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ขายเหล้าในร้านของตน ลูกจ้างของจำเลยได้ขายเบียร์ให้แก่เด็ก โดยจำเลยไม่ได้อยู่ด้วยและไม่รู้เห็นยินยอมด้วยในการขายนั้น ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษปรับและจำคุก แต่ศาลสูงลงโทษปรับอย่างเดียว โดยยกเลิกโทษจำคุกเพราะถือว่าการลงโทษจำคุกนั้นกระทำไม่ได้เนื่องจากขัดกับรัฐธรรมนูญ²⁹

สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีการบัญญัติกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยมานานแล้ว โดยเมื่อฝ่ายนิติบัญญัติบัญญัติกฎหมายมาเช่นใด ฝ่ายบริหารก็จะบังคับใช้กฎหมายตามนั้น

สำหรับเหตุผลในการที่ฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเอาไว้ในกฎหมาย มีเหตุผลสำคัญดังต่อไปนี้ คือ³⁰

1) เพื่อขจัดความไม่ยุติธรรมที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินคดี เพราะคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีความได้เปรียบอย่างมากในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงข้อใดข้อหนึ่ง กฎหมายจึงให้สันนิษฐานให้เป็นคุณแก่ฝ่ายที่เสียเปรียบไว้ก่อน ซึ่งส่งผลให้ฝ่ายที่ได้เปรียบต้องรับภาระการพิสูจน์

2) ข้อสันนิษฐานมีประโยชน์และจำเป็นในด้านเศรษฐกิจและสังคม และเป็นกฎหมายที่ต้องการคุ้มครองผลประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวม

3) ข้อสันนิษฐานที่ต้องกำหนดขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนของสถานะบางอย่าง

4) ความน่าจะเป็นไปได้ของข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหา กล่าวคือเมื่อมีข้อเท็จจริงอันหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว โดยปกติจะมีข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งเกิดขึ้นตามมาอย่างแน่นอน

5) เพื่อความสะดวกในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพราะความผิดบางอย่างหาพยานหลักฐานยากลำบาก เนื่องจากพยานหลักฐานจะอยู่ในความมุ้งเห็นส่วนตัวของผู้กระทำผิดเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น การที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งพิสูจน์อาจจะกระทำได้ยาก หรือบางทีก็เป็นการพันวิสัย

6) ความเป็นไปได้ของข้อสันนิษฐานนั้นๆมีอยู่มาก ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุดและเป็นหัวใจสำคัญของข้อสันนิษฐาน

²⁹ Rollin M Perkins, *Perkins on criminal law*, 2 nd ed. (Foundation Press, Inc, 1969), p. 815

³⁰ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 44-46.

สำหรับปัญหาเรื่องความชอบธรรมของการบัญญัติกฎหมายลักษณะนี้ในประเทศไทย อาจพิจารณาได้ดังนี้³¹

1) เมื่อกฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับแล้ว ตามปกติผู้ใช้กฎหมายไม่ว่าฝ่ายบริหาร หรือ ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันต้องถือตามกฎหมายนั้น อย่างไรก็ตามถ้าฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายใด ออกมาขัดหรือแย้งหรือฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นอาจถูกวินิจฉัยว่าเป็นโมฆะได้ สำหรับในยุคสมัยที่รัฐธรรมนูญมิได้กำหนดองค์กรหน้าที่โดยเฉพาะ ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่แทน ถ้า รัฐธรรมนูญกำหนดองค์กรที่ทำหน้าที่โดยเฉพาะเช่น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ องค์กรดังกล่าวก็จะทำหน้าที่นี้ ดังนั้น ช่องทางที่ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการจะไม่ยอมรับบังคับตามกฎหมายที่วางข้อ สันนิษฐาน เช่นนี้ได้ก็แต่โดยการวินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นโมฆะ

2) การพิจารณาในระหว่างการร่างกฎหมาย มีปัญหาที่ควรหยิบยกขึ้นมาพิจารณาก็คือ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการร่างกฎหมายควรมีหลักเกณฑ์อย่างไรหรือไม่ ในการบัญญัติข้อสันนิษฐาน ประเภทนี้ เพราะการที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะออกกฎหมายช่วยเหลือฝ่ายบริหารในการปราบปราม อาชญากรรม โดยทำให้สามารถจับกุมกล่าวหา และลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยจนเกินขอบเขตแล้ว หลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ไม่ให้ศาลพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิด จริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้นย่อมผูกกระทบบกบั่น

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า เหตุผลของการกำหนดข้อสันนิษฐานของกฎหมายใน คดีอาญานั้น มีขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งของรัฐที่จะใช้เสริมความเฉียบขาดและประสิทธิภาพในการ ควบคุมอาชญากรรม แต่ขณะเดียวกันก็จะมีผลกระทบถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรืออาจกล่าวได้ว่า ข้อสันนิษฐานของกฎหมายมีลักษณะที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา อย่างไรก็ตาม ข้อสันนิษฐานของกฎหมายเช่นนี้นั้น ตามพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรค 2 ก็ได้มีการนำเอาข้อสันนิษฐานมาบัญญัติเอาไว้โดยข้อสันนิษฐานดังกล่าวก็เป็นสันนิษฐานที่ เป็นโทษแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ด้วย ซึ่งมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

1) การให้ถือว่าผู้ขับขี่เป็นผู้กระทำความผิดโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

จากที่ได้ศึกษามา จะเห็นได้ว่าข้อสันนิษฐานในคดีอาญาคือหลักเกณฑ์ตาม กฎหมายลักษณะพยานหลักฐานซึ่งอนุญาตให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นพิพาท โดยที่รัฐไม่ ต้องนำสืบข้อเท็จจริงที่มีการสันนิษฐานโดยมีเงื่อนไขว่าหากรัฐพิสูจน์ได้ว่ามีข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเงื่อนไข แห่งการสันนิษฐานเกิดขึ้น ให้ศาลถือหรือสันนิษฐานไว้ก่อนว่าข้อเท็จจริงซึ่งได้รับการสันนิษฐานนั้น

³¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์, “ความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานกฎหมายในคดีอาญา,” หน้า 29.

เกิดขึ้นเลย หลักเกณฑ์เรื่องข้อสันนิษฐานในคดีอาญาจึงส่งผลกระทบต่อหลักประกันเรื่องสิทธิเสรีภาพจากการถูกดำเนินคดีอาญาของจำเลย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรัฐมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย จนกว่าจะปราศจากมูลเหตุอันควรสงสัยตามควร (Prove Beyond Reasonable Doubt) ดังนั้น จึงเกิดปัญหาสำคัญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในคดีอาญาว่า รัฐมีความชอบธรรมเพียงใด ในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรม ด้วยวิธีการลดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนลง โดยเฉพาะการสันนิษฐานความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสองนั้น เป็นการสันนิษฐานในเบื้องต้นไว้ว่าหากจำเลยหลบหนีหรือไม่แสดงตนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ถือว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด โดยโจทก์ไม่มีหน้าที่ที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดๆ เลย ซึ่งขัดกับหลักของระบบกฎหมายสากลซึ่งให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จนกว่าจะมีคำพิพากษาศาลถึงที่สุดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด รวมทั้งหลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ...” ซึ่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวมีผลทำให้หน้าที่นำสืบเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ โดยหลักแล้วเป็นหน้าที่ของผู้กล่าวหาหรือโจทก์ที่จะต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หากเกิดกรณีเป็นที่สงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย การบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสองนั้น จึงเป็นการค้ำกับหลักการข้างต้น รวมทั้งขัดต่อหลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอีกด้วย

2) การให้ของกลางตกเป็นของรัฐโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

มาตรา 78 วรรคสอง ได้มีการบัญญัติไว้ว่า “ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ” นั้น โดยหลักทั่วไปในทางกฎหมายอาญาแล้ว การที่กฎหมายบัญญัติให้รับทรัพย์สินใดนั้น ต้องเป็นกรณีที่ปรากฏว่าของสิ่งนั้นได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ได้มาโดยการกระทำความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด แต่ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสอง ได้มีการบัญญัติยกเว้นหลักทั่วไปเอาไว้ โดยมีการนำเอาหลักกฎหมายเรื่องข้อสันนิษฐาน มาใช้เป็นเหตุยกเว้นหลักการทั่วไปของกฎหมายอาญา โดยการบัญญัติให้ถือว่ารถคันก่อเหตุเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ หากเจ้าของรถยนต์คันดังกล่าวไม่มาแสดงตนภายใน 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ทรัพย์สินตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมายโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาของศาล ซึ่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การแจ้งให้เจ้าของหรือผู้มีสิทธิได้ทราบเลยว่า ทรัพย์สินของตนได้ถูกยึดไว้โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ แม้จะมีการนำเอา

หลักเกณฑ์ในการประกาศหาตัวเจ้าของรถ ซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีมาใช้ในการติดตามหาตัวเจ้าของรถยนต์ที่แท้จริง แต่ทั้งนี้ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีก็ได้กำหนดไว้เพียงว่า ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการประกาศหาตัวเจ้าของรถเท่านั้น ไม่ได้กำหนดวิธีการในการประกาศดังกล่าวไว้ด้วย อีกทั้ง ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันในเรื่องดังกล่าวนั้น เป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่ออกโดยฝ่ายบริหารซึ่งมีค่าบังคับเป็นเพียงกฎหมายในลำดับรอง กฎเกณฑ์ดังกล่าวกำหนดขึ้นใช้เพียงภายในฝ่ายบริหาร จึงไม่มีความชัดเจนที่จะทำให้สาธารณชนทั่วไปรับรู้ และเป็นดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในการนำมาใช้ปฏิบัติ จึงมิใช่หลักประกันว่าเจ้าของรถยนต์คันก่อเหตุจะได้รับความเป็นธรรมในกรณีดังกล่าว

การที่กฎหมายกำหนดบทสันนิษฐานโดยให้ถือว่ารถคันก่อเหตุเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ เป็นบทสันนิษฐานเด็ดขาดไม่อยู่ในบังคับแห่งการพิสูจน์ใดๆ อีกต่อไป ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าของเดิมหลุดพ้นจากการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นทันทีโดยผลของกฎหมาย ดังนั้น การกำหนดข้อสันนิษฐานดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหาว่าจะเป็นการจำกัดและริดรอนสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคล และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าของหรือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินนั้นหรือไม่ เพียงใด เนื่องจากผลของข้อสันนิษฐานเด็ดขาดนั้น หากเจ้าของหรือผู้มีสิทธิไม่มาแสดงตนภายใน 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ ก็จะมีผลเป็นการพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ซึ่งในที่นี้คือรถยนต์คันก่อเหตุโดยทันที โดยเจ้าของรถหรือผู้มีสิทธิไม่มีโอกาสในการพิสูจน์เหตุใดๆ อีกได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับแนวทางในการยึดรถยนต์ของกลางและการตกเป็นของรัฐ ตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติจราจรทางบกได้มีการบัญญัติขึ้นใช้มาเป็นเวลานาน โดยพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 ได้ประกาศใช้ขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งบทบัญญัติเกี่ยวกับอุบัติเหตุได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 30 ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “ผู้ใดขับรถเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น จะเป็นความผิดของผู้ขับหรือไม่ก็ตาม ผู้ขับจะต้องหยุดกระทำการช่วยเหลือตามสมควร และแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในทันทีใกล้เคียงนั้นทันที” และวรรคสอง “มาตรานี้ให้ใช้บังคับตลอดถึงรถรางด้วยโดยอนุโลม” ซึ่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 ได้บัญญัติขึ้นโดยเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน นั่นคือ หากผู้ใดขับขี่รถยนต์และได้ก่อเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลและหรือทรัพย์สินของบุคคลแล้ว ไม่ว่าจะเหตุนั้นจะเกิดจากความผิดของผู้ขับหรือไม่ก็ตาม ผู้ขับซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือตามหน้าที่ศีลธรรม รวมทั้งแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ใกล้เคียงโดยทันที ต่อมาเนื่องจากการคมนาคมและการขนส่งทางบกได้เจริญก้าวหน้าขยายตัวไปอย่างมาก ทั้งจำนวนยานพาหนะในท้องถนนและทางหลวงก็ได้ทวีจำนวนขึ้นเป็นลำดับ จึงได้มีการบัญญัติปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบกขึ้นมาใหม่ คือพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งมีผลเป็นการยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับเดิม พร้อมทั้งมีการแก้ไขบทบัญญัติมาตราต่างๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมและทันสมัยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองรัฐและประชาชนมากขึ้น โดยในบทบัญญัติเกี่ยวกับอุบัติเหตุได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน เนื่องจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่าสี่สิบปี ทำให้รัฐมองเห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มมากขึ้นของยานพาหนะและการพัฒนาทางด้านคมนาคม โดยเฉพาะกรณีปัญหาการยึดรถรับจ้าง ซึ่งผู้ขับขี่ กับเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถมักจะเป็นคนละคนกัน ก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมา คือเมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นแล้วผู้ขับขี่มักจะหลบหนีหรือไม่แสดงตนต่อเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้ผู้ได้รับบาดเจ็บไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างที่ควร อีกทั้งทำให้เกิดภาระแก่เจ้าพนักงานในการติดตามตัวผู้ขับขี่มาพิจารณาคดี ดังนั้นจึงได้มีการบัญญัติแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับอุบัติเหตุเสียใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 78 และมาตรา 78 วรรค 2 ดังนี้

มาตรา 78 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดขับขี่ หรือขี่ หรือควบคุมสัตว์ในทางซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะจะเป็นความผิดของผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์หรือไม่ก็ตาม ต้องหยุดรถ หรือสัตว์ และให้ความช่วยเหลือตามสมควร และพร้อมทั้งแสดงตัวและ

แจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที กับต้องแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล และที่อยู่ของตน และหมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย”

มาตรา 78 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ หลบหนีไป หรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิดและให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ”

โดยมาตรา 78 ได้บัญญัติขึ้นเพื่อบังคับให้ผู้ขับขี่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ทางศีลธรรม โดยให้ผู้ขับขี่ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น จะต้องทำการหยุดรถหรือสัตว์และให้การช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพยาบาลขั้นต้น หรือการนำตัวผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาล ไม่ว่าจะตนจะเป็นฝ่ายที่ผิดหรือไม่ก็ตาม นั่นคือยังไม่จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ความผิดว่าความผิดนั้นเกิดจากฝ่ายใด เนื่องจากกฎหมายต้องการให้มีการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บเสียก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อบรรเทาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่คู่กรณี หลังจากนั้นแล้วผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ ก็มีหน้าที่ที่จะต้องแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที เพื่อพนักงานเจ้าหน้าที่จะได้มาตรวจสถานที่เกิดเหตุได้อย่างทันท่วงที นอกจากนั้นผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ ก็มีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งชื่อ ชื่อสกุล และแจ้งที่อยู่ของตนและหมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้ได้รับความเสียหาย แต่ทั้งนี้หากผู้เสียหายถึงแก่ความตายแล้ว จะแจ้งต่อญาติสนิทก็ได้

กรณีที่เกิดอุบัติเหตุรถชนขึ้น มิใช่เฉพาะผู้ขับขี่ที่เป็นฝ่ายผิดเท่านั้นที่จะมีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือหรือแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ แต่มาตรา 78 ได้บัญญัติขึ้นในลักษณะที่ต้องการให้เป็นหน้าที่ของผู้ขับขี่ทั้ง 2 ฝ่าย มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังคดีตัวอย่างที่ได้มีการนำไปสู่ศาลฎีกาดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 126/2531 (ประชุมใหญ่) กรณีรถสองคันแล่นสวนทางกันและเกิดชนได้รับความเสียหาย แม้ว่าความเสียหายนั้นจะมีได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของจำเลยก็ตาม ก็ถือว่าจำเลยขับรถในทางซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นแล้ว จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที เมื่อจำเลยไม่ปฏิบัติตามดังกล่าว จึงมีความผิดตามมาตรา 78

แต่ถ้ามีผู้ขับขี่รถมาชนในขณะที่รถอีกคันจอดอยู่ กรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย จึงไม่มีหน้าที่ต้องแจ้งเหตุตามมาตรา 78

ส่วนมาตรา 78 วรรค 2 เป็นการใช้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่ แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่ไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือได้ตัวผู้ขับขี่ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะ ป้องกันมิให้ผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นแล้วหลบหนีไม่ให้การช่วยเหลือแก่ ผู้ได้รับบาดเจ็บ อีกประการหนึ่งเพื่อต้องการเร่งรัดให้เจ้าของรถติดตามเอาตัวผู้ขับขี่มาแสดงต่อพนักงาน เจ้าหน้าที่ เพื่อจะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี ทั้งนี้ เพราะเจ้าของรถหรือผู้ครอบครองรถยนต์จะเกรง กลัวว่ารถของตนจะตกเป็นของแผ่นดิน ดังนั้นเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์พยายามให้ข้อมูลในการ ติดตามตัวผู้ขับรถที่หลบหนีไป เพื่อพนักงานจะได้นำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีได้ แต่ในทาง ตรงกันข้ามบทบัญญัติดังกล่าวกลับเป็นการแทรกแซงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ทั้งนี้เพราะเจ้าของ หรือผู้ครอบครองรถในมาตรานี้ไม่ได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วย ประกอบกับในบางครั้ง เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่เกิดเหตุก็ไม่มีโอกาสล่วงรู้เลยว่ารถของตนได้มีผู้นำไปขับขี่จนเกิดเหตุขึ้น เช่น กรณีผู้ให้เช่าซื้อรถ หรือ รถผู้ถูกขโมยไป เป็นต้น ดังนั้นการที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าพนักงานมี อำนาจในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุและการกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องมาแสดงตน ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และทำให้เกิดปัญหาที่ควรจะต้อง ทำการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการยึดรถยนต์ของกลาง

การยึดทรัพย์สินของกลางเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของบุคคล หากพิจารณาพัฒนาการแนวคิดดังกล่าวเห็นได้ว่า ทรัพย์สินก่อให้เกิดผลในทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อ สังคมเป็นผู้ให้ รับรองและคุ้มครองป้องกันสิทธิในทรัพย์สิน สังคมจึงต้องรับผิดชอบทั่วไปในการจัดหา ผลตอบแทนทางสังคมที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด¹ แต่เดิมกรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิ่งที่ละเมิดไม่ได้ แต่หลักดังกล่าวสามารถที่จะถูกจำกัดได้เฉพาะเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือการบังคับการตามกฎหมายอัน เป็นวิธีการหนึ่งที่จะจัดสรรการใช้ทรัพย์สินให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม รวมถึงการใช้ กรรมสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล ในยุครัฐสมัยใหม่ส่งผลให้สิทธิเสรีภาพในการมีและใช้ทรัพย์สินดูเหมือน จะถูกละเมิดไม่ได้เลย ในลักษณะที่สมบูรณ์ รัฐจะแทรกแซงการใช้ทรัพย์สินให้น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

¹ ชัยยศ เหมะรัชตะ, มาตรการทางกฎหมายในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, รายงานผลการวิจัย ทวนการวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530) หน้า 303.

² ประชุม โฉมฉาย, การจัดสรรทรัพยากรของสังคมโรมันโดยการใช้ภาวะจำยอม, 60 ปี ดร.ปรีดี เกษม ทรัพย์ รวมบทความในโอกาสเกษียณอายุราชการ, (กรุงเทพมหานคร : พี.เค.พรินติ้งเฮ้าส์, 2531) หน้า 49.

จนกระทั่งมีเหตุผลที่รัฐจะใช้จำกัดการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินได้ด้วยเหตุผลเดียวคือ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม (res public) อันอยู่เบื้องหลังการจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ ซึ่งการจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ก็คือกระบวนการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษอันเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งการจำกัดการใช้ประโยชน์ดังกล่าวต้องอาศัยกระบวนการทางกฎหมาย

หลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนซึ่งได้พัฒนามาจากสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิโดยกำเนิดมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทำให้สิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิโดยกำเนิดกลายเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับได้จริง โดยประเทศเยอรมันก็เป็นประเทศหนึ่งที่ได้มีการนำเอาหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกำหนดให้สิ่งที่บัญญัติไว้นั้น เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่อาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงใดๆ ได้ และยังมีกำหนดให้สิทธิขั้นพื้นฐานผูกมัดอำนาจรัฐ ซึ่งรวมถึงฝ่ายนิติบัญญัติด้วย โดยกฎหมายพื้นฐาน (รัฐธรรมนูญ) ของเยอรมันได้กำหนดกรอบสำหรับการตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานไว้ 5 ประการด้วยคือ³

- (1) กฎเกณฑ์ที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานได้จะต้องมีความชัดเจน
- (2) ห้ามวางกฎเกณฑ์ที่เห็นได้ว่าประสงค์จะใช้กับคดีใดคดีหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง
- (3) กฎเกณฑ์ที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานได้ จะต้องมีการอ้างอิงเลขมาตราของบทบัญญัติของกฎหมายพื้นฐาน (รัฐธรรมนูญ) ที่ให้อำนาจ

- (4) ห้ามวางกฎเกณฑ์ที่เป็นการกระทบถึงส่วนที่เป็นสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นๆ

- (5) กฎหมายที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องสอดคล้องกับหลักความพอสมควรแก่เหตุอีกด้วย

การผูกมัดฝ่ายบริหารโดยสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยอมรับกันมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนของเยอรมันแล้วนั้น มีการแยกแยะประเภทของการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร กล่าวคือหากเป็นการดำเนินงานที่มีลักษณะเข้าไปแทรกแซงในส่วนของความเป็นอยู่ของประชาชน การผูกมัดก็จะมีลักษณะเคร่งครัด แต่หากเป็นการดำเนินงานในลักษณะของการให้บริการแก่ประชาชนแล้ว ความเคร่งครัดของความผูกมัดดังกล่าวอาจอ่อนคลายลง นอกจากนี้แล้วยังมีประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์พิเศษระหว่างอำนาจรัฐกับกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ มีความแตกต่างกันไปจากกรณีของประชาชนทั่วไปได้

สำหรับประเทศไทยก็มีการรับเอาแนวความคิดในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 29 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะ

³ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, บทสรุปงานวิจัย “หลักการใช้อำนาจขององค์กรที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ” บทบัณฑิต เล่ม 61 ตอน 3 (กันยายน 2548) : 13-14

กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้” และ มาตรา 48 “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ...” เห็นได้ว่า กฎหมายรับรองสิทธิและเสรีภาพ การจำกัดจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจและเท่าที่จำเป็น ตลอดจนจะกระทบกระเทือนแห่งสิทธิและเสรีภาพมิได้ โดยสาระสำคัญแห่งสิทธิในกรณีนี้หมายถึง สิทธิที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายธรรมชาติ หรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน หรือสิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการนับถือศาสนา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแม้ประเทศไทยจะรับเอาแนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เนื่องจากกฎหมายส่วนใหญ่ของประเทศมีลักษณะของการบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยที่มิได้มีการกำหนดกรอบสำหรับการบังคับใช้กฎหมายไว้อย่างชัดเจนเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ

ในกรณีการยึดทรัพย์ ซึ่งมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงสามารถกระทำต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ โดยกฎหมายดังกล่าวต้องเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ หรือกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาเท่านั้น หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจก็ไม่สามารถกระทำได้ และกฎหมายที่จะจำกัดสิทธิของประชาชนยังต้องเป็นไปตามเงื่อนไขต่อไปนี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ⁴

1) กฎหมายที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานได้นั้น โดยหลักแล้วจะต้องเป็นกฎหมายที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญในแง่ของรูปแบบ กล่าวคือ ผู้ตรากฎหมายจะต้องมีอำนาจที่จะตรากฎหมายได้และมีการดำเนินการถูกต้องตามขั้นตอนที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้สำหรับการตรากฎหมาย

2) กฎหมายที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานได้นั้น จะต้องมีความชัดเจน เพียงพอที่ประชาชนจะทราบได้ว่ากฎหมายดังกล่าวต้องการจำกัดสิทธิใด และต้องการจำกัดสิทธิดังกล่าวเพียงใด

3) กฎหมายที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานได้นั้น จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งรัฐธรรมนูญมาตรา 29 ซึ่งวางกรอบไว้ดังนี้

(1) ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

(2) ต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้น

(3) ต้องจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17-18.

4) กฎหมายที่จะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานได้นั้น จะต้องสอดคล้องกับหลักความพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้ คือ

- (1) การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
- (2) การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องมีความเหมาะสม กล่าวคือสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้
- (3) การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องมีความจำเป็น กล่าวคือ ไม่มีการจำกัดใดที่อ่อนกว่านั้นให้เลือกอีกแล้ว
- (4) การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องมีความพอสมควรแก่เหตุตามความหมายอย่างแคบ หรือพอจะคาดหมายล่วงหน้าได้ว่าผู้ถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานสามารถรับสภาพได้และหากดำเนินการแล้วก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ก็อาจกล่าวได้เลยว่าการดำเนินการนั้นขัดต่อหลักนี้

จากอิทธิพลของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ที่มีต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การออกกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน ก็จะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญด้วย โดยบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนนั้น นอกจากจะต้องตราเป็นกฎหมายโดยผ่านการพิจารณาจากสภาแล้ว การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะกระทำได้ที่จำเป็น และจะต้องสอดคล้องกับหลักความพอสมควรแก่เหตุ คือจะต้องไม่ปรากฏว่ามีวิธีการใดที่อ่อนกว่านั้นในการจะจำกัดสิทธิของประชาชนให้เลือกอีกแล้ว มิเช่นนั้นกฎหมายหรือการดำเนินการนั้นก็อาจจะขัดกับหลักการแห่งรัฐธรรมนูญได้

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพในการใช้สอยหาประโยชน์จากทรัพย์สินของราษฎรดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าวก็หาใช่สิทธิเด็ดขาด รัฐมักจะวางเงื่อนไขในการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลควบคู่กันไปเสมอ ทั้งนี้ โดยเหตุผลเพื่อความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น การที่จะต้องยอมให้รัฐเวนคืนทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์ในทางสาธารณะหรือสาธารณูปโภค หรือการที่บุคคลมีสิทธิในทรัพย์สิน แต่หากปรากฏว่ามีการนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิด รัฐก็อาจยึดทรัพย์สินนั้นไว้เป็นของกลางเพื่อหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดในทางคดี หรือหากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เป็นความผิดโดยสภาพ รัฐก็มีอำนาจในการยึดทรัพย์สินนั้นไว้เพื่อรับได้ ดังนั้น สิทธิในทรัพย์สินของเอกชนที่มีอยู่ล้วนอยู่ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายทั้งสิ้น ซึ่งก็เป็นหลักสากลที่นานาประเทศต่างๆ วางข้อจำกัดนี้ไว้เช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตามก็เชื่อว่าทุกประเทศจะมีนโยบายในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของเอกชนในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากรัฐประศาสนนโยบายของแต่ละประเทศก็ย่อมจะแตกต่างกันไป ซึ่งก็จะส่งผลต่อการกำหนดบทบาทของรัฐ เช่น ประเทศที่มีแนวนโยบายทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือ ประเทศที่มีการพัฒนา

แล้ว รัฐก็มักจะวางนโยบายในการจำกัดการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของเอกชนน้อยมาก แต่ในบางประเทศที่กำลังพัฒนา หรือ ประเทศที่มีแนวนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เอกชนก็มักที่จะมีสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สินไม่มากเท่ากับประเทศที่มีแนวนโยบายแบบทุนนิยม และกฎหมายที่จำกัดอำนาจในการใช้ทรัพย์สินของเอกชนจะมีอยู่มากหรือกำหนดขอบเขตไว้ค่อนข้างกว้างขวาง ซึ่งเป็นผลให้มีการรื้อถอนสิทธิในทรัพย์สินของเอกชนมากตามไปด้วย

กล่าวในแง่แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีอาญา (Ideology in Criminal Procedure) นักนิติศาสตร์ได้จำแนกรูปแบบทฤษฎีว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทางอาญาไว้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) อย่างหนึ่ง กับทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม (Due Process Model) อีกอย่างหนึ่ง ทั้งสองรูปแบบนี้เป็นตัวที่กระทบต่อการใช้อำนาจของรัฐกับราษฎรอย่างมาก อาจนำมาอธิบายกระบวนการอำนาจของรัฐในการยึดของกลางได้ว่าควรจะมีขอบเขตอย่างไร ทั้งนี้ ย่อมสุดแต่รัฐจะใช้รูปแบบใดในการดำเนินนโยบายทางอาญา⁵

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) มุ่งเน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งควบคุม ระงับและปราบปรามอาชญากรรมได้ ย่อมกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมมาก ฉะนั้น รัฐจึงต้องดำเนินการโดยมุ่งเน้นการจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามวิถีทางของกฎหมายให้ได้ ตามทฤษฎีนี้ให้อำนาจในการวินิจฉัย กลับรื้อข้อเท็จจริงโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างกว้างขวาง พยานหลักฐานในเบื้องต้นที่ตำรวจได้มาถือว่าพอจะเชื่อถือได้และอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานของกลาง และการสืบสวนสอบสวนของตำรวจมีมากตามทฤษฎีนี้ด้วย

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม (Due Process Model) มีจุดมุ่งหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือผู้ต้องหาเป็นสำคัญกว่าการป้องกันอาชญากรรม ทฤษฎีนี้ไม่เชื่อว่าการค้นหาข้อเท็จจริงและการรับฟังพยานหลักฐานในเบื้องต้นโดยเจ้าพนักงาน หรือ อัยการ จะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง หากแต่ต้องการให้มีการไต่สวนหาข้อเท็จจริงแทบทุกขั้นตอนในชั้นศาลและให้มีการโต้แย้งคัดค้านการหาข้อเท็จจริงของตำรวจโดยวิธีการเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรมโดยผู้พิพากษาที่เป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนั้นตามทฤษฎีนี้ศาลจะต้องพิจารณาไปถึงสิทธิอันชอบธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ถูกยอมรับโดยกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย เช่น ตำรวจ หรือ อัยการหรือไม่ การไม่ยอมรับสิทธิอันเป็นธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการสืบสวน จับกุม การค้น และการยึดเพื่อหาพยานหลักฐาน อาจทำให้พยานหลักฐานที่ได้มานั้นถูกตัดออกไปจากกระบวนการพิจารณาคดีได้⁶

⁵ ธรรมชัย แสงเสถียร, "บทบาทของพนักงานสอบสวนในของกลางคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 122-124

⁶ ประธาน วัฒนาวณิช, "ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม," วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 9 (กันยายน - พฤศจิกายน 2520) : 151-152

แต่ในทางปฏิบัติแล้ว แต่ละประเทศก็มักที่จะนำทั้งสองวิธีมาผสมผสานกันเพื่อใช้ในการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับประเทศตน เนื่องจากการใช้รูปแบบการควบคุมอาชญากรรมเกินไปย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันหากรัฐใช้แนวนโยบายกระบวนการยุติธรรมแต่เพียงอย่างเดียว อาจเกิดผลดีในแง่ราษฎรมีหลักประกันสิทธิเสรีภาพ แต่การปราบปรามอาชญากรรมย่อมจะสัมฤทธิ์ผลได้ยาก และส่งผลให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอ

สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะใช้ทั้งสองทฤษฎีมาผสมผสานกัน แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเน้นหนักไปในแง่การควบคุมอาชญากรรมมากกว่าการดำเนินกระบวนการยุติธรรม กล่าวในแง่ของการรวบรวมพยานหลักฐานและของกลาง จะเห็นได้จากตัวบทบัญญัติในมาตรา 132 และ 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 132 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐาน ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจ

(1) ตรวจสอบตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจสอบตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสอบสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาด จำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดคดีกระจ่างขึ้น

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิดหรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการค้น

(3) หมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเองเมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมามากกว่าไว้ ในอนุมาตรา (2)

มาตรา 85 บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่างๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

การค้นนั้นจักต้องทำโดยสุภาพ ถ้าค้นผู้หญิงต้องให้หญิงอื่นเป็นผู้ค้น

สิ่งของใดที่ยึดไว้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น”

จะเห็นได้ว่า มาตรา 132 กำหนดให้มีการยึดเมื่อมีการค้นสิ่งของที่ได้ใช้หรือตำรวจสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด มาตรา 85 กำหนดให้มีการยึดเมื่อมีการค้นตัวผู้ต้องหาและให้อำนาจยึดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจค่อนข้างมากและกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้ตำรวจใช้ดุลยพินิจในทางจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของราษฎรอย่างที่จะได้แย้งได้ยาก

หากพิจารณาบทบัญญัติตามมาตรา 78 พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 การยึดรถยนต์ของกลางตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้เป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานในการยึดรถยนต์ของกลางเพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในทางคดี มิใช่โดยเจตนารมณ์เพื่อยึด ดังเหตุผลสองประการคือ

1) พิจารณาด้านกฎหมายที่ให้อำนาจ พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 78 ได้ให้อำนาจการยึดรถยนต์ของกลางแก่เจ้าพนักงานไว้คือ กรณีที่ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่ อำนาจในการยึดดังกล่าวนี้เป็นการให้อำนาจยึดเพื่อตรวจสอบอันเป็นข้อเท็จจริงในความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมถึงเพื่อตรวจสอบว่าผู้ใดเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครอง และโดยเหตุที่รถยนต์ของกลางมิใช่ทรัพย์สินที่ใช้หรือเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดโดยตรง ดังนั้น อำนาจในการยึดรถยนต์ของกลางจึงมีเพียงเป็นการยึดไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานเท่านั้น

2) พิจารณาด้านลักษณะการใช้อำนาจ พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มุ่งที่จะคุ้มครองความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมโดยรวม ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีทั้งการใช้อำนาจตามมาตรการทางอาญา มาตรการทางปกครอง และ มาตรการทางแพ่ง การยึดของกลางต้องกระทำเท่าที่จำเป็น และเหมาะสม ดังนั้น เมื่อบุคคลมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การกระทำใดที่จะเป็นการตัดกรรมสิทธิ์ หรือลดรอนกรรมสิทธิ์ ต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน

กรณีการยึดทรัพย์สินกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ ได้แก่ มาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบกับมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 เมื่อกฎหมายให้อำนาจกระทำได้ การใช้อำนาจในการยึดทรัพย์สินของกลางต้องกระทำให้ชอบด้วยกฎหมายและต้องกระทำเท่าที่จำเป็น โดยยึดถือเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติจรรยาบรรณฯ อย่างไรก็ตาม การที่มาตรา 78 ดังกล่าวกำหนดกรณีสามารถยึดรถของกลางไว้ว่าต้องเป็นกรณีที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น เป็นการไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การยึดทรัพย์สินไว้อย่างแจ่มชัด ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ไม่มีหลักเกณฑ์อันเป็นแนวทางในการใช้อำนาจ กล่าวคือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความชัดเจนในการตัดสินใจว่ากรณีใดถือเป็นผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เช่น จำเลยหยุดรถรับคนโดยสารริมถนน ระหว่างที่ยังไม่ได้ออกรถนั้น มีคนโดยสารคนหนึ่งกระโดดออกจากรถที่จำเลยขับ และตกลงมาคอกหักถึงแก่ความตายในภายหลัง อันถือว่ามีเหตุที่เกิดขึ้นขณะจำเลยขับรถอยู่ในทาง⁷ กรณีจำเลยที่ 1 ขับรถมาชนจำเลยที่ 2 ขับ ในขณะที่จอดอยู่ที่ขอบทาง จำเลยที่ 2 ไม่มีหน้าที่ต้องหยุดให้ความช่วยเหลือและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่⁸ จะเห็นได้ว่าแม้พระราชบัญญัติจรรยาบรรณฯ มาตรา 78 บัญญัติว่า ผู้ขับขี่รถในทางซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน จะต้องหยุดรถให้ความช่วยเหลือพร้อมทั้งแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่

⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2026/2517

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2520

ใกล้เคียงทันที ไม่ว่าจะมีความผิดของผู้ขับขี่หรือไม่ก็ตาม แต่ผู้ขับรถที่จะถือว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายและต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว จะต้องเป็นผู้ขับรถที่กำลังแล่นอยู่ หาใช้กรณีผู้ขับรถที่จอดรออยู่หรือหยุดอยู่ไม่ ความไม่ชัดเจนดังกล่าวจึงทำให้ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่จะยึดรถคันดังกล่าวเอาไว้ก่อนเสมอจึงเป็นการยึดทรัพย์สินโดยไม่จำเป็น ซึ่งหากเก็บไว้นานเกินสมควรความเสียหายก็จะเกิดกับตัวเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกยึดไว้ นั้น หรือความไม่ชัดเจนดังกล่าวอาจเป็นช่องว่างของกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจยึดโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ นอกจากนี้ การที่เจ้าหน้าที่ยึดของกลางไว้ดังกล่าว หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นการยึดโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการยึดนั้นไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือเป็นการยึดในกรณีอื่นๆ แม้เจ้าพนักงานจะได้ยึดไว้นานเพียงใดก็ตาม ก็ไม่มีผลให้ของกลางนั้นตกเป็นของรัฐ หากเจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจตามข้อ 23 ของข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยฯ ซึ่งให้เสนอข้าหลวงประจำจังหวัด เพื่ออนุญาตให้ขายทอดตลาด และการจำหน่ายบัญชีของกลาง โดยของที่จะดำเนินการตามข้อ 23 ได้แก่ ของที่ควรขาย ส่วนข้อ 25 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่จะเป็นกรรมการในการขายทอดตลาด⁹ การดำเนินการขายทอดตลาดของเจ้าพนักงานตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยฯ ถือได้ว่าเจ้าพนักงานได้กระทำการให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของรถ เจ้าหน้าที่ผู้นั้นและหรือหน่วยงานต้นสังกัด อาจถูกฟ้องร้องให้รับผิดชอบได้

จึงเห็นได้ว่า กรณีการยึดทรัพย์สินที่ไม่มีความจำเป็นนั้น มีลักษณะไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายและเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 29 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้” เห็นได้ว่า กฎหมายรับรองสิทธิและเสรีภาพ การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจและเท่าที่จำเป็น ตลอดจนจะต้องกระทบกระเทือนแห่งสิทธิและเสรีภาพให้น้อยที่สุด ดังนั้น หากวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า แนวนโยบายของประเทศไทยนั้นแม้ว่าจะเป็นแบบผสมแต่ก็จะเน้นการควบคุมอาชญากรรมเป็นหลัก ซึ่งส่งผลให้รัฐกำหนดบทบาทให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจค่อนข้างมากและกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้ตำรวจใช้ดุลยพินิจในทางจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของราษฎรอย่างที่ได้แย้งได้ยาก เนื่องจากในการยึดของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ ก็มีได้บัญญัติหลักเกณฑ์การยึดรถยนต์ของกลางไว้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงจะต้องนำบทบัญญัติในเรื่องการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาใช้ประกอบกับมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ไม่มีหลักเกณฑ์อันเป็นแนวทางในการใช้อำนาจ ซึ่งอาจเกิดกรณีการยึดทรัพย์สินโดยไม่จำเป็น เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าว

⁹ คู่มือกฎหมาย

เป็นบทบัญญัติในลักษณะกว้างๆ ไม่มีการวางหลักเกณฑ์ที่เป็นแนวทางในการใช้อำนาจให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย จึงไม่มีความชัดเจนเพียงพอที่เจ้าหน้าที่จะนำไปใช้ประกอบดุลพินิจในการยึดทรัพย์ของกลาง และโดยมาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ได้บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานมีอำนาจในการยึดทรัพย์ของกลางไว้ได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติว่าทรัพย์ใดควรยึดหรือไม่ควรยึด และควรยึดไว้นานเพียงใด แม้บางครั้งเจ้าพนักงานไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บรักษาของกลางนั้นไว้แล้ว แต่เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานในการยึดโดยเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานว่าจะยึดไว้ได้นานเพียงใดก็ได้ โดยสามารถจะยึดไว้ได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ทำให้แม้หมดความจำเป็นเจ้าพนักงานก็ไม่คืนรถยนต์ของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์ โดยเจ้าพนักงานมักจะใช้วิธียึดไว้เพื่อเป็นข้อต่อรองทางคดี โดยมักจะอ้างว่ายึดรถไว้เพื่อนำรถไปตรวจสภาพ (ตามมาตรา 6) และ เพื่อพิสูจน์หาร่องรอยอันจะเป็นพยานหลักฐานทางคดี

จากปัญหาดังกล่าวแม้ได้มีการวางระเบียบหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณาคืนรถยนต์ของกลางไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ ตามบันทึกของคดีกรมตำรวจที่ 0503/21923 ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2523 เรื่องหลักเกณฑ์การคืนรถยนต์ของกลาง ดังนี้

เพื่อให้การปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นไปโดยถูกต้องและในแนวทางเดียวกัน จึงกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองร้องขอรับรถคืนไว้ดังต่อไปนี้

1) เมื่อพนักงานสอบสวนได้จัดการเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์รถของกลางในทางคดีเสร็จแล้ว
2) มีหลักฐานแสดงว่าผู้ร้องขอรับรถคืนเป็นเจ้าของที่แท้จริง หรือเป็นผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

3) เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ปกปิดช่วยเหลือผู้ขับรถของตนให้พ้นจากการจับกุม แต่ได้กระทำการใดๆ อันแสดงว่าได้พยายามช่วยเหลือเพื่อให้เจ้าพนักงานจับกุมคนขับที่หลบหนี

(2) เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ช่วยเหลือ และได้บรรเทาผลร้าย เช่น ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล ฯ จนผู้เสียหายพอใจ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควรจนเห็นได้ชัด ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองยินยอมชดเชยค่าเสียหายให้พอสมควรแล้ว แม้ผู้เสียหายยังไม่พอใจหรือยังไม่ยอมรับ ก็อาจคืนรถให้ไปได้

ความในข้อ 3) นี้ไม่ใช้บังคับในกรณีที่การสอบสวนปรากฏชัดว่ารถนั้นถูกผู้อื่นโจรกรรมและผู้ขับได้ขับไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

4) ผู้มีอำนาจสั่งคืน เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่ถูกยึดไว้ร้องขอรับรถคืนให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้พนักงานสอบสวนที่สอบสวนคดีนั้นเสนอข้อเท็จจริงและสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาพิจารณา และให้ผู้กำกับการเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งคืนหรือไม่คืนรถที่ยึดไว้ เว้นแต่กรณีที่ผู้กำกับการเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับการคืนรถ ให้นำเสนอต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือเป็นผู้พิจารณา

(2) ในกรณีที่เรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือผู้กำกับการ เช่น ผู้ร้องเรียนต่อกรมตำรวจผู้บัญชาการ ผู้บังคับการ ให้ผู้บังคับบัญชาดังกล่าวเป็นผู้พิจารณาสั่งคืนหรือไม่คืนรถที่ยึดไว้แทนผู้กำกับการ

จากบันทึกกรมตำรวจดังกล่าวข้างต้นเป็นความพยายามในการบรรเทาความเสียหายให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่ไม่ได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด ซึ่งระเบียบดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่รัฐและผู้เสียหาย คือ เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถได้แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลประวัติและภูมิลำเนาของผู้ขับขี่ให้แก่เจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานก็จะสามารถติดตามจับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีได้โดยง่าย และได้มีการกำหนดให้เจ้าของรถหรือผู้ครอบครองรถจะต้องชดเชยค่าเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายด้วย หากเจ้าพนักงานฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าวข้างต้นแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถ เช่นนี้เจ้าพนักงานอาจจะต้องรับผิดชอบละเมิดได้ เช่น ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 129/2533 ซึ่งได้วินิจฉัยไว้ว่า “จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนรู้ว่ามีระเบียบเกี่ยวกับการคืนของกลาง แต่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม อย่างน้อยก็มีการกระทำที่เป็นการประมาทเลินเล่อ การละเลยต่อหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งไม่จำที่จะต้องเป็นหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง แม้จะเป็นระเบียบ ข้อบังคับ กำหนดไว้ก็ถือได้ว่าอยู่ในวงงานนั้น หรือผู้กระทำนั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับที่วางไว้ หากไม่กระทำแล้วก่อให้เกิดความเสียหายเป็นการกระทำละเมิด”

แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีการวางระเบียบหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณาคืนรถยนต์ของกล่าวไว้เป็นแนวทางปฏิบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้วก็ตาม หากพิจารณาตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 จะเห็นได้ว่า ได้บัญญัติขึ้นในลักษณะเป็นการตัดสิทธิของบุคคลเป็นอันมาก เนื่องจากในบางกรณีจำเลยอาจจะมิได้มีเจตนาในการหลบหนี หรือไม่ให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือไม่แสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่อาจเป็นเพราะจำเลยอยู่ในสภาพที่มีอาการเจ็บป่วยได้ อีกทั้งจากบันทึกข้อหารือของกองคดี กรมตำรวจตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคืนรถยนต์ให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองก่อนคดีจะถึงที่สุดนั้น จะต้องปรากฏว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ทำการปกปิด รวมทั้งได้แจ้งเบาะแสหรือได้แสดงว่าได้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะได้จับกุมคนร้ายมาดำเนินคดี และจะต้องชดเชยความเสียหายให้ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ดังกล่าว แต่ทั้งนี้หากเป็นกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์ซึ่งเจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจยึดไว้แล้ว มิใช่ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น รวมทั้งอาจจะมีรู้ถึงเหตุในความเสียหายนั้น ระเบียบดังกล่าวนั้นก็จะมีได้

ก่อให้เกิดประโยชน์กับเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์คันดังกล่าวมากนัก รวมทั้งการที่กำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ แม้จะเป็นการบัญญัติขึ้นเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวนั้นก็มิได้มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพด้านกรรมสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถ ทั้งที่ตนมิได้เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น

ดังนั้น การอ้างเหตุที่ผู้ขับขี่หรือควบคุมสัตว์ไม่มาแสดงตนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ เพื่อเป็นเหตุในการยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่นั้น เนื่องจาก รถยนต์นั้นเป็นทรัพย์สินที่ต้องได้รับการบำรุงรักษาเป็นประจำมิฉะนั้นก็อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ การที่รัฐยึดของกลางไว้ รัฐก็ไม่พึงประมาทในการบำรุงรักษาอยู่ได้แล้ว อันอาจจะทำให้รถยนต์เกิดการฉุพังเสียหายและอาจเป็นเหตุให้เจ้าของรถดำเนินคดีแพ่งกับเจ้าพนักงานที่ยึดรถไว้ในฐานละเมิดเป็นเหตุให้เจ้าของรถได้รับความเสียหายได้ ในกรณีเช่นนี้หากไม่มีบัญญัติหลักเกณฑ์การยึดทรัพย์สินและการขอคืนทรัพย์สินที่ได้ทำการยึดไว้อย่างแจ่มชัดเฉพาะกับของกลางในคดีจราจรตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ ดังกล่าว ย่อมส่งผลให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายไม่มีหลักเกณฑ์อันเป็นแนวทางในการใช้อำนาจที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์ของกลาง อีกทั้ง การใช้อำนาจรัฐจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่มีหลักเกณฑ์อันเป็นแนวทางในการใช้อำนาจที่เหมาะสมดังกล่าว อาจส่งผลให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินความจำเป็น อันเป็นการล่วงละเมิดต่อหลักการคุ้มครองกรรมสิทธิของประชาชน ซึ่งอาจทำให้บทบัญญัติมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญด้วย

2. การให้ถือว่าผู้ขับขี่เป็นผู้กระทำความผิดโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ยอมรับหลักการที่ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายอื่นใดไม่สามารถที่จะบัญญัติขึ้นมาในลักษณะที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ รวมทั้งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ก็ได้มีการบัญญัติยอมรับหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนด้วย ดังนั้น การที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะบัญญัติกฎหมายออกมาบังคับใช้ กฎหมายนั้นจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดหรือลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้ แต่หลักข้อนี้ก็มีข้อยกเว้นคือในภาวะที่

บ้านเมืองอยู่ในสภาวะคับขัน หรือมีการประกาศกฎอัยการศึก ซึ่งฝ่ายบริหารก็อาจใช้อำนาจไปในทางกระทบกระเทือนถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

จากหลักการแห่งรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ส่งผลให้กฎหมายใดที่มีลักษณะขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นจะไม่สามารถใช้บังคับได้ ดังนั้น จึงก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันโดยทั่วไปว่า การที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ยอมให้มีการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นโทษแก่จำเลยในทางอาญาออกมาใช้บังคับนั้นสามารถกระทำได้หรือไม่ รวมทั้งการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นโทษแก่จำเลยในทางอาญาจะส่งผลให้กฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยทั้งในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ดังได้มีการบัญญัติไว้ในมาตราต่างๆ เช่น มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน” มาตรา 30 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” มาตรา 32 บัญญัติว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” มาตรา 33 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” และ มาตรา 48 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งนอกจากสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่บัญญัติไว้ในลักษณะเป็นการป้องกันรักษาสิทธิของประชาชน เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์บังคับให้ศาลจะต้องตั้งทนายความให้กับจำเลย ตามมาตรา 173 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้” หรือ สิทธิที่จำเลยมีสิทธิที่จะไม่ให้การ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 165 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการต่อไป” และ มาตรา 172 ซึ่งบัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ทั้งนี้ รวมถึงสิทธิที่ไม่ต้องให้การประจักษ์ตนเองได้ตามที่กฎหมายคุ้มครองไว้ในมาตรา 232 ซึ่งบัญญัติว่า “ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน” และ มาตรา

235 ซึ่งบัญญัติว่า “ในระหว่างพิจารณา เมื่อเห็นสมควรศาลมีอำนาจถามโจทก์ จำเลย หรือพยานคนใดก็ได้” และ วรรคสอง “ห้ามมิให้ถามจำเลยเพื่อประโยชน์แต่เฉพาะจะเพิ่มเติมคดีโจทก์ซึ่งบกพร่องเว้นแต่จำเลยจะอ้างตนเองเป็นพยาน”

พระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสอง ก็ได้มีการบัญญัติข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นโทษแก่จำเลยไว้ โดยได้บัญญัติว่า ในกรณีที่ถูกจับหรือผู้ชี้ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งผลของข้อสันนิษฐานดังกล่าวไปกระทบถึงสิทธิดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือผลของข้อสันนิษฐานทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีภาระในทางคดีเพิ่มมากขึ้น โดยจำเลยต้องรับภาระการพิสูจน์บางประเด็นแทนที่จะเป็นหน้าที่ของจำเลยเช่นคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลให้จำเลยถูกตัดสิทธิบางอย่างข้างต้นไป

ในประเด็นเรื่องความชอบธรรมของบทบัญญัติเรื่องข้อสันนิษฐานในคดีอาญานั้น ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้แปลความหลักกระบวนการนิติธรรม (Due Process of Law) ตามบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญบทที่ 14 ว่า “การบัญญัติข้อสันนิษฐานเป็นโทษแก่จำเลยเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยชอบ หากแต่กฎหมายจะกำหนดข้อสันนิษฐานความผิดของบุคคลได้ ก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์อย่างสมเหตุสมผล (Rational Connection) ระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐาน (Basic Fact) และข้อเท็จจริงที่ต้องการพิสูจน์ (Presumed Fact)¹⁰ ดังตัวอย่างคดีที่ศาลสูงอเมริกาได้พิพากษาวางหลักเอาไว้เช่นในคดีดังต่อไปนี้

- ในคดี *United States v. Gainey* 380 U.S. 63 (1965) การที่จำเลยไปอยู่ในบริเวณโรงต้มเหล้าเถื่อน ย่อมสันนิษฐานได้ว่าจำเลยมีส่วนร่วมในการต้มสุราเถื่อน เนื่องจากโรงต้มเหล้าเถื่อนอยู่ในสถานที่ลับ เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ได้ว่าเข้าไปในบริเวณนั้นด้วยเหตุอื่น เนื่องจากเมื่อพิจารณาถึงสภาพและสถานที่ตั้งของโรงงานต้มสุราเถื่อนซึ่งมักจะตั้งอยู่ในสถานที่ซึ่งไม่เป็นที่เปิดเผยและจะต้องมีการป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นเข้าไปเกี่ยวข้อง จึงมีโอกาสน้อยมากที่บุคคลที่อยู่ในบริเวณนั้นจะมีผู้ใช้มีส่วนร่วมในการประกอบกิจการต้มเหล้าเถื่อน

- ในคดี *United States v. Romano* 382 U.S. (1965) การที่จำเลยไปปรากฏตัวอยู่ในบริเวณโรงต้มเหล้าเถื่อน ยังไม่เพียงพอที่จะสันนิษฐานว่า จำเลยเป็นเจ้าของโรงต้มเหล้าเถื่อนนั้น เนื่องจากแม้จำเลยจะปรากฏตัวในบริเวณที่มีการต้มเหล้าเถื่อน แต่จำเลยอาจจะเป็นเพียงผู้ที่มีส่วนร่วมในการต้มเหล้าเถื่อนเท่านั้น แต่ก็ไม่เป็นการเพียงพอที่จะสันนิษฐานว่า จำเลยเป็นเจ้าของโรงงาน ซึ่งเป็นความผิดต่างหากอีกฐานหนึ่ง เพราะข้อสันนิษฐานดังกล่าวอาจจะรวมไปถึงผู้ที่เป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมใน

¹⁰ ศาลได้วางหลักนี้ไว้ในคดี *Tot v. United States* 319 U.S. (1943)

การต้มเหล้าเถื่อน หรือกระทำการอย่างอื่นที่มีได้เกี่ยวข้องกับต้มเหล้าเถื่อนแต่อย่างใด บทสันนิษฐานนี้จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ

- ในคดี Turner v. United States 396 U.S. (1970) การที่จำเลยมีเฮโรอีนอยู่ในครอบครองก็สามารถสันนิษฐานได้ว่า จำเลยรู้ว่าเฮโรอีนนั้นได้นำเข้ามาจากต่างประเทศ เนื่องจากในสหรัฐอเมริกาไม่มีการปลูกฝิ่น จึงไม่สามารถผลิตเฮโรอีนได้เอง

แต่ข้อสันนิษฐานดังกล่าวไม่สามารถใช้ได้กับยาเสพติดประเภทกัญชาหรือโคเคนได้ เนื่องจากยาเสพติดทั้งสองประเภคนั้นสามารถปลูกได้ในอเมริกา ดังนั้นจึงสามารถผลิตในประเทศได้ ทำให้ข้อสันนิษฐานนั้นไม่สัมพันธ์กับข้อเท็จจริง เช่นเดียวกับคดี Tot v. United States 319 U.S. (1943)

- คดี Tot v. United States 319 U.S. (1943) การที่ Federal Firearms Act บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดครอบครองอาวุธปืนที่นำเข้ามาโดยผิดกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้นำเข้าซึ่งอาวุธปืนนั้น” ศาลวินิจฉัยว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อ Due Process เพราะข้อสันนิษฐานไม่อาจยืนหยัดอยู่ได้ ถ้าไม่มีเหตุผลสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงที่พิสูจน์กับข้อเท็จจริงที่สันนิษฐาน ถ้าข้อวินิจฉัยของข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งจากการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงอย่างอื่นที่ไม่มีเหตุผล เพราะขาดความเกี่ยวพันระหว่างสองสิ่งที่เป็นอยู่ตามปกติ

สำหรับประเทศไทยนั้นก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญามาแล้ว และก็เคยมีปัญหามาแล้วเช่นกันว่า บทบัญญัติดังกล่าวนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยกฎหมายที่มีการบัญญัติข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในที่นี้จะขอกกล่าวถึงคือ พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478

1) คดีเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478

พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดอยู่ในวงการเล่นอันขัดต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือขัดต่อข้อความในกฎกระทรวง หรือใบอนุญาตซึ่งออกตามพระราชบัญญัติ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเล่นด้วย เว้นแต่ผู้ซึ่งเพียงแต่ดูการเล่นในงานรื่นเริงสาธารณะ หรือในงานนักขัตฤกษ์ หรือในที่สาธารณะสถาน” โดยศาลจังหวัดพัทลุงได้เสนอความเห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาตรา 30 วรรคแรกที่ว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” จึงได้เสนอความเห็นนี้ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ¹¹พิจารณาวินิจฉัย

¹¹ปัจจุบัน คือ ศาลรัฐธรรมนูญ

โดยต่อมาคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ต.2/2494 ว่า “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ได้พิจารณาเรื่องนี้โดยละเอียดแล้ว เห็นสอดคล้องต้องกันว่าความในมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับปัญหาในเรื่องนี้มีความหมายเพียงว่าในคดีอาญาทั้งปวงต้องถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดจนกว่าโจทก์จะมีพยานหลักฐานมาหักล้างข้อสันนิษฐานนั้นได้ ฉะนั้น กฎหมายใดที่บัญญัติว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดเสียแต่เบื้องต้นทีเดียว บทกฎหมายนั้นก็ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรานี้ และจึงบังคับใช้ไม่ได้ แต่พระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 มาตรา 6 หาได้มีความบัญญัติไว้เช่นนั้นไม่ กล่าวคือ คงต้องสันนิษฐานอยู่ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มีความผิดจนกว่าโจทก์จะนำสืบได้ว่าจำเลยได้เข้าไปอยู่ในวงเล่นการพนัน จึงเป็นอันพึงได้ว่าในกรณีเช่นนี้มีได้มีการสันนิษฐานใดๆ ในเบื้องต้นก่อนที่โจทก์นำพยานมาสืบอันจะทำให้ขัดกับความในมาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญ ที่กฎหมายสันนิษฐานก็เป็นการสันนิษฐานภายหลังที่โจทก์ได้นำพยานหลักฐานมาสืบแล้วและปรากฏว่าจำเลยได้เข้าไปอยู่ในวงเล่นการพนันนั้น โดยไม่ใช่ผู้ซึ่งเพียงแต่ดูการเล่นในงานรื่นเริงสาธารณะ หรือในงานนักขัตฤกษ์ หรือในที่สาธารณะสถาน การสันนิษฐานเช่นนี้ไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 30 แต่อย่างใดเลย

จากเหตุผลของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญข้างต้น การที่มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการพนัน บัญญัติว่า ผู้ใดอยู่ในวงการพนันให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเล่นด้วย ซึ่งจากข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้เป็นคุณแก่โจทก์ ทำให้โจทก์ได้รับประโยชน์โดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยได้เล่นการพนันด้วยหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามโจทก์ก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ความว่าจำเลยอยู่ในวงการพนันเสียก่อน โจทก์จึงจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้น ดังนั้น การสันนิษฐานดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะมิได้มีการสันนิษฐานใดๆ ในเบื้องต้นก่อนที่โจทก์จะนำพยานมาสืบว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เป็นแต่เพียงการสันนิษฐานเพียงบางส่วนเท่านั้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 ที่ให้สันนิษฐานว่าผู้ที่อยู่ในวงการพนันเป็นผู้เล่นด้วยนั้น มิได้เป็นการสันนิษฐานความรับผิดชอบของจำเลยไว้ก่อน จำเลยจะมีความผิดก็ต่อเมื่อได้เล่นการพนันเท่านั้น โจทก์ยังต้องพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้เล่นการพนัน มาตรา 6 เพียงแต่ช่วยผ่อนคลายการสืบพยานของโจทก์ลงโดยโจทก์พิสูจน์เพียงแต่ว่าจำเลยอยู่ในวงการพนันก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยร่วมเล่นด้วย จึงเป็นการสันนิษฐานข้อเท็จจริงเพียงบางส่วนเท่านั้น

อย่างไรก็ตามหากกฎหมายที่เอาโทษทางอาญาอย่างร้ายแรงแก่บุคคล โดยใช้บทบัญญัติสันนิษฐานข้อเท็จจริงบางส่วน ศาลหรือคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจจะตีความว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ก็น่าจะได้ เพราะความหนักเบาของผลบังคับแห่งกฎหมายนั้น ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาด้วยในการวินิจฉัยชี้ขาดว่า กฎหมายนั้นจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่¹²

หากพิจารณาบทบัญญัติตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่หรือผู้ขี่หรือควบคุมสัตว์หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิด” ข้อสันนิษฐานนี้แม้จะใกล้เคียงกับข้อสันนิษฐานตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 หรือ ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาโดยละเอียดแล้ว จะพบว่าข้อสันนิษฐานตามมาตรา 78 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 นั้น เป็นการสันนิษฐานความรับผิดชอบโดยตรง มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงหนึ่งจากข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งอย่างเช่นในพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 ซึ่งจำเลยจะมีความผิดก็ต่อเมื่อโจทก์พิสูจน์ได้ว่าจำเลยอยู่ในวงการพนันที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจำเลยได้ร่วมเล่นการพนันด้วย แต่ข้อสันนิษฐานมาตรา 78 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ นั้น เกิดจากหลักการของฝ่ายนิติบัญญัติที่นำข้อสันนิษฐานมาบัญญัติไว้ในกฎหมายก็เพื่อใช้ในการสันนิษฐานข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดเพื่อช่วยให้โจทก์ไม่เป็นฝ่ายเสียเปรียบในการดำเนินคดีมากเกินไป เนื่องจากในบางคดีนั้นพยานหลักฐานมักจะอยู่ในความรู้เห็นของจำเลย แต่อย่างไรก็ตามการกระทำความผิดตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ นั้น หากพิจารณาถึงการกระทำความผิดแล้วก็จะเห็นได้ว่า หลักฐานต่างๆ ที่จะชี้ขึ้นไปถึงผู้กระทำความผิดนั้นสามารถที่จะตรวจสอบได้ในสถานที่เกิดเหตุ รวมทั้งการสืบหาเจ้าของรถยนต์คันก่อเหตุ ก็สามารถที่จะกระทำได้อยู่แล้ว เนื่องจากรถยนต์เป็นทรัพย์สินที่มีหลักฐานทางทะเบียนซึ่งสามารถที่จะตรวจสอบหาเจ้าของได้ ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดข้อสันนิษฐานความผิดทางอาญาดังกล่าวอันจะส่งผลให้จำเลยเกิดความเสียเปรียบแก่โจทก์เป็นอันมาก ทั้งยังเป็นการลงโทษจำเลยโดยอาศัยแต่เพียงข้อสันนิษฐานของกฎหมายเท่านั้น นอกจากนั้นข้อสันนิษฐานตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ยังส่งผลให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการยึดรถไว้เพื่อเป็นของกลางในคดี เนื่องจากข้อสันนิษฐานว่าจำเลยได้กระทำความผิด อันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการใช้ทรัพย์สินของประชาชน และผลจากการกำหนดข้อสันนิษฐาน ซึ่งให้สันนิษฐานว่าผู้ขับขี่หรือผู้ควบคุมสัตว์ซึ่งไม่แสดงตนนั้นเป็นผู้กระทำความผิด และให้เจ้าพนักงานมีอำนาจในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุไว้ ยังส่งผลถึงข้อสันนิษฐานต่อมาคือ ในกรณีที่หากภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์ดังกล่าวไม่มาแสดงตนแล้ว ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสอง ให้สันนิษฐานว่ารถยนต์ดังกล่าวเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด และมีผลให้ตกเป็น

¹² จรัญ ภักดีธนากุล, “ศาลกับความเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐธรรมนูญ,” ดุลพาท, 27 เล่ม 1 (2523) : 87.

ของรัฐ ทั้งที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ อีกทั้ง มิได้มีการให้โอกาสจำเลยในการพิสูจน์หักล้างบทสันนิษฐานความรับผิดชอบของตนได้เลย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า จากหลักการที่ว่าข้อสันนิษฐานทางอาญามีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในเนื้อตัวร่างกายของจำเลย เพราะทำให้จำเลยเสี่ยงที่จะต้องถูกลงโทษหรือ ได้รับโทษหนักขึ้น การกำหนดข้อสันนิษฐานทางอาญา จึงมีอาจะกระทำได้เพียงเพื่อสนองความต้องการของฝ่ายบริหารเพียงอย่างเดียวได้ หากแต่จะต้องคำนึงถึงความชอบธรรมแก่จำเลยในการกำหนดข้อสันนิษฐานนั้นด้วย โดยการบัญญัติข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติก็ควรที่จะต้องคำนึงด้วยว่าข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานกับข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากยิ่งถ้าข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขการสันนิษฐานกับข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานมีความสัมพันธ์กันน้อยเพียงใด โอกาสที่คนบริสุทธิ์จะถูกลงโทษก็ย่อมจะมีมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงพอที่จะสรุปได้ว่า ข้อสันนิษฐานตามพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขีหรือผู้ขี่หรือควบคุมสัตว์หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิด” นั้น จึงขัดต่อหลักกฎหมายสากลและขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อันเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1) การที่พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง บัญญัติให้ถือว่าผู้ขับขีหรือผู้ควบคุมสัตว์ซึ่งไม่แสดงตนนั้นเป็นผู้กระทำความผิดเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายอาญาและรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด...” นั่นคือ ก่อนที่จะมีคำพิพากษาของศาลว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจะถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

2) ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสองนั้น ขัดต่อบทบัญญัติที่ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้” นั่นคือบุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาก็ต่อเมื่อเขาได้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด การที่บุคคลจะต้องมารับผิดทางอาญาเนื่องจากข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบจึงไม่ถูกต้องและขัดต่อรัฐธรรมนูญ

3) บทบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสองยังเป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งวางหลักไว้ว่า

(1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผยซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

(2) จะถือว่าบุคคลใดๆ มีความผิดในทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ซึ่งมีจัดว่าเป็นความผิดทางอาชญากรรมตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะได้กระทำการนั้นขึ้นไม่ได้ และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดในทางอาญานั้นไม่ได้

รวมทั้งผลจากข้อสันนิษฐานดังกล่าวที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการยึดรถยนต์คันดังกล่าวยังเป็น การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยไม่มีความจำเป็นและไม่เป็นการสมควรแก่เหตุ อีกทั้ง การสันนิษฐานให้บุคคลต้องรับผิดทางอาญา เพียงเพราะเหตุที่ว่าเขาได้หลบหนีหรือไม่แสดงตน จะเห็นได้ว่า ไม่เป็นการแน่นอนเสมอไปว่าผู้ที่หลบหนีหรือไม่แสดงตนจะต้องเป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากบุคคล ดังกล่าวอาจจะมีเหตุผลจำเป็นซึ่งทำให้ไม่อาจแสดงตนตามเวลาและสถานที่ที่กฎหมายกำหนดได้ แม้ว่า รัฐจะยอมให้มีการบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดของบุคคลไว้ในกฎหมายได้ แต่อย่างไรก็ตาม การ บัญญัติข้อสันนิษฐานก็มีใช้ว่ารัฐจะบัญญัติอย่างไรก็ได้ เนื่องจากยิ่งข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของการ สันนิษฐานกับข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีความสัมพันธ์กันน้อยเพียงใด ก็ยิ่งส่งผลให้สิทธิเสรีภาพทั้งในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของคนบริสุทธิ์จะต้องถูกละเมิดมากยิ่งขึ้น เท่านั้น แม้ว่าการบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ มาตรา 78 วรรคสอง จะบัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม ทั้งผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ รวมทั้งเป็น การบรรเทาภาระของเจ้าพนักงาน แต่อย่างไรก็ตามสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ต้องได้รับการ ค้ำคองจากรัฐด้วยเช่นกัน

3. การตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย

เหตุที่กฎหมายได้บัญญัติให้ผู้ขับขี่ซึ่งได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น จะต้องหยุดรถให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ พร้อมทั้งแสดงตนและแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ที่อยู่ ใกล้เคียง ซึ่งหากผู้ขับขี่ฝ่าฝืนไม่แสดงตนหรือได้หลบไป ไม่ว่าจะด้วยเหตุใด และไม่มาแสดงตนภายใน หกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ กฎหมายให้ถือว่ารถคันดังกล่าวนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด และให้ตกเป็นของรัฐ เนื่องมาจากบทบัญญัติดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหลบหนี และเพื่อให้ผู้ได้รับบาดเจ็บได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที อีกทั้ง รัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี โดยอาศัยบทบัญญัติของกฎหมาย เป็นบทบังคับ เนื่องจากหากเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถเกรงว่ารถยนต์ของตนจะตกเป็นของแผ่นดินยอม พยายามที่จะหาข้อมูลของผู้ขับขี่มาแจ้งแก่เจ้าพนักงาน โดยเฉพาะกรณีที่เจ้าของของรถเป็นนายจ้างของ ผู้ขับขี่รถยนต์คันก่อเหตุ ก็ย่อมจะต้องมีข้อมูลประวัติซึ่งสามารถใช้ในการติดตามตัวของผู้กระทำความผิด ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เจ้าพนักงานในการติดตามตัวผู้ขับขี่ที่หลบหนีมาดำเนินคดีได้ แต่อย่างไรก็ตาม

บทบัญญัติดังกล่าวก็มีลักษณะเป็นการแทรกแซงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งมีประเด็นที่จะต้องพิจารณา ดังนี้

3.1 กรณีที่ถือว่าเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ

กรณีตามมาตรา 78 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจรรยาบรรณฯ นั้นเป็นกรณีการตกเป็นของรัฐโดยผลของกฎหมาย ซึ่งตามมาตรา 78 วรรคสองดังกล่าว ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารายนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายถือเป็นหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์คันก่อเหตุไม่อยู่ในบังคับที่จะพิสูจน์ใดๆ อีกต่อไป ทั้งยังพ้นจากการสิทธิเรียกร้องทรัพย์สินนั้นคืน เนื่องจากเจ้าของเดิมยอมหลุดพ้นจากสิทธิแห่งทรัพย์สินนั้นโดยผลของกฎหมาย ซึ่งแตกต่างจากการตกเป็นของรัฐโดยผลของคำพิพากษาของศาล ที่มีใช้การตกเป็นของรัฐโดยเด็ดขาด แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เจ้าของที่แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดสามารถที่จะมาร้องขอทรัพย์สินนั้นคืนได้ภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ตามมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทบัญญัติตามมาตรา 78 วรรคสองนี้ เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการตัดสิทธิหรือจำกัดสิทธิของเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งโดยหลักการตามรัฐธรรมนูญแล้วนั้นสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครอง การตัดสิทธิหรือจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้และรัฐจะทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น ดังนั้น หากพิจารณาบทบัญญัติตามมาตรา 78 วรรคสองแล้ว จะเห็นได้ว่าข้อสันนิษฐานบทบัญญัติตามมาตรา 78 วรรคสองนั้นเป็นบทบัญญัติที่ค่อนข้างเด็ดขาด การที่กฎหมายบัญญัติให้ถือว่ารายนต์ที่เจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจยึดไว้ เนื่องจากผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตน และภายหลังจากนั้นในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถไม่มาแสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด และให้ตกเป็นของรัฐ บทบัญญัตินี้จึงเป็นบทบัญญัติที่ตัดกรรมสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลให้ตกเป็นของรัฐในทันทีโดยผลของข้อสันนิษฐานของกฎหมาย โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้งข้อสันนิษฐานดังกล่าวนั้นได้เลย หรือแม้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์จะมาแสดงตนภายหลังจากครบกำหนด 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ก็ไม่สามารถที่จะขอ

คืนรถยนต์คันดังกล่าวได้ เนื่องจากการตกเป็นของรัฐตามบทบัญญัติดังกล่าวนั้น เป็นการตกเป็นของรัฐโดยทันทีเมื่อครบตามเงื่อนไขและตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด¹³ นั่นเอง

ดังนั้น บทบัญญัติแห่งมาตรา 78 วรรคสองซึ่งให้ถือว่ารถคันนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด จึงเป็นบทบัญญัติที่ทำให้บุคคลเสียสิทธิความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลโดยผลของกฎหมาย ซึ่งมีระยะเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้องเอาหรือติดตามคืนค่อนข้างสั้น และผลของกฎหมายยังมีทำให้รถยนต์คันก่อเหตุที่เจ้าพนักงานได้ยึดไว้ในวันตกเป็นของรัฐทันทีเมื่อครบกำหนดตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นผลที่เด็ดขาดเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถไม่มีโอกาสในการโต้แย้งหรือคัดค้านได้เลย ต่างจากการตกเป็นของรัฐโดยผลแห่งคำพิพากษาของศาลที่สั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หากปรากฏภายหลังโดยคำเสนอขอของเจ้าของที่แท้จริงว่า เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงนั้นมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด ศาลก็จะสั่งให้คืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของที่แท้จริงไป ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตกเป็นของรัฐโดยผลแห่งคำพิพากษาของศาลจึงมิใช่การตกเป็นของรัฐโดยเด็ดขาด แต่อยู่ในเงื่อนไขที่เจ้าของที่แท้จริงจะต้องมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด ซึ่งสามารถที่จะร้องขอคืนได้ในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด ส่วนการตกเป็นของรัฐตามมาตรา 78 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งกฎหมายให้ถือว่ารถคันนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและตกเป็นของแผ่นดินโดยปราศจากข้อพิสูจน์ใดๆ อีกทั้ง พ้นจากการเรียกร้องเอาคืนจากผู้ใดทั้งสิ้น โดยข้อสันนิษฐานดังกล่าวมีลักษณะทำนองเดียวกันกับความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 869/2525¹⁴ เมื่อสุรราชของกลางถูกเจ้าพนักงานศุลกากรยึดไว้ในฐานะเป็นของไม่เสียภาษีศุลกากร ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม 2517 โจทก์เพิ่งเข้ามามอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2517 ต่อมาในภายหลัง จนกระทั่งศาลพิพากษาเรื่องโจทก์ติดอากรแสตมป์สุราไม่ครบถ้วนตาม

¹³ ปรากฏตามบันทึกกองคดีกรมตำรวจ กรณีตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ที่กำหนดการนับระยะเวลา 6 เดือน เพื่อให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถคันเกิดเหตุแสดงตนต่อเจ้าพนักงานนั้น กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่า ให้นับแต่วันเกิดเหตุ ไม่มีข้อความใดปรากฏให้เห็นแปลความหมาย หรือทำให้เห็นว่ามีเจตนารมณ์เป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ก็ปรากฏเป็นยุติว่า พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการแจ้งให้บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ศรีมิตร จำกัด เจ้าของรถได้ทราบและอยู่ในวิสัยที่สามารถจะแสดงตนติดต่อขอคืนรถได้ภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุอยู่แล้ว เมื่อปรากฏว่าบริษัทเจ้าของรถมาติดต่อขอคืนภายหลังจากกำหนดเวลาดังกล่าวเช่นนี้ โดยผลของมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ย่อมถือว่ารถคันเกิดเหตุเป็นรถที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและได้ตกเป็นของรัฐแล้ว ย่อมสามารถดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรถของกลางคันดังกล่าวได้ตามความเหมาะสมที่มีขั้นตอนและระเบียบที่ทางราชการกำหนดไว้ต่อไป

¹⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 869/2525

พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 แล้ว โจทก์จึงมาขอสุราของกลางคืน ซึ่งก็เป็นเวลาเกิน 30 วันนับแต่วันที่เจ้าพนักงานศุลกากรได้ยึดไว้แล้ว สุราของกลางจึงตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 24 วรรคสองไปแล้ว โจทก์จึงหาสิทธิฟ้องเรียกคืนไม่

ดังนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติให้ถือว่ารอดก่อนเหตุนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ เป็นการจำกัดหรืออุดรอนสิทธิเสรีภาพทางด้านทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) วิธีการและอำนาจในการยึดนั้น เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น จึงเป็นดุลยพินิจของเจ้าพนักงานในการจะยึดหรือไม่ยึดทรัพย์สินสิ่งใด โดยไม่ต้องมีการพิสูจน์หรือแสดงเหตุผลในการยึดแต่อย่างใด รวมทั้งไม่ได้มีการผ่านขั้นตอนแห่งกระบวนการในชั้นศาลแต่อย่างใดเลย ดังนั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาการยึดทรัพย์สินโดยไม่ถูกต้อง เช่น การที่เจ้าพนักงานยึดรถยนต์ไว้ แม้ผู้ขับขี่มิได้มีหน้าที่ในการแสดงตนต่อเจ้าพนักงาน ดังปรากฏตามคำพิพากษาฎีกาที่ 4405/2531¹⁵ อีกทั้งการยึดรถยนต์ของกลางตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 นั้นเป็นการที่เจ้าพนักงานใช้อำนาจทางปกครองในการยึดรถยนต์ของกลางเพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐาน มิใช่การยึดไว้เพื่ออริบถโดยพิจารณาได้จากเหตุผลสองประการคือ

ประการแรก พิจารณาด้านกฎหมายที่ให้อำนาจ พระราชบัญญัติจรรยาทางบกฯ มาตรา 78 ได้ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการยึดรถยนต์ของกลางไว้สองกรณีคือ ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่ อำนาจในการยึดดังกล่าวนี้มีเจตนารมณ์ทั้งการยึดไว้เพื่อทราบข้อเท็จจริงในความเสียหายที่เกิดขึ้น และเพื่อตรวจสอบว่าผู้ใดเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์ของกลาง และยึดไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐาน เนื่องจากรถยนต์มิใช่ทรัพย์สินที่มีความผิดในตัวของมันเอง และ มิใช่ทรัพย์สินที่ใช้หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรง

ประการที่สอง พิจารณาด้านลักษณะการใช้อำนาจ ซึ่งพระราชบัญญัติจรรยาทางบกฯ มาตรา 78 มุ่งที่จะคุ้มครองความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมโดยรวม แต่อย่างไรก็ตามการยึดของกลางจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและเหมาะสม เนื่องจากการยึดทรัพย์สินเป็นการกระทำที่เป็นการตัด

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 4405/2531 แม้พระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 บัญญัติว่า ผู้ขับขี่ในทางซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ไม่ว่าจะมีความผิดของผู้ขับขี่หรือไม่ก็ตาม แต่ผู้ขับขี่ที่เจตนาว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายและต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว จะต้องเป็นผู้ขับขี่ที่กำลังแล่นอยู่หาใช้กรณีผู้ขับขี่ที่จอดรออยู่หรือหยุดอยู่ไม่

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของประชาชน รวมทั้งเป็นการรื้อถอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การยึดทรัพย์จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจนจึงจะสามารถกระทำได้

2) บทบัญญัติตามมาตรา 78 วรรคสองนั้น ไม่มีข้อความใดที่ชี้ให้เห็นว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์คันที่ก่อเหตุจะมีโอกาสล่วงรู้ถึงการที่เจ้าพนักงานได้ยึดรถยนต์คันดังกล่าวไว้ อีกทั้ง ไม่มีบทบังคับของกฎหมายไว้เลยว่าเจ้าพนักงานจะต้องทำการแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบว่ารารถยนต์ดังกล่าวได้ถูกยึดไว้โดยเจ้าพนักงาน แม้จะมีการนำเอาหลักเกณฑ์ในการประกาศหาตัวเจ้าของรถซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีมาใช้ในการติดตามหาตัวเจ้าของรถยนต์ที่แท้จริง¹⁶ แต่ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีก็ได้กำหนดไว้เพียงว่า ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการประกาศหาตัวเจ้าของรถเท่านั้น ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องทำการแจ้งไปยังเจ้าของหรือผู้ครอบครองเมื่อใด รวมทั้งมิได้กำหนดวิธีการในการประกาศดังกล่าวไว้ด้วย นอกจากนี้ ประมวล

¹⁶ระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับรถของกลาง พ.ศ. 2532 ประกาศ ณ วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2532 ลักษณะ 15 ของกลางและของส่วนตัวผู้ต้องหา ฯลฯ บทที่ 9 การปฏิบัติเกี่ยวกับรถของกลางบัญญัติไว้ดังนี้

ข้อ 3. การจะใช้อำนาจยึดรถของกลางไม่ว่าในกรณีใด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องคำนึงด้วยว่ามีกฎหมายให้อำนาจที่จะยึดไว้เป็นของกลางได้เพียงใดหรือไม่ ในกรณีที่มีการโต้แย้งกรรมสิทธิ์รถของกลางเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ควรยึดรถของกลางไว้ แต่ให้แนะนำคู่กรณีไปดำเนินการฟ้องร้องกันเองทางศาล สำหรับรถของกลางนั้นให้พนักงานสอบสวนบันทึกรายงานประจำวันด้วย

กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ยึดรถของกลางไว้แล้ว ให้ผู้ยึดหรือผู้จับกุมรีบนำรถดังกล่าวส่งพนักงานสอบสวนโดยด่วน หากนำส่งล่าช้าให้บันทึกเหตุผลในการนำส่งล่าช้าไว้ด้วย และให้พนักงานสอบสวนประกาศหาเจ้าของหรือผู้มีสิทธิเพื่อมาขอรับรถคืนต่อไป

ข้อ 6. ให้พนักงานสอบสวนและผู้นำส่งรถของกลางลงบันทึกในรายงานประจำวันให้ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับรถของกลาง อันจะเป็นเหตุให้เจ้าของ หรือผู้มีสิทธิจะรับรถของกลางคืนนั้น ทราบว่าเป็นรถของตนและสามารถพิสูจน์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 วรรคสอง

ฯลฯ

ฯลฯ

ข้อ 7. ในระหว่างดำเนินการตามข้อ 3. ข้อ 4. ข้อ 5 และ ข้อ 6 ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนหาผู้เป็นเจ้าของหรือที่มาของรถโดยมิชักช้า และดำเนินการดังต่อไปนี้

7.1 ตรวจสอบแผ่นป้ายทะเบียนรถ

7.2 ตรวจสอบใบคู่มือจดทะเบียนรถ

7.3 ตรวจสอบวงกลมแดงการเสียภาษีประจำปี

7.4 สอบถามไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจ ว่ามีการแจ้งหายที่ใดหรือไม่ ถ้ามีการแจ้งหายในท้องที่ของสถานีตำรวจใด ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบติดต่อกับท้องที่นั้นให้นำหลักฐานการแจ้งหายมาแสดงเพื่อขอรับรถหรือพิสูจน์ความเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้มีสิทธิเพื่อรับรถต่อไป

ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีก็ได้บัญญัติในลักษณะเป็นดุลยพินิจของเจ้าพนักงานในการที่จะดำเนินการติดตามหาตัวเจ้าของรถ โดยไม่ได้เป็นบทบังคับของกฎหมายให้เจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้นได้แสดงให้เห็นว่า เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถมิได้มีหลักประกันใดในการที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิของตน ทั้งในขั้นตอนการยึดและในขั้นตอนการประกาศหาเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถซึ่งมีสิทธิที่จะขอรับรถยนต์นั้นคืน โดยหากเจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจยึดไว้โดยไม่ถูกต้องแล้ว ต่อมาไม่มีผู้ใดมาแสดงตนจนครบระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ เช่นนี้แล้ว ผลก็คือรถยนต์ที่เจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจยึดไว้แม้โดยไม่ถูกต้องก็ตาม ก็จะต้องตกเป็นของรัฐทันทีตามผลของกฎหมาย โดยกรรมสิทธิ์ในรถยนต์นั้นก็จะโอนไปเป็นของแผ่นดินโดยอัตโนมัติ ผู้ที่เป็นเจ้าของก็ไม่สามารถที่จะมาขอทรัพย์สินนั้นคืนจากเจ้าพนักงานภายหลังจากครบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดได้ ดังนั้น การที่กฎหมายมิได้บัญญัติหลักเกณฑ์การดำเนินการทั้งขั้นตอนการยึดทรัพย์สินและในเรื่องการประกาศหาเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถให้มีความชัดเจนตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ย่อมส่งผลให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากการที่ต้องได้รับผลจากบทสันนิษฐานซึ่งให้ถือว่ารถคันนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด

3.2 กรณีความสัมพันธ์กันระหว่างโทษริบทรัพย์สินกับเจตนาในการกระทำความผิด

หลักสากลในเรื่องการริบทรัพย์สินนั้นมีอยู่ว่า เจ้าของแท้จริงแห่งทรัพย์สินที่เข้าข่ายต้องถูกริบนั้น จะต้องเป็นผู้กระทำความผิดเองโดยตรง หรือมีส่วนร่วมหรือได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดนั้น ซึ่งจากหลักการดังกล่าวการจะริบทรัพย์สินได้จะต้องแสดงถึงเจตนาในการกระทำความผิด “กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” (Acta exteriory indicant interiora secreta) ถ้าข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าเจ้าของแท้จริงมีส่วนร่วมรู้เห็นด้วยในการกระทำความผิดศาลก็จะสั่งริบมิได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด...” และ มาตรา 48 “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ...”¹⁷

โดยหลักทั่วไปบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำการโดยเจตนาเว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมาย

¹⁷เฉลิมชัย ศรีเลิศชัยพาณิชย์ , “ความรับผิดและโทษในทางอาญาตามกฎหมายศุลกากร” *อุบลพาหน* ปีที่ 30 เล่มที่ 2 (มี.ค.-เม.ย. 26) : 8

บัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำการโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบแม้จะได้กระทำโดยไม่เจตนา” ส่วนการกระทำความผิดในคดีจราจรทางบกนั้น โดยหลักเป็นการกระทำความผิดที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อขาดความระมัดระวังของผู้กระทำความผิด มิใช่เป็นการกระทำความผิดโดยเจตนาโดยตรง และโดยสภาพของรถยนต์ก็มีใช้ทรัพย์สินอันตรายซึ่งจะต้องถูกริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด ทั้งกรณีที่กฎหมายได้บัญญัติให้สามารถใช้ดุลยพินิจในการริบได้นั้น จะต้องปรากฏว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด โดยคำว่า “ได้ใช้” ในทางอาญานั้น หมายถึง ได้ใช้โดยเจตนา ดังนั้น ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดโดยประมาทจะริบไม่ได้¹⁸ ฉะนั้นของกลางในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จึงไม่อาจถือว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งเป็นเหตุให้สามารถริบของกลางดังกล่าวได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 และ มาตรา 33 ฉะนั้น เจตนารมณ์ในเบื้องต้นของการยึดรถยนต์ของกลางไว้ตามมาตรา 78 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จึงมิใช่เป็นการยึดไว้เพื่อริบ แต่เป็นการยึดไว้เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบในการพิจารณาคดี หรือยึดไว้เพื่อคืนให้แก่เจ้าของที่แท้จริงต่อไป การที่พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 บัญญัติให้รถยนต์ซึ่งเจ้าพนักงานได้ใช้อ่านายึดไว้เนื่องจากผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตนจนเลยระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด จึงไม่สอดคล้องกับหลักการทั่วไปของกฎหมายอาญา ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ทรัพย์สินซึ่งจะถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด จะต้องเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดโดยเจตนาเท่านั้น หากเป็นการกระทำความผิดโดยประมาท ทรัพย์สินนั้นก็จะมีใช้ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

อีกทั้ง ในบางกรณีเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถก็อาจจะมีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วย เช่น ผู้ให้เช่าซื้อรถ หรือ รถยนต์นั้นได้ถูกผู้อื่นลักไป เป็นต้น ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถก็อาจจะไม่ทราบเหตุที่ต้องมาแสดงตน ทำให้ไม่ได้มาแสดงตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหากพิจารณาจากมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่น ซึ่งมีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ศาลก็จะไม่สั่งริบ เนื่องจากตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้น เป็นการพิจารณาจากการใช้ประโยชน์จากตัวทรัพย์สิน ดังนั้น จึงมีข้อยกเว้นว่า ถ้าไปเอาทรัพย์สินของผู้อื่นที่เขามิได้

¹⁸ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 195.

รู้เห็นเป็นใจด้วยมาใช้ในการกระทำความผิดก็จะจับไม่ได้ เพราะความผิดมิได้อยู่ที่ตัวทรัพย์สินนั้น¹⁹ เมื่อเป็นการกระทำโดยประมาท จึงไม่ควรถือว่าผู้ซบซีได้นำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิด ฉะนั้น เมื่อของกลางมิใช่ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมิใช่เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิดแล้ว จึงไม่ต้องด้วยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32,33 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 แต่อย่างใด รัฐจึงไม่อาจริบหรือให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้ เพราะหากมีการริบหรือบัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เท่ากับเป็นการลงโทษเจ้าของทรัพย์สินทั้งที่เขามีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดแต่อย่างใด โดยจะเห็นได้จากในคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ ต.3/2494 ลงวันที่ 29 มกราคม 2494 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า มาตรา 13 ทวิ (1) แห่งพระราชบัญญัติตรวจและห้ามกักกันชาว พ.ศ. 2489 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันชาว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2489 มาตรา 6 ที่บัญญัติให้ริบพาหนะใดๆ ที่ใช้ในการบรรทุกผู้โดยสาร โดยมีต้องคำนึ่งว่าเป็นของบุคคลใด และเจ้าของจะรู้เห็นในการกระทำผิดนั้นด้วยหรือไม่ ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าเฉพาะบทบัญญัติที่ให้ริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วยนั้น เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจากการริบทรัพย์สินนั้นเป็นโทษอาญาเมื่อมีการนำเอาพาหนะของบุคคลภายนอกไปบรรทุกของต้องห้ามโดยที่เจ้าของมิได้รู้เห็นด้วยนั้น มิได้มีบทกฎหมายใดบัญญัติเป็นความผิด จึงไม่สามารถลงโทษบุคคลภายนอกผู้นั้นได้ ซึ่งคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้จึงเป็นแนวบรรทัดฐานต่อๆ กันมาว่าการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามนั้นไม่สามารถกระทำได้ เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินอันตรรายอันเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด ซึ่งมีบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 ให้อำนาจในการริบได้ในทุกกรณี หรือในบางกรณีที่กฎหมายมิได้บัญญัติโดยแจ้งชัดว่าให้ริบโดยไม่คำนึงว่าเป็นของผู้ใด ศาลก็จะตีความโดยจำกัดขอบเขตเพื่อมิให้เป็นการล่วงละเมิดสิทธิของประชาชนมากเกินไป ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 947/2504 ซึ่งตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ มาตรา 74 ทวิ ได้บัญญัติไว้ว่า “ให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่” โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่ากฎหมายดังกล่าวนี้ไม่มีข้อความอย่างใดเป็นพิเศษให้ริบโดยไม่คำนึงว่าเป็นของบุคคลใดและเจ้าของจะรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วยหรือไม่ ดังนั้น แม้ว่าบทบัญญัติในส่วนดังกล่าวจะบัญญัติให้ริบทรัพย์สินโดยไม่คำนึงว่าถูกลงโทษหรือไม่ แต่เมื่อศาลตีความว่าไม่สามารถที่จะริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีรู้เห็นเป็นใจด้วยได้ บทบัญญัติดังกล่าวจึงใช้บังคับได้ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ถ้าเจ้าของทรัพย์สินมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยกับการกระทำความผิดของจำเลย หากเจ้าของที่แท้จริงมาขอทรัพย์สินนั้นคืนศาลก็ต้องคืนทรัพย์สินนั้นไป

ดังนั้น การที่ พระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง บัญญัติให้ถือว่ารถคันก่อเหตุเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ จึงไม่สอดคล้อง

¹⁹ ทีวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญาหลักและปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม), หน้า 38

กับหลักการริบทรัพย์ตามหลักการทั่วไปของกฎหมายอาญา โดยเฉพาะเมื่อหลักกฎหมายอาญาของไทย ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 18 กำหนดให้การริบทรัพย์เป็นโทษด้วยแล้ว การจะลงโทษบุคคลใดก็จะต้อง ปรากฏว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ การลงโทษผู้ซึ่งมิได้กระทำความผิดย่อม ขัดกับหลัก Nulla Poena Sine Lege หรือ Principle of legality แม้การบัญญัติโทษในกฎหมายเฉพาะ ก็ย่อมหมายถึงการบังคับใช้โทษนั้นต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายฉบับนั้น อันเป็นการยกเว้น หลักทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติโดยเฉพาะนี้จะต้องไม่ขัดต่อหลักทั่วไปแห่งรัฐธรรมนูญที่ บัญญัติเอาไว้ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายในขณะนั้น บัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษสำหรับความผิดดังกล่าวไว้” ทั้งนี้ แม้ว่าการบัญญัติให้ทรัพย์ ของกลางตกเป็นของรัฐนั้น จะเป็นการปรากฏกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเจ้าของทรัพย์โดยอาศัยอำนาจของ กฎหมาย แต่หลักเกณฑ์ที่ใช้กำหนดเงื่อนไขอันเป็นการให้ทรัพย์ของกลางตกเป็นของรัฐดังกล่าว ยังมีความ ไม่เหมาะสม เนื่องจากมีการกำหนดเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด ทำให้หากเลยกำหนดระยะเวลาที่กฎหมาย กำหนดแล้ว เจ้าของหรือผู้มีสิทธิครอบครองรถยนต์คันก่อเหตุไม่สามารถโต้แย้งเพื่อหักล้างข้อสันนิษฐาน ได้เลย อีกทั้ง เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์คันก่อเหตุ ก็อาจจะมีผู้กระทำความผิดก็ได้ ดังนั้น หากรถของ กลางตกเป็นของรัฐจึงไม่เป็นธรรมกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด ดังกล่าว และอาจจะเป็นการริบทรัพย์ของบุคคลที่สามซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดได้ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

1. บทสรุป

พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มีลักษณะเป็นกฎหมายเทคนิค กล่าวคือ กฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อเหตุผลในทางศีลธรรม แต่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จึงได้มีการกำหนดสภาพบังคับในทางกฎหมายเอาไว้ในพระราชบัญญัตินี้ โดยได้นำเอาโทษยึดทรัพย์และริบทรัพย์ซึ่งเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งมากำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกันการกำหนดโทษดังกล่าวถือเป็นการจำกัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้ ดังจะเห็นได้จากมาตรา 48 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยในการใช้อำนาจยึดและริบของกลางในคดีอาญานั้น เป็นไปตามมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 ซึ่งถือเป็นการใช้อำนาจรัฐเข้าไปจำกัดสิทธิการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของปัจเจกชน เมื่อกฎหมายได้ให้อำนาจในการดำเนินการดังกล่าวไว้ การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานจึงต้องกระทำการภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย อีกทั้ง พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องคำนึงถึงหลักการมีกรรมสิทธิ์ของปัจเจกชนที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ โดยการจำกัดสิทธิดังกล่าวจะกระทำได้ภายใต้กฎหมายที่ให้อำนาจไว้เท่านั้น นอกจากนี้ การใช้อำนาจตามกฎหมายดังกล่าวยังต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่ตามกฎหมายกำหนด และต้องกระทำเท่าที่จำเป็น โดยต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 ที่มุ่งคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นสำคัญ และต้องกระทบกระเทือนต่อสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชนให้น้อยที่สุด อีกทั้ง ยังต้องพิจารณาอีกว่า หากมีการใช้อำนาจตามลำดับข้างต้นจนครบถ้วนแล้ว แต่ปรากฏว่ายังมีทางเลือกในการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่อีกหลายประการ กรณีเช่นนี้จะต้องมีการชั่งน้ำหนักหรือประโยชน์ให้ได้เสียก่อนว่าทางเลือกใดมีผลดีมากกว่ากัน และจะต้องเลือกใช้วิธีการที่กระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชนน้อยที่สุด ซึ่งลักษณะของการใช้อำนาจที่กล่าวมานี้ เป็นหลักการทั่วไปที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 29 วรรคแรก ดังนั้น การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการจัดการของกลางตาม มาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 ย่อมต้องเป็นไปตามหลักการใช้อำนาจตามที่กล่าวมาข้างต้น

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การยึดและวิรยยนต์ของกลางไว้ดังนี้

มาตรา 78 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “ผู้ขับขี่หรือขี่ หรือควบคุมสัตว์ในทางซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะมีความผิดของผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์หรือไม่ก็ตาม ต้องหยุดรถ หรือสัตว์ และให้ความช่วยเหลือตามสมควร และพร้อมทั้งแสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที กับต้องแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล และที่อยู่ของตน และหมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย”

วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่า เป็นผู้กระทำความผิดและให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันที่ผู้ขับขี่หลบหนี หรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ขับขี่จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิด และให้ตกเป็นของรัฐ”

หากพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ได้บัญญัติขึ้นโดยเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นสำคัญ คือ หากผู้ขับขี่หรือรถยนต์เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคลและทรัพย์สินของบุคคลแล้ว ไม่ว่าจะเหตุนั้นจะเกิดจากความผิดของผู้ขับขี่หรือไม่ก็ตาม ผู้ขับขี่ก็มีหน้าที่ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงโดยทันที ซึ่งมาตรา 78 วรรคแรกแห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 นี้ มีเนื้อหาใกล้เคียงกับบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 ที่บัญญัติไว้เดิมก่อนที่จะมีการแก้ไข ส่วนมาตรา 78 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 นั้น เป็นการบัญญัติขึ้นเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ซึ่งได้มีการวางหลักเกณฑ์สำหรับกรณีผู้ขับขี่ หรือผู้ขี่ หรือควบคุมสัตว์ หลบหนีไปหรือไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่เกิดเหตุ ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด และให้เจ้าพนักงานมีอำนาจในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุไว้ได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือได้ตัวผู้ขับขี่มา โดยการบัญญัติเอาไว้ดังกล่าวก็เพื่อต้องการเร่งรัดให้เจ้าของรถติดตามเอาตัวผู้ขับขี่มาแสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อจะได้นำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีต่อไป ทั้งนี้ เพราะเจ้าของรถหรือผู้ครอบครองรถยนต์ย่อมจะเกรงกลัวว่ารถของตนจะตกเป็นของรัฐ เนื่องจากมาตรา 78 วรรคสองได้มีการกำหนดให้รถยนต์คันก่อเหตุจะต้องตกเป็นของรัฐหากว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถยนต์ดังกล่าวไม่มาแสดงตัวภายใน 6 เดือน จึงต้องรีบดำเนินการติดตามหาตัวผู้ขับขี่รถคันก่อเหตุให้มารับโทษ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิเคราะห์ในบทต่างๆ ที่ผ่านมาจะเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 78 นั้นได้บัญญัติขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นแล้ว ผู้เสียหายหรือ

ผู้ได้รับบาดเจ็บควรจะต้องได้รับการปฐมพยาบาล หรือการช่วยเหลือตามสมควร เพื่อช่วยบรรเทาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้ รวมทั้งเป็นการลดภาระของเจ้าพนักงานในการติดตามหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยรัฐมองว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถควรจะต้องเป็นผู้ที่นำตัวผู้ขับขี่มาแสดงต่อเจ้าหน้าที่ หรือแจ้งหรือไม่ปกปิดเบาะแสแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า แม้ว่าการสันนิษฐานให้ผู้ขับขี่เป็นผู้กระทำความผิดและให้เจ้าพนักงานมีอำนาจในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุเนื่องด้วยกรณีที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตนต่อเจ้าพนักงาน จะเป็นมาตรการที่จะทำให้ผู้ขับขี่มีความเกรงกลัว เพื่อที่เมื่อเกิดเหตุขึ้นแล้วผู้ขับขี่จะได้ไม่หลบหนี พร้อมทั้งจะได้ทำการช่วยเหลือผู้เสียหายตามสมควร ซึ่งจะต้องตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย แต่การที่รัฐบัญญัติกฎหมายในลักษณะดังกล่าวนั้น กลับเป็นการเพิ่มภาระให้กับเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถคันก่อเหตุ ทั้งที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถอาจจะมีได้ทราบถึงเหตุในการกระทำความผิดนั้นเลย อีกทั้ง ยังเป็นการล่อลวงละเมิดหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งเป็นหลักการที่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหลักการว่า การที่รัฐจะจำกัดสิทธิการใช้ทรัพย์สินของประชาชนนั้น รัฐจะต้องมีเหตุจำเป็นอันสมควรโดยจะต้องมุ่งประโยชน์ของสาธารณชนเป็นสำคัญ แต่สำหรับมาตรา 78 วรรคสองนั้น จะเห็นได้ว่าไม่มีเหตุจำเป็นอันใดเลยที่รัฐจะต้องนำมาตรการการยึดและการให้ของกลางตกเป็นของรัฐมาใช้ในกรณีดังกล่าว อีกทั้งบทบัญญัติดังกล่าวยังขาดหลักเกณฑ์ในการกำหนดเงื่อนไขในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุ อันส่งผลให้เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องมักใช้อำนาจในการยึดรถยนต์ในทุกรณที่เกิ่อุบัติเหตุที่ผู้ขับขี่มีได้มาแสดงตนในที่เกิดโดยทันที ทั้งที่ในบางครั้งเหตุดังกล่าวอาจไม่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด เช่น กรณีที่ไม่ใช่การขับรถในทาง หรือกรณีที่ผู้ขับขี่ได้นำตัวผู้ได้รับบาดเจ็บไปส่งโรงพยาบาล หรือมีเหตุอื่นใดอันทำให้ไม่สามารถมาแสดงตนได้ในทันที อีกทั้ง หากเจ้าพนักงานต้องการให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถให้เบาะแสเกี่ยวกับตัวผู้ขับขี่ หรือหากเจ้าพนักงานต้องการพยานหลักฐานอื่นใด เจ้าพนักงานก็มีอำนาจในการออกหมายเรียกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้อยู่แล้ว นอกจากนี้กรณีที่บัญญัติให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องมาแสดงตัวภายใน 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ นั้น กลับไม่มีหลักเกณฑ์กำหนดหน้าที่หรือวิธีการของเจ้าพนักงานที่จะต้องแจ้งการยึดรถยนต์คันก่อเหตุไปยังผู้ขับขี่หรือผู้ครอบครองที่ทราบเพื่อมาแสดงตัวขอรับรถคืนเลย แต่กลับบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่จะต้องมาแสดงตนภายในระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด ประกอบกับหากพิจารณาจากวัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายและความร้ายแรงแห่งความผิดแล้วจะเห็นได้ว่า ความผิดตามมาตรา 78 นั้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำความผิดโดยประมาท ดังนั้น การบัญญัติให้รถยนต์คันก่อเหตุซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถมิได้มาแสดงตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดต้องตกเป็นของรัฐ จึงดูเหมือนว่าจะเป็นผลร้ายแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถซึ่งมีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถแสดงตนต่อเจ้าพนักงานโดยทันที หรือมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดมากจนเกินไป

ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า กรณีที่พระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 บัญญัติให้รถยนต์ของกลางตกเป็นของรัฐโดยอาศัยเพียงเหตุปัจจัยตามที่กล่าวมานั้น ถือเป็นการพรากรกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเจ้าของทรัพย์สินโดยมีเงื่อนไขอันไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์ในการสันนิษฐานให้ผู้ขับขี่ที่หลบหนีหรือไม่แสดงตนเป็นผู้กระทำความผิด และการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการยึดรถยนต์คันก่อเหตุ รวมถึงการกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องมาแสดงตนภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ทั้งที่การยึดรถยนต์ของกลางนั้นเป็นการจำกัดการใช้ทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งควรที่จะต้องมีความชัดเจนและควรจะใช้ในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น รวมทั้งกรณีการกำหนดระยะเวลาให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องมาแสดงตนภายใน 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามก็จะถือว่ารถยนต์ดังกล่าวเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็นของรัฐนั้น การบัญญัติดังกล่าวก็ถือเป็นพรากรกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลไป ทั้งที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถคันก่อเหตุ นั้นอาจมิได้มีเจตนาที่จะไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิใช่ผู้กระทำความผิด หรือมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดก็ได้ ดังนั้น หากรถของกลางตกเป็นของรัฐจึงไม่เป็นธรรมกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถของกลาง และเป็น การล่วงละเมิดหลักกรรมสิทธิ์ของบุคคล ซึ่งเป็นหลักการที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยด้วยเช่นเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงปัญหาการยึดรถยนต์ของกลางในคดีจราจรตามมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 นอกจากจะมีปัญหาเกี่ยวกับการยึดรถยนต์ของกลางอันเป็นการจำกัดการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของบุคคลมากเกินไป ซึ่งเป็นสาระสำคัญของประชาชนที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องตามกฎหมายดังกล่าวด้วย ดังนั้น จึงควรจะได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักกรรมสิทธิ์อันหลักการตามรัฐธรรมนูญ และหลักกฎหมายอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน รวมถึงเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างเหมาะสมและได้สัดส่วนมากที่สุด จึงสมควรมีการแก้ไขปรับปรุงในเรื่องดังต่อไปนี้

1) บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติจรรยาทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสองในส่วนที่เกี่ยวกับหลักการยึดและการคืนรถยนต์ของกลางนั้น ยังไม่ชัดเจนและสมบูรณ์เพียงพอ ทำให้ในบางครั้งเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจในการตีความบทบัญญัติดังกล่าวอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งตามหลักทั่วไปของกฎหมายอาญานั้น การตีความกฎหมายที่เป็นโทษแก่ผู้เสียหายหรือจำเลยนั้น จะต้องตีความอย่างจำกัดและ

เครื่องคิด ผู้บังคับใช้กฎหมายจะตีความขยายอำนาจของเจ้าพนักงาน จนกระทั่งไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิของประชาชนนั้นเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องการยึดทรัพย์สินนั้นมึลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของประชาชนนั้นเป็นหลักเกณฑ์ที่จะต้องได้รับการคุ้มครองโดยรัฐ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดขอบเขตในการยึดรถยนต์ของกลางไว้ด้วยว่า การยึดรถยนต์ของกลางนั้นจะต้องมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างเพียงพอ หากไม่มีความจำเป็นอย่างเพียงพอแล้ว เจ้าพนักงานก็ไม่ควรใช้อำนาจในการยึดรถยนต์ของกลางดังกล่าวไว้ ส่วนหลักเกณฑ์ในการคืนรถยนต์ของกลางนั้น เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการยึดของกลางเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี มิใช่เป็นการยึดเพื่อริบ ดังนั้น เมื่อของกลางดังกล่าวไม่มีความจำเป็นในทางคดี หรือเจ้าพนักงานได้รวบรวมพยานหลักฐานในทางคดีเรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานก็ควรมีหน้าที่ที่จะต้องส่งคืนของกลางนั้นให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ซึ่งได้มายื่นคำร้องขอคืนของกลางนั้น

2) ในส่วนของแนวทางปฏิบัติในการยึดรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง และ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ซึ่งมีได้มีการบัญญัติถึงแนวทางการใช้ดุลยพินิจในการยึด ขั้นตอนการยึด รวมถึงวิธีการยึดรถยนต์ของกลางเอาไว้ ทำให้ในบางกรณีอาจเกิดปัญหาที่ว่าเจ้าพนักงานได้ทำการยึดรถยนต์ของกลางไว้ทั้งที่ไม่เข้าตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ตามมาตรา 78 วรรคสอง ดังนั้น จึงควรมีการวางระเบียบปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ถือปฏิบัติ มิใช่ปล่อยให้เป็นการดุลยพินิจของเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่เองโดยลำพังดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าข้อกำหนดระเบียบปฏิบัติดังกล่าว นอกจากจะเป็นการป้องกันมิให้มีการใช้ดุลยพินิจที่ผิดพลาดและไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันแล้ว ยังเป็นการป้องกันมิให้มีการใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบได้อีกด้วย

3) เมื่อเจ้าพนักงานได้ใช้อำนาจในการยึดรถยนต์ของกลางมาแล้ว บทบัญญัติดังกล่าวก็มิได้มีหลักเกณฑ์หรือแนวทางให้แก่ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการติดตามหาตัวเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถเป็นแต่เพียงดุลยพินิจของเจ้าพนักงานเท่านั้นที่จะต้องกระทำอย่างใดกับรถของกลางบ้าง ดังนั้น เพื่อประโยชน์ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถดังกล่าว จึงควรมีการวางระเบียบปฏิบัติในเรื่องการประกาศหาเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถให้ชัดเจน ซึ่งในเรื่องการประกาศหาผู้มีสิทธิรับรถของกลางคืนนั้น ควรกำหนดไว้ว่า เมื่อพนักงานสอบสวนได้ยึดรถของกลางไว้แล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะต้องจัดทำบันทึกเกี่ยวกับรายละเอียดของรถของกลางนั้นไว้ จากนั้นให้ดำเนินการประกาศหาผู้มีสิทธิรับรถของกลางให้มาแสดงตัวต่อพนักงานสอบสวนเพื่อขอรับรถของกลางโดยเร็ว การประกาศหาผู้มีสิทธิรับรถของกลางควรกระทำโดยการแจ้งทางไปรษณีย์ตอบรับ หรือปิดประกาศยังภูมิลำเนาหรือที่อยู่ปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนรถยนต์ หรือโดยการลงประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ที่แพร่หลายในชุมชนฉบับเดียวกันติดต่อกันไม่น้อยกว่า 3 วัน โดยวิธีการใด วิธีการหนึ่ง

4) วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสองนั้น คือ ต้องการลดภาระของเจ้าพนักงานและเพื่อเป็นการสะดวกที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ขณะเดียวกันการลงโทษยึดทรัพย์ผู้ขับขี่เนื่องจากเหตุที่ผู้ขับขี่หลบหนีหรือไม่แสดงตน รวมทั้งการ กำหนดระยะเวลาให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะต้องมาแสดงตนภายใน 6 เดือนนับแต่วันเกิดเหตุ หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถไม่มาแสดงตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ก็ให้ถือว่ารถยนต์ ดังกล่าวนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดและให้ตกเป็น ของรัฐ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะที่เคร่งครัดและเป็นการลงโทษเจ้าของหรือ ผู้ครอบครองรถทั้งที่บุคคลดังกล่าวอาจมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด ซึ่งสำหรับกรณีผู้ขับขี่ ผู้ขี่ หรือผู้ควบคุมสัตว์ได้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นและบุคคลนั้นได้หลบหนีหรือไม่ แสดงตนต่อเจ้าพนักงานในทันที ผู้ที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวนั้นก็จะต้องได้รับโทษตามพระราชบัญญัติ จราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 160 อยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องนำมาตราการการยึด และการให้รถยนต์ของกลางนั้นตกเป็นของรัฐมาใช้ในกรณีดังกล่าว โดยเฉพาะหากทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคล ที่สามซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดแล้ว ก็ต้องถือว่าบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติจราจร ทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่ล่วงละเมิดต่อหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของ ประชาชน ซึ่งได้รับการคุ้มครองตามที่มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญและตามหลักกฎหมายสากล ทั่วไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองวิชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. ประมวลระเบียบกรมตำรวจเกี่ยวกับคดีฉบับสมบูรณ์.

กรุงเทพมหานคร : วิศิษฎ์สรรจร (ฝ่ายการพิมพ์), 2545.

กุลพล พลวัน. สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์การพิมพ์, 2507.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2538.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. การรับทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด. วารสารนิติศาสตร์ 26,4 (2539) : 728-738

เข็มชัย ชูติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2536

เข็มชัย ชูติวงศ์. ความชอบธรรมในการกำหนดข้อสันนิษฐานกฎหมายในคดีอาญา. วารสารอัยการ, 12 (มีนาคม 2532) : 15-33

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546.

จตุรงค์ ฉินวิวัฒน์. ข้อสันนิษฐานในคดีอาญาอันเป็นโทษแก่จำเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526

จรัญ ภัคดีธนากุล, ศาลกับความเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐธรรมนูญ. ดุลพาน, 27 เล่ม 1 (2523) : 51-88

เจนวิทย์ นวลแสง. การดำเนินการกับทรัพย์สินในคดีอาญาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณียานพาหนะที่เป็นของกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546

จิตติ ติงศภัทย์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : กุญแจสยามการพิมพ์, 2525.

เฉลิมชัย ศรีเลิศชัยพาณิชย์. ความรับผิดและโทษทางอาญาตามกฎหมายศุลกากร. ดุลพาน, เล่มที่ 2 ปีที่ 30 (มี.ค.-เม.ษ. 2526) : 57-88

- ชัยเกษม นิตศิริ และ คณะ. ปัญหาถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522. บทบัญญัติ ตอน 3 (กันยายน 2541) : 117-123
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์. โทษริบทรัพย์สิน. วารสารนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2531) : 84 -103
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์. บทสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา, วารสารอัยการ ปีที่ 14 ฉบับที่ 161 (กรกฎาคม 2534) : 3 -10
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์. ข้อเสนอพื้นฐานตามกฎหมายในคดีอาญา. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ข้อเสนอพื้นฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา. คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : 1-9
- ณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. ขอบเขตการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ,บรรณารักษ์. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2547.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายอาญาหลักและปัญหา . พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 17 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548.
- ธรรมชัย แสงเสงี่ยม. บทบาทของพนักงานสอบสวนในของกลางคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535
- นัยนา เกิดวิชัย. คำอธิบายเรียงมาตราพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิตินัย, 2546 .
- บัญญัติ สุชีวะ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การศึกษาบริการ , 2515
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, บทสรุปงานวิจัย. หลักการใช้อำนาจขององค์กรที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. บทบัญญัติ เล่ม 61 ตอน 3 (กันยายน 2548) : 1-26
- ประมูล สุวรรณศร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทรัพย์.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณการ, 2545

- พรเพชร วิชิตชลชัย. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- พิพัฒน์ จักรางกูร. วิทยานิพนธ์ที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด. บทบัณฑิต เล่ม 28 ตอน 2 (2514) :377-393
- พิพัฒน์ จักรางกูร. การวิบัติทรัพย์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508.
- เพ็ญแข พรหมจินดา. สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลกับอำนาจการยึดและวิบัติทรัพย์ตามกฎหมายศุลกากร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- โกศิน พลกุล. รัฐธรรมนูญไทยกับหลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (2527) : 113 -118
- มานิตย์ จุมปา. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2547
- มานิต สิทธิผล. ปัญหาทางกฎหมายในการยึดและวิบัติของกลางในคดีป่าไม้. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- วรวจน์ วิสสุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.
- วงศ์ศิริ ศรีรัตน์. ความรับผิดทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคล. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536
- วันชัย ศรีนวลนัด. การใช้มาตรการทางอาญาลงโทษวิบัติทรัพย์ในคดียาเสพติด. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธ์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สิ้น อธิบายเรียงมาตรา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดือนตุลา, 2543
- ไว ภินโยดิลกชัย. ความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล. บทบัณฑิต เล่ม 35 ตอน 1 (2521) : 605-612
- ศราวดี พนัสขาว. การจรรยา : ปัญหาและการแก้ไข. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิวัฒนาการพิมพ์, 2525.
- สมพร พรหมหิตาธร. ของกลางในคดีพิเศษ. วารสารอัยการ ปีที่ 17 ฉบับ 192 (กุมภาพันธ์ 2537) : 25-46

สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มิตรสยาม, 2514.

สุเทพ ลุนห้ำ. ความรับผิดชอบละเมิดของพนักงานสอบสวนอันเกิดจากการจัดการของกลางในคดี
จราจร. บทบัญญัติ เล่ม 61 ตอน 2 (2548) : 144-217

อเนก อรรถนาลัย. ของกลางในคดีศุลกากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518

ภาษาอังกฤษ

Federal Rule of Evidence Rule

Burton , M. and Tom, C. Human Rights in Philosophy and Practice. Burlington :
Aldershot,Hants,2001

Charles, E. Torcia (ed.). "Wharton's Criminal Evidence." Rochester. N.Y. : The Lawyer Co-
opetative Publishing Co., 1972 : 89-90

Cross, R. Evidence. 4 th ed. London : Butterworth, 1974

McCormick's, C. Handbook of the Law of Evidence. 2 nd ed. St Paul Minn. : West Publishing
Co.1972

Perkins, Rollin M. criminal law, 2 nd ed. New York : Foundation Press,Inc,1969

Saltzburg, S. America Criminal Procedure,Case and Commentary,3 ed , St.Paul Minn : West
Publishing Co,Ltd,1998

Williams,G. Criminal Law ,The General Part . 2 nd ed London : Steven and Sons Limited, 1961.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับรถของกลาง(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2537
ประกาศ ณ วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2537

บทที่ 9 การปฏิบัติเกี่ยวกับรถของกลาง

“ข้อ 5. เมื่อพนักงานสอบสวนได้ประกาศหาเจ้าของ หรือผู้มีสิทธิรับรถคืนครบกำหนด 6 เดือน นับแต่วันยึดรถแล้ว และพนักงานสอบสวนเห็นว่ารถของกลางนั้น หากหน่วยงานเข้าไว้จนเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนกับค่าของทรัพย์สิน และไม่เป็นประโยชน์ในการพิสูจน์ทางคดีต่อไป ก็ให้เสนอต่อผู้มีอำนาจอนุมัติขายทอดตลาด ดำเนินการขายทอดตลาด ตามข้อ 15 แต่ก่อนขายทอดตลาดพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการตาม ข้อ 6 ข้อ 7 และ ข้อ 10 แล้ว

ข้อ 6. ให้พนักงานสอบสวนและผู้นำส่งรถของกลางลงบันทึกในรายงานประจำวันให้ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับรถของกลาง อันจะเป็นเหตุให้เจ้าของ หรือผู้มีสิทธิจะรับรถของกลางคืนนั้น ทราบว่าเป็นรถของตนและสามารถพิสูจน์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 วรรคสอง ข้อความในบันทึกให้มีรายการ ดังต่อไปนี้

- 6.1 ลักษณะรถ
- 6.2 หมายเลขทะเบียนรถ
- 6.3 ประเภทรถ
- 6.4 ชื่อ ชนิดรถ (แบบ/รุ่น/ปีที่ผลิต)
- 6.5 สี (ถ้ามีหลายสีให้ลงรายละเอียดให้ชัดเจน)
- 6.6 เลขหมายเครื่องยนต์และเลขหมายตัวถังรถ รวมทั้งตำแหน่งที่อยู่ของเลขหมายดังกล่าว
- 6.7 อุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวรถของกลาง เช่น วิทยุ เครื่องเสียง เครื่องมือ ล้ออะไหล่ เป็นต้น
- 6.8 รายละเอียดอื่นๆที่จำเป็นเพื่อบ่งชี้ลักษณะของรถ

ข้อ 7. ในระหว่างดำเนินการตามข้อ 3. ข้อ 4. ข้อ 5 และ ข้อ 6 ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนหาผู้เป็นเจ้าของหรือที่มาของรถโดยมิชักช้า และดำเนินการดังต่อไปนี้

- 7.1 ตรวจสอบแผ่นป้ายทะเบียนรถ
- 7.2 ตรวจสอบใบคู่มือจดทะเบียนรถ
- 7.3 ตรวจสอบวงกลมแดงการเสียภาษีประจำปี

7.4 สอบถามไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร กรมตำรวจ ว่ามีการแจ้งหายที่ใดหรือไม่ ถ้ามีการแจ้งหายในท้องที่ของสถานีตำรวจใด ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบติดต่อกับท้องที่นั้นให้นำหลักฐานการแจ้งหายมาแสดงเพื่อขอรับรถหรือพิสูจน์ความเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้มีสิทธิเพื่อรับรถต่อไป

ข้อ 10. การตรวจสอบหลักฐานหรือส่งรถของกลางไปตรวจพิสูจน์ตามข้อ 7 และ ข้อ 9 ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด ระยะเวลา 3 เดือนนับแต่วันยึดรถหากไม่เสร็จสิ้นภายในกำหนดให้เสนอขออนุมัติขยายเวลา ต่อมีอำนาจอนุมัติขยายทอดตลาดตามข้อ 11 เพื่อพิจารณาสั่งการ หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวให้ดำเนินการขายทอดตลาดต่อไป

ข้อ 11. เมื่อได้ประกาศหาเจ้าของหรือผู้มีสิทธิตามข้อ 3 ข้อ 4 ข้อ 5 และ ดำเนินการตามข้อ 9 แล้ว ไม่มีบุคคลใดมาแสดงความเป็นเจ้าของรถของกลางดังกล่าว พนักงานสอบสวนทำความเข้าใจเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้มีอำนาจอนุมัติขยายทอดตลาด ดังนี้

11.1 เขตกรุงเทพมหานคร ให้ผู้บังคับการหรือเทียบผู้บังคับการ เป็นผู้มีอำนาจอนุมัติขยายทอดตลาดและให้ผู้มีอำนาจอนุมัติขยายทอดตลาดตั้งคณะกรรมการขายทอดตลาดไม่น้อยกว่า 3 นาย และกรรมการอื่นๆ ต้องเป็นนายตำรวจสัญญาบัตรร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการขายทอดตลาด

11.2 สำหรับในจังหวัดอื่นนอกเขตกรุงเทพมหานคร ให้ถือปฏิบัติตามข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2480 ส่วนที่ 3 หมวด 1 ว่าด้วยวิธีการขายทอดตลาด

ข้อ 12. ก่อนขายทอดตลาดให้คณะกรรมการขายทอดตลาดตามข้อ 11.1 ดำเนินการประเมินราคาจากห้างร้านอย่างน้อย 3 ร้าน เพื่อใช้พิจารณาเปรียบเทียบราคากลาง

ข้อ 13. สำหรับวิธีการขายทอดตลาดให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบที่ว่าด้วยการนั้น

ข้อ 14. เมื่อขายทอดตลาดได้เงินจำนวนเท่าใด ให้นำเงินดังกล่าวฝากไว้ที่กองการเงิน กรมตำรวจ หรือคลังจังหวัด เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1327 ยังไม่มีผู้ใดมาแสดงความเป็นเจ้าของ ให้เงินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินหากระหว่างนั้นมีผู้มาแสดงความเป็นเจ้าของรถของกลาง ให้ตรวจสอบหลักฐานให้แน่ชัดแล้วคืนเงินดังกล่าวแก่ผู้นั้นโดยขออนุมัติจากผู้มีอำนาจอนุมัติขยายทอดตลาดตามข้อ 11 เสียก่อน

ข้อ 15. เมื่อได้รับรายงานจากพนักงานสอบสวนตามข้อ 5 ว่าด้วยรถของกลางนั้น หากหนองข้าวไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนกับค่าของทรัพย์สินและไม่เป็นประโยชน์ในการพิสูจน์นางคดีต่อไป ให้ผู้มีอำนาจอนุมัติขยายทอดตลาดตามข้อ 11 พิจารณาหากเห็นชอบด้วยก็ให้ดำเนินการขายทอดตลาดรถของกลางนั้นตามวิธีการดังกล่าวข้างต้น

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ข้าพเจ้า นางสาวทรรศนีย์ เรืองศิลป์ เกิดวันที่ 2 พฤศจิกายน 2523 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545 และ เนติบัณฑิตไทย จากสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา ปีการศึกษา 2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย